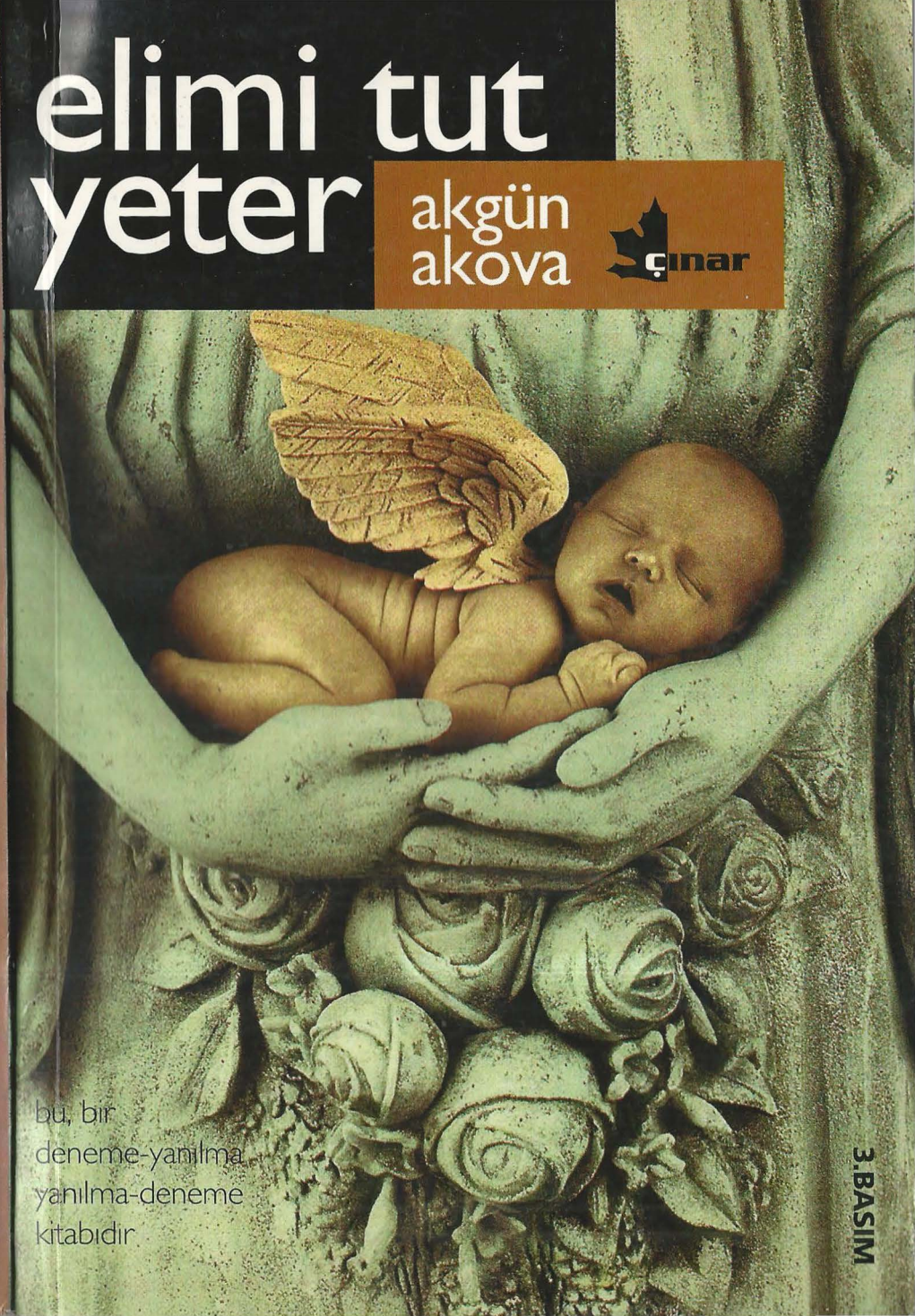
elimi tut yeter

akgün akova

çınar

bu, bir
deneme-yanılma
yanılma-deneme
kitabıdır

3.BASIM

elimi tut yeter akgün akova

Elimi Tut Yeter
Akgün Akova

Çınar Yayınları
Elimi Tut Yeter / Akgün Akova

ISBN 975 - 348 - 127 - 6

1. Basım İstanbul, Eylül 1998
2. Basım İstanbul, Şubat 1999
3. Basım İstanbul, Eylül 2000

Kapak Tasarımı: *Akgün Akova*
Kapak Fotoğrafı: *Anne Geddes*
Arka Kapak Fotoğrafı: *Faruk Aydemir*
Baskı: *Güzel sanatlar Matbaası*

©Çınar Yayınları, 1998
Tüm yayın hakları saklıdır.

Çınar Yayınları;
Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi
Sıraselviler Cad. No: 90 / 3
80060 Taksim/İstanbul
Tel&Fax: 0. 212. 293 28 96
e-mail:cinaryay@hotmail.com
www.cinaryayin.com

Elimi Tut Yeter

Akgün Akova

Çınar

İçindekiler

Yatağa Vuran Dalga **7**
Sırtı Kaşınan Zürafa **15**
Elimi Tut Yeter! **20**
"Yumurtalar Neden Uçmuyor?" **32**
Özür Dilediğin İçin Teşekkür Ederim... **38**
"Saat Kaçtı mı?" **47**
"Baba, Kargalar Neden Kara Biliyo'musun?" **53**
Yerde Gezen Karabiberler **67**
Ben Periye Peri Demem, Peri Göze Gözükmeyince! **74**
Savaş Gemileri Kiridir Denizlerin **87**
Balıkların Evi **98**
"Ben Sıçramazsam, Kimse Bana Düşman Olmaz di mi Baba?" **107**
Günler Güvercinleri Kovalıyor... **122**
Pablo ile Albatros **130**
Pablo ile Astronot **139**
Kaynakça **148**

gerçeğin
doğup büyüdüğü
ve
düşlerle
saklambaç oynadığı
yerlerde
yazılmıştır

Yatağa Vuran Dalga

"Sessiz işe,
Sular geldi sanmasınlar!"
Duvar Yazısı

Küçük Ayşegül, kafası okuduğu gazetenin içinde kaybolan babasına sordu:

"Oyuncaklarım da düş görüyor mu, baba?"

"Elbette kızım. Uyudukları zaman, onlar da düş görürler."

Birkaç gece sonra, annesiyle babasının yattığı odanın kapısı hafifçe aralandı ve küçük kızın sesi duyuldu:

"Anne! Bak, Fatoş bebeğim düşünde kötü kalpli cadıyı görmüş. Altına işemiş!"

Fatoş bebek yıkanmak üzere banyoya alındı. Elbette, Ayşegül'le birlikte...

Geceleri yataklarını ıslatan çocuklar, genellikle altlarına işemezler! İşeyenler hep başkalarıdır! Feride Çiçekoğlu'nun *"Uçurtmayı Vurmasınlar"* adlı kitabında, hapishanede büyüyen küçük Barış da, sabahları yatağı ıslak bulunsa da, yatağına işemeyenler-

den biridir! Yine bir sabah aynı durumla karşılaşınca; annesi Barış'a kızar:

"Koca herif, utanmıyor musun yatağa işemeye!"

O da, uzatmalı arkadaşı İnci'ye şöyle der:

"Ama ben işememiştim ki! Hani Miki'li bir külodum var ya. İşte o Miki işemişti. Annem bana iftira etti, di mi İnci?"

Hepimizin o sıcak, sarı sıvı ile ilgili anıları vardır. Yakın arkadaşlarımdan biri, çocukken altına işediğinde, babası ona *"Dün gece yine balığa çıkmışsın"* dermiş. Bizimkisi, evde balık kokusu duyduğunda kendi tuttuğu balıkların pişirildiğini sanıp sevinirmiş! Başka bir arkadaşım da, ıslak yatağından kalkarken, *"Anne, geceleyin ne kadar da çok terlemişim!"* demiş. Üç buçuk yaşındaki oğlum Fırat, bir gece uyurken yorganıyla güreşip, onu altına aldığında üşütmüş ve yatağını ıslatmıştı. Sabaha karşı, *"Fıratcım, kalk bakalım, altına işemişsin. Giysilerini değiştireceğim,"* diyen annesine, yarı kapalı gözlerle şöyle karşılık vermişti: *"Olacak o kadar artık, di mi?!!"*

Islak yatakların sorumlusu yalnızca "ter bezleri" ve "miki fare"ler değildir. Kimi evlerdeki sidik kokusunun suçluları tarangogular, öcüler, gurgur babalar, canavarlar, gulyabaniler, karaadamlar, komşunun afacan oğlu Alican, hatta evin tekir kedisi Mırnav'dır! Gerçekten de, *"dediğimi yapmazsan öcü gelir"*lerle, *"çabucak uyumazsan, iğneci gelip sana kazıkığne yapacak"*larla, *"beni dinlemezsen, Taranbaba gelip, seni götürecek"*lerle "adam" edilmeye çalışılan çocuklar, düşlerinde onları gördüklerinde altlarına işerler. Korku ile boşaltım sistemi arasındaki düello çoğu zaman sidik torbasının yenilgisiyle sonuçlanır.

Çocukların altlarına işemeleriyle ilgili bir yazı yazdığımı genç arkadaşlarla yaptığım bir söyleşide anlattım. Şişli Terakki Lisesi'nde okuyan Ezgi, kardeşinin altına kaçırdıktan sonra, *"Dalga geldi!.. Yatağı ıslattı!"* dediğini söyledi. Gülüştük. Gülüştük ama,

çocukların yarattıkları dünyanın bizim gerçeklerimize aykırı gelen güzelliği aklımızı kamaştırdı.

Büyükler de, sanki kendileri hiç çocuk olmamışlar gibi, küçüklerin altlarına kaçırmaları için her şeyi yaparlar! İkinci Dünya Savaşı'nda alarmlar ve patlamalarla uyanan, sığınakların karanlık ve nemli havasını soluyan çocuklar, savaş bittikten yıllar sonra bile geceleri yataklarına şırrr şırrr işemişlerdir. Çocuklara yataklarını ıslattıran yalnızca hava akınları değildir. Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, erkek çocuklarda yatağa işeme oranının kızların bir iki kat fazlası olduğunu belirterek, bu konuda şunları yazıyor:

"...Gece işemelerinin küçük bir bölümü (%5'i) bedensel hastalıklar sonucu ortaya çıkarlar. Böbrekte ve boşaltım yollarının yangıları başlıca nedenler arasındadır. Sara hastalığı da başka bir neden olabilir. Yatağa işeme, büyük çoğunlukla ruhsal nedenlere bağlanır. Yapısal yatkınlık ve uyku derinliği gösteren çocuklarda ruhsal etkenler kolayca gece işemelerine yol açmaktadır. Gerçekten ruhsal etkenlerin önemli payı olsa da, yatağa işeyen çocukların hepsi uyumsuz çocuklar sayılamazlar.

...Ruhsal nedenlere gelince, bunlar çok çeşitlidir ve gece işemesine yol açan özel bir etkenden söz edilemez. Erken ve baskılı tuvalet eğitimi daha sık saptanan bir durumdur. Çocukla anne arasındaki gergin ilişki, kardeş kıskançlığı, korkular, örseleyici yaşantılar, ameliyatlar gece işemelerine yol açabilir. Korkutucu durumlarda, küçük çocukların altlarına kaçırmaları, çok bilinen bir olaydır. Örneğin, kalabalıkta annesini yitiren bir çocuğun ilk yaptığı şey, korkudan ağlaması ve altına işemesidir. Büyüklerin bile aşırı heyecan durumlarında (sınav öncesi) sıkışmaları, ruhsal durumla işeme arasındaki ilişkiyi gösteren bir örnektir.

...Ana babanın çocuğu evde bırakıp yolculuğa çıkmasında, yani ayrılıklarda da işemeler sıklaşır. Kızıp öfkelenen kimi çocukların odanın ortasına işemeleri de bunun bir saldırganlık aracı olarak kullanılabildiğini kanıtlar.

...Ana baba yatağında yatan, yedirilen giydirilen, başka bir deyimle, olgunlaşma olanağı verilmeyen çocuklarda da işeme sıktır ve uzun sürer.

...Özellikle erkek çocuklarda gece işemelerinin sünnetle düzeleceği inancı, temeli olmayan bir inançtır. Tam tersine, bazı durumlarda işemeyen çocuklar, sünnetten ya da fıtık ameliyatlarından sonra yataklarını ıslatmaya başlarlar. Buna, iğdiş edilme korkusu neden olur."

Şimdi, sünnet korkusu yaşamamış, ama teninin rengi yüzünden başka korkular çekmiş olan küçük bir kızla babasını "Yazının Sokağı"ndan geçirelim. Şair Ray Durem, üç yaşındaki kızının elinden tutmuş, yürüyor. Arkalarında da, onları izleyen bir gölge! Durem'in *"Ödül"* adlı şiiri, olan biteni size anlatsın:

"Beni 25 yıl boyunca
izleyen FBI adamı için
altın bir kol saatidir."

Evet, yaşlı casus
bana benzeyen.
Seni çıkmaz sokaklarda gezdiren,
birkaç kez Meksika'ya götüren
Yüksek Sierralar'da balık avlatan
Philharmonic'te caz dinleten
hep benim.

Sen yaşamın boyunca beni izledin
bense senin karını giydirdim,
iki çocuğunu kolejlerde okuttum.
Ne yararı oldu, peki?
İşte güneş her sabah
doğmayı sürdürüyor hâlâ
ve sen söyle bana
hiç gördün mü beni

bir başkan yardımcısını satın alırken,
ya da okul kapatırken
ya da Trujillo'ya faizle borç verirken?
hiç yakaladın mı beni
uçak biletleriyle oynarken?

Los Angeles'da barların kapalı olduğu saatlerde
biraz yasak viski bulup da aldığım olmuştu, evet
ama Patron da bundan payını almıştı.
Ne bir Koreli öldürdüm şimdiye kadar
ne Mississipi'de on dört yaşında çocukları,
ne Guatemala'yı bombaladım,
ne de silah sattım Cezayirli avlayanlara.

Evet, yadsımıyorum; zenci bir çocuğu
beyazlara özel bir salona sokmuştum bir kez
ama o benim kızımdı, daha üç yaşındaydı
çişi gelmişti, işemek zorundaydı.

Bizi ıslak çarşaflardan rüzgârın kuruttuğu kuşlara, şiirdeki bir isim götürecek: **Trujillo...** Eduardo Galeano, Latin Amerika tarihinin üzerinde "kuşbakış"ı gezinirken, Trujillo'dan da söz eder:

"1939: Washington, Trujillo Döneminin Dokuzuncu Yılında

Bu diktatör, U.S. West Point Askeri Akademisi'nde yirmi bir pare top atışıyla karşılanıyor. Burada devekuşu tüyleriyle süslü şapkasını çıkararak öğrencileri selamlıyor ve parfümlü fildişi yelpazesiyle serinliyor. Yanına, besili din adamlarıyla saraylılara ek olarak, ikisi de göz sorunlarında uzman olan bir doktor ve bir büyücü getirmiş. Boyundan uzun bir kılıcı sürümekte olan dokuz yaşındaki Tümgeneral Ramfis Trujillo da cabası.

General George Marshall, Trujillo'yu, tarihi Mayflower gemisinin güvertesinde şölenle ağırlıyor. Roosevelt de, Beyaz Saray'da

kabul ediyor. Yasa hukukçuları, yöneticiler, gazeteciler bu örnek devlet adamına övgü yağdırıyorlar. İşlettiği cinayetler için trink para ödeyen Trujillo övgülerin hesabını da aynı şekilde görüyor ve ödemeleri Dominik Cumhuriyeti yönetiminin yürütme bütçesine, 'Kuş Yemi' başlığı altında geçiriyor."

Kuş yemi denince aklıma, halkın sırtından geçinmek için bürokratlarca türetilen ve *"yemlik"* ya da *"arpalık"* olarak adlandırılan görevler geliyor. Anlaşılan *"yem"* sözcüğü, birçok ülkede aynı anlamda kullanılıyor. Bir de, Türkçemizde, *"kurda kuşa yem olmak"* deyimi var. Dominikliler de onun yerine *"Trujillo'ya kuş yemi olmak"* diyorlar herhalde!

Şimdi, hiç hesapta yokken aklıma bir fıkra geldi. Yazsam, yazının havası değişecek, yazmasam unutulup gidecek. Ama, yazayım yazayım, içimde kalmasın!

Adamın biri, elinde iki bavulla gümrükten geçiyormuş. Gümrükçü, bildirimde bulunacak bir şeyi olup olmadığını sormuş, adam *"yok"* demiş.

Gümrükçü merakla sormuş:

— *Peki, bavullarda ne var?*

— *Kuş yemi,* demiş adam.

— *Kuş yemi mi? Açın bakayım,* demiş gümrükçü.

Bavullar açılınca ne görsünler; yüzlerce kol saati şıngır mıngır!

— *Bunlar ne be adam?* demiş gümrükçü, *Kuş yemi mi?*

Adam hiç bozuntuya vermemiş:

— *Vallahi abi,* demiş, *ben bunu kuşların önüne korum; yerlerse...*

Kuşlardan, kuş yemlerinden söz edip Ercüment Uçarı'yı anmamak olmaz. Bir şiir kitabına, kuşlar dünyasının devinden esinle-

nerek *"Albatros Adı Bir Gün Gelecek"* adını veren şair Ercüment Uçarı'yı. Uçarı, ölmeden önce, yayıncısının telesekreterine şöyle bir not bırakmıştı:

"Hüseyinciğim, ben Ercüment Uçarı. Artık evden dışarı çıkamıyorum. Her dizesi birer yırtıksız söz, her biri birer gömleksiz şiir olan 43 şiirlik kitap sana emanet. Sana olan güvenim sonsuzdur. Benim kitabı bin basman gerekmez. Bırak bini, yüz bile satmam hayatta. Fazla masrafa girme, ev geçindiriyorsun, çoluk çocuk bakıyorsun. Telifimi de Ötücü Kuşlar Derneği'ne gönder istersen. Beni bir tek kuşlar anladı nasılsa."

Bir başka şair, Nurullah Can, Uçarı'nın bulutların üzerinde kanat çırpan kuşların ülkesine uçmasının ardından, bu notla ilgili olarak şunları yazmıştı bir dergide:

"Aradan günler, haftalar geçmiş, kırkı çıkmıştı. Kadıköy'e ve Beykoz'a yeni yağmurlar, yeni karlar yağmıştı. Geçenlerde Caferağa Spor Salonu'nun yanından geçerken tiz çığlıkları duyunca hemen içeri girdim. Aa, baktım Beykoz Kız Voleybol takımı oynuyor. Tahta tribünlerde birkaç fanatik taraftarı çılgınca tezahürat yapıyorlardı. Onun yerine ben yönettim takımı gönlümce. Maç bitmiş, herkes gürültüyle dışarı çıkıyordu. Kızları 3-0 yenilmişti. Karşı kaldırımda "Ötücü Kuşlar Derneği"nin kanaryalarını dinledim bir süre. Ercüment Abi'lerinin şiirlerinden gelen parayla iştahla yemleniyorlardı."

"Ercüment Abi", *"Geldi Yanıma Şiir"* başlıklı şiirinde, araba vapurundan denize işeyen bir kamarottan söz eder:

"bana birçok şeyler hazırladı
sofrada karım
şiir yazmam için
akşamı başta
ya da başka bir kadını öpmemi
yine de şiir yazmam için

şarap içmemi
kendimle doymamı
karım koydu ortaya

şiir yazmam için
birikimin gerekli olduğunu
bulutu denizi sevmemi
ölümü resimleri
bana karım söyledi

bunu öğrenince şiirin daha bir gür açıldığını
yaz kış çiçek veren afrika menekşeleri gibi
artık yazmam gerekli on kere
kartalda araba vapurunda
ufak su dökerken denize
kamarotun biri"

Geceleri altına işeyen çocukların arasında, elimizde çocuk bezi torbalarıyla dolaştığımız bu yazıyı, yeryüzünün içine eden büyüklerin dünyasından bir alıntıyla kapatalım. Koca koca adamlarla, koca koca kadınların eczanelere gittiklerinde nasıl ilaç istediklerini, **Bursa Eczacılar Odası** kaynaklı bir gazete haberinden öğreniyoruz. Alerji için kulanılan **İncidal'**i almak isteyenlerin bir bölümü, eczacıdan *"İncegül hapı"* istiyormuş! Ağrı kesici **Cabral** *"Cabbar hapı"*na, yatıştırıcı olarak kullanılan minör tranklizanlar *"Teselli hapı"*na, **Vazelin** *"Mavzer yağı"*na, ağrı kesici **Novalgin** ampul *"Soğuklama iğnesi"*ne dönmüşmüş! Ama en güzelini, çocuk emziğini isteyenler söylüyorlarmış:

— *Şurdan bi' tane sahtekâr meme versene!*

O *"sahtekâr memeler"* bizi parmak emmekten kurtardılar ama, altımıza işemekten kurtaramadılar!!

Sırtı Kaşınan Zürafa

Kardanadamların yaşam öykülerini kendi ağızlarından dinlemek isteyen dört yaşındaki oğlum Fırat'la, bir kış gününün yumuşak beyaz çarşafında yürüyorduk. Kentin sokaklarında bir yandan kardanadam ararken, öte yandan Fırat'ın sorularına yanıt bulmaya çalışıyordum:

— Baba, bu karlar canlılar mı?
— Değiller oğlum!
— Ölüler mi?
— Ölü de değiller oğlum!
— Neee? Neee???
— Kar taneleri doğmazlar oğlum, o yüzden de ölmezler.
— Neden doğmazlar baba?
—.....!!!
— Ölmemek için mi?
—.....!!!
— Ölmemek için mi doğmazlar baba?
— Kar taneleri doğmazlar ve ölmezler oğlum! Yalnızca dünyaya gelirler.

— Karlar neden dünyaya gelirler baba?
— .....!!!
— Hep yukardan mı gelirler baba?
— Evet Fırat, karlar hep yukardan gelip dünyaya yağarlar.
— Ben de dünyaya yağdım mı baba?
— Yağmadın oğlum! Sen dünyaya geldin!
— Ben ne taraftan dünyaya geldim baba? Şu taraftan mı?
—.....!!!

Çektiğim beyaz teslim bayrağı, karın içinde farkedildi mi bilmiyorum. Ama tam o sırada rastladığımız kardanadam benim yüzümü görünce, gülmekten nerdeyse kömür parçalarından yapılmış dişlerini düşürecekti. Şimdi Akgün-Fırat konuşmasının devamını yazının sonuna bırakıp, şu "dünyaya gelme" işlerine bir göz atalım:

Bütün canlılar dünyaya gelirken zor anlar yaşarlar. Doğumun sonunda, kimileri *"Oh be! Dünya varmış!"* derken kimileri de, *"Dünya dünya dedikleri, bu kelek yer miymiş! Hey bir dakika, gitmeyin! Beni burda bırakmayın, geri götürün!"* diye bağrışırlar.

Yeryüzüne gelme salaklığında bulunan canlı türlerinden biri de, basketbolcu irisi zürafalardır. Zürafaların doğumu, en ilginç dünyaya inişlerden biridir. Anne ve baba zürafa, aşk oyunlarının ardından, deprem geçiren kuleler gibi titreyerek birleşirler. Annenin dölyatağına yerleşen "tohum" zürafa, orada on beş ay kadar "yaşama hazırlık" dersleri aldıktan sonra, bir sabah dünyayı görmeye karar verir. Onun doğum zamanı olarak sabahı seçmesinin iki nedeni vardır: Bir, dünyayı gündüz gözüyle görebilmek; iki, annesinin çevrede vahşi bir hayvan olup olmadığını gözleyebilmesi. Yoksa, biraz ötede pusuya yatan bir aslan, doğum yaparken anneyi ya da doğan yavruyu ham yapabilir. Anne zürafa, yavru zürafanın dünyaya gelme kararını bedenindeki ağrılardan anlar ve iki saati aşkın bir süre bacakları açık bir durumda ayakta dikilir. Yavrunun önce ayakları, sonra kafası görünür. Bedeni

annesinden ayrılınca, yaklaşık iki metre yüksekten yere düşer. Korkmayın korkmayın, küçük zürafanın bir yeri kırılmaz. Çünkü, o bu doğumun çalışmasını on binlerce yıldır yapmaktadır.

6 metreye yaklaşan boyu ile yeryüzünde fotoğraf çektiren zürafa, su içebilmek için canbazlık yapmak zorundadır. Kimi zaman diz çökerek, kimi zaman da vahşi hayvanlar tarafından pusuya düşürülmemek için, ön bacaklarını açarak su içer. Bu sırada 2 tonu bulan ağırlığı yüzünden bedenini dengede tutabilmek için büyük bir güç harcar. Ona bu dengeyi bulduran yaşam tutkusu, bütün canlılarda, öyle ya da böyle, vardır.

Fırat, zürafayı ilk kez televizyonda gördüğünde, ona şaşkınlıkla bakmış ve şöyle demişti: *"Baba, bak kaydırak hayvanı!"* Öyle ya, zürafanın boynu, Fırat'ın çocuk bahçesinde kaydığı kaydıraklara benzemiyor muydu?!

Fırat gibi uzun bir kaydıraktan kayarak dünyaya gelenlerden biri olan Metin Üstündağ, bir gün harfler arasında dolaşırken kimsesiz bir zürafaya rastlar:

"kimi kimsesi yoktu kimsesiz zürafanın
boynu bükük dolaşırdı
sırtını kimse kaşımazdı
kimsesiz zürafa bir gün çalı çırpı topladı
kendi kendisini yaktı

kimsesiz zürafanın
acaip dumanı oldu"

Üstündağ'ın yazdıklarından çıkan soru şudur: *"Zürafalar sırtları kaşınınca ne yaparlar? Boylarına uygun ağaç bulamadıkları zaman, yerlere yatıp sırtlarını ve boyunlarını toprağa mı sürterler? Yoksa bir sırt kaşıyıcı mı alırlar?"*

Sırt kaşıyıcı deyince, bendenizin aklına şu anı gelir:

Bir gün Ankara'ya giderken, otobüsümüz Bolu Dağları'nda mola vermişti. Orada, tahtadan işlenmiş hediyelik eşyalar satan bir mağazada bir sırt kaşıyıcı görmüştü babam. Küçük bir el şeklinde uzun saplı bir nesneydi bu. Babam sırt kaşıyıcıyı bana göstererek, şöyle demişti: *"Bak oğlum, bu kopuk aileler için..."*

Öyle ya, insan kocasına, karısına ya da sevgilisine sırtını kaşıtamayıp, sırt kaşıyıcı alıyorsa, o insanlar arasında bir şeyler kopmuş değil midir?

Birinin sırtını kaşımak, ona dokunmaktan geçer.
Dokunmakla okşamak, birbirlerini tamamlarlar.
Okşamakla kaşımak arasında ise, incecik bir sınır vardır.
Vurma, okşama ve kaşımayla aynı sokakta oturmaz.

Ama biz, birini dövmeye niyetlenirsek, *"Şu herif kaşınıyor!"* ya da *"Canı okşanmak istiyor galiba!"* deriz. İnsanların tensel yakınlaşmalarını bin bir yasakla engelleyen bir toplumun dili, sevgi içeren okşama ve kaşıma gibi eylemleri, şiddet içeren anlamlarla sözlendirir. Birbirinin sırtını kaşımak yerine, birbirinin sırtına binerek yükselmeye çalışan ve birbirini sırtından vurmaya çalışan insanlarla dolu bir topluma dönüştüğümüzü görmek için, başkalarının sırtına tırmanmaya gerek var mı?!

70'li yıllarda, babam, ilkokul öğrencisi olan bana şöyle diyordu: *"Sakın kavgayı başlatan sen olma oğlum. Ama birisi sana vurursa, kendini ezdirme, koru. Sen de ona vur."*

80'lı yıllarda, babalar çocuklarına şöyle dediler: *"İlk yumruğu sen patlat oğlum! Unutma, ilk vuran kazanır! Fırsatını yakaladığında hiç acıma, indir yere karşındakini!"*

90'lı yıllarda ise, başka "babalar" tosuncuklarına şunları söylüyorlar: *"Sen kendini açık etme, kavgayı arkadan idare et! Bastır parayı adam kirala, canını sıkanları onlara dövdürt! Hatta ders olsun diye bacaklarından vurdurt!"*

İki binli yılları düşünemiyorum!

Uruguay'daki adamımız Eduardo Galeano, *"Sanatın İşlevi / 2"* adlı yazısında bir "kaşıma hatası"nı anlatır:

"Miguel Brun adındaki vaiz, bana, birkaç yıl önce Paraguay'daki Chaco'lu Kızılderililere yaptığı ziyaret gezisini anlattı. Tutucu Protestanların oluşturduğu misyonerler arasındaymış. Misyonerler çok bilge olarak tanınan bir Kızılderili reisi görmeye gitmişler. Şişman, sakin bir adam olan reis, onların onun diliyle yaptıkları propaganda konuşmasını kılını kıpırdatmadan dinlemiş. Misyonerler konuşmalarını bitirince tepkiyi beklemişler. Reis hiç telaş etmeden biraz durmuş, sonra şöyle demiş:

'Sözleriniz kaşıyor, iyi kaşıyor, hem de çok iyi kaşıyor.'

Sonra reis şunları eklemiş:
'Ne var ki kaşınmayan yeri kaşıyor.'"

"Bu yazıda biz doğru yerleri mi kaşıdık?" sorusunun yanıtını size bırakarak, yeniden o karlı güne dönelim. Fırat'la dolaşırken, sonunda bir kardanadam bulduğumuzu söylemiştim. Oğluma onu tanıştırmak için, kardanadama, *"Kardanadam, kardanadam! Sonunda seni bulduk. Senin adın ne bakayım?"* diye sordum.

Tam sesimi kalınlaştırıp, kardanadam olarak (!) yanıt verecektim ki, Fırat elimi çekiştirerek, *"Görmüyor musun baba?"* dedi, *"o üşüdüğü için buz olmuş. Ağzı donmuş. Seninle konuşamaz!"*

O günden beri, Fırat günün birinde, *"Baba, zürafalar sırtlarını nasıl kaşırlar?"* diye soracak ve ben bilemeyeceğim diye korkuyorum!

O soruyla karşılaştığımda, boş gözlerimi havaya dikip kafamı kaşımamak, oğlumun soracağı yeni soruları yanıtsız bırakmamak için, ben de her gün kendime sorular sorup yanıtlar arıyorum. Ve her yanıt, yeni bir yazının parmak ucu oluyor!

Elimi Tut Yeter!

Bazı sözler, yürekteki buz tabakalarını, ne kadar kalın olurlarsa olsunlar, birkaç saniyede kırarlar. Katılığın sarsılmaz kalelerini birdenbire çökertirler, duygusallığın önünde yükseltilmiş duvarları yıkarlar. Bizi, içinde tek yolcu olarak "pişmanlığın" oturduğu bir "duygulararası" uçağa bindirir ve büyük bir hızla anılarımıza çarparlar. Onlardan geriye sadece savrulan gölgeler ve yaralanmış harfler kalır.

Bu sözlerden birini, hiç unutmuyorum.

Ben unutmaya çalıştıkça, yaşam adını verdiğimiz anılar ağacının dallarına konan bir kuş, şarkısının arasına o sözü de sıkıştırıyor:

"Elimi bırakma..."

Anı ağaçlarının doldurduğu bellek ormanına dolan gece, birdenbire yankılarla buluşuyor:

"Elimi bırakma..."

"Elimi bırakma..."
"Elimi bırakma..."

Evlerin damlarının sıcağa iyice alıştığı bir yaz öğlesinde koşuyorum. Kavak ağaçlarının çevrelediği bahçenin uzak köşesinden gelen sese doğru. Kötü bir şeyler olduğunu sezinlemenin telaşıyla düşe kalka. Ses, bahçenin sonundaki kuyunun yakınından geliyor ve geometrinin patlattığı bir gölge gibi kulaklarımı dolduruyor:

"Elimi bırakma!"
"Elimi bırakma!"
"Elimi bırakmaaaa!!!"

Ben kuyunun yanına varmadan birkaç saniye önce, iki elin birbirinden kopuşu... Küçük bir gövdenin suya çarparken çıkardığı ses... Suyun içinde çırpınan çocuğun çığlıkları... Kuyunun sessizliğe gömülüşü... Elinden kayan kardeşini kurtarmak için kuyunun karanlığına atlamak isteyen ağabeyi durdurmaya çalışışım... Kuyunun başında aklını yitirmişcesine ağlayışı... Koşup mahalledekilere haber verişim... Bir daha ağaçlara tırmanıp, birlikte elma toplayamayacağım arkadaşımın kuyudan çıkarılışı... Bir arkadaşımın ölüsünü ilk kez görüşüm...

Yıllar, kuyuların içini toprakla doldura doldura, zamanın kaydırağından kayıp gitti. Bense, çığlıklarla dolu o kuyunun başında kalakaldım ve yaşamımın herhangi bir anında kim bana "elimi bırakma" dediyse, onun elini bırakamadım. Bıraksam, elin sahibi, kuyunun dibinde yitip giden çocukluk arkadaşım gibi, ölüme açılan bir pencereden bana son kez bakacakmış duygusuna kapıldım. Bu yüzden, hak etmeyen insanların elleri bile, avcumun içinde kaldı hep. Kimi gün, yeryüzünün, yan yana gelmiş iki elin içinde soluk alıp verdiğini duyumsadım. Korkunun ve yalnızlığın, el ele tutuşularak yenileceğini farkettim. Aşkın ellerle kutsandığı-

nı, emeğin ellerle yüceltildiğini anladım. Bebeklerin, yürümeden önce, elleri üzerinde emeklediklerini gördüm. Avuçlarımdaki yaşam çizgilerine bakıp geleceğimi göreceklerini söyleyen falcıların geçmişlerinin yanından gülerek geçtim. Tren istasyonlarında, yol kıyılarında oturup, tanımadığım yolculara el salladım. Uyurken ellerimi hep yastığın altına soktum. Beğendiklerimi alkışladım, sevdiklerimi okşadım.

Melih Cevdet Anday'ın,

"Orman sen elimi tutunca başlardı.
Yarılırdı bir incir gibi ortasından.
Koşardık yukarı iki büklüm, soluk soluğa.
Alabalıklarla düşe kalka, çam pürleri
Keserdi hızımızı. Elimi bırakma. Elimi
Bırakma."

dediğini duydum.

Şairlerin ellerinden tuttum, ayağa kalktım.
Şiirlerin ellerinden tuttum, ayağa kalktım.

"Hiç kimsenin, yağmurun bile böyle küçük elleri olmadığını söyleyen" şarkıların ellerinden tuttum, ayağa kalktım.

Düştüğüm yerden beni kaldıranlardan biri de, yanıma yasemin kokularıyla gelen ve ışığın semtini soran Onat Kutlar oldu. Kendisiyle hiç karşılaşmadığım, aynı kentte bile oturmadığım halde, sözcüklerin büyüsüyle yaptı bunu. Onun yazıları da, ölümü de çarptı beni.

"...O zaman da gene böyle vahşi bir kentti İstanbul. Çürüme ve şiddet. Sabahın çok erken saatlerinde çıkardım, içim isyanla dolu ve sıkıntıyla, Kumkapı'daki küçük öğrenci pansiyonundan. Üst üste iki kazak giyerdim ceketin altına. Polis coplarına karşı. Ve cebimde diktatörlere karşı bir tomar bildiriyle. Bastırılmış bir korkuyla yürürken karanlık evlerin önünden, ellerinde birer zey-

tin dalıyla kiliseye giden siyahlı kadınlar görürdüm ve loş sofralarda mumlarla aydınlatılmış ikonaların önünde diz çökmüş genç kızlar. Nedense hep ortodoks bir kuzeye doğru yönelirdi düşüncelerim. Tan yıldızı ve pusula. Derin ve büyük duygularla ağırlaşırdı başım. Özgürlük! Özgürlük! Bütün kutsal değerlere başkaldırır ve aşmaya çalışırdım. Ailenin baskılarını, sınırları ve Tanrıyı.

Yürümekten aşınmış çamurlu ayakkabılarım Beyazıt Meydanı'nda binlerce benzerine karışırdı. Orada isimsizleşirdim.

'Ne kadar uzun sürdü o yürüyüşler, hatırlıyor musun?' dedim. 'Ve gene de ne kadar azdık. Neye yarıyor bütün bunlar diye sorardım durmadan.'

Yanıt vermedi. Dışarda hava kentin uğultusuyla gerilerek şişiyor, pencereden içeri girmeye çalışıyordu. İtmek ister gibi ellerimle dokundum. Sürekli duman kokusu ve ağaçları, zakkumu, güneşi bir tülle kapatır gibi yoğunlaşan sis. Sonra katılmaz oldum yürüyüşlere. Çılgın Pierrot gibi yüreğime döşediğim dinamitlerle umutsuz ve yalnız, dolaşıp duruyordum sokaklarda. İnançlarım terkediyordu beni birer birer. 'Bu bir eldir' önermesinin doğruluğuna bile inanmıyordum, ellerim ceplerimde olduğu halde.

Bir mayıs günü, bir avuç göstericinin binlerce polis ve askerle çatıştığı büyük bir alana açılan dar sokaklardan birinin köşesinde saygıyla dururken karşılaştık ilk kez. Bir kuş gibi yaralı ve hafif, düştü kucağıma. 'Allah kahretsin... Küçücük bir kız bu...' diye bağırdım ve sokağın içindeki evlerden birine sığındık. Yüzü kan içindeydi. Anaç ev sahibi tentürdiyotla yarasını temizlerken ben doktor peşindeydim. Sakin ve kararlı bir sesle durdurdu beni. 'Bir şeyim yok. Elimi tut yeter.'

Başı sargılı tekrar fırladı sokağa ve yakalandı.

'O küçük elinin sıcaklığıyla yaşamı doğrulayan sen, bilirsin ışığın semtini' dedim.

Hüzünle baktı bomboş sokağa. Yüreğinin düzensiz atışlarını duyuyordum. Belki de kendiminkileri. Vuruşlar birbirine karıştı. Usuldan ve hep birlikte söylenen bir türkü gibi ağır ağır bir ritim bularak.

Şölen günleri ne çabuk geçti? Ve sık sık soruyorum: 'Sahiden yaşadık mı biz o yılları?' Oğlum omuzumdaydı ve neşeyle bağırıyordu. 'Uf! Bu ne kalabalık baba! Binlerce bayrak var. Demircileri görüyor musun baba? Çekiçlerini vuruyorlar. Terzileri, bakırcıları, ayakkabıcıları, berberleri... Bunlar da acaba madenciler mi baba! Başlarında ışıklı şapkalar var...' Görmek istediğim herkes yanıbaşımızda bizimle birlikte yürüyordu. Sevinçle ellerini çırpıyordu oğlum. 'Aktörleri de görüyorum baba... Kuklacıları, cambazları, boyacıları, herkesi...'

Nasıl çabuk geçti şölen günleri! Nasıl ansızın durgunlaştı oğlumun sesi..

'Ne tuhaf baba! Artık kimseyi göremiyorum. Sadece askerler. Onlardan başka kimse yok ortalıkta...'

Ağaçların arkasında dumanla kaybolan ikindinin gümüşleri bakıra dönüşüyor olmalıydı. Garip bir kızıllık çöküyordu ortalığa. Şimdi tam bu saatte, Doğu'da, bir kayanın dibinde yapayalnız bir ana, sonsuz bir bozkır ufkunun kıyısında kendi boş ellerine bakarak derin derin düşünür. Hepsinin adı umut olan ve çoğu erken ölmüş çocuklarının hiçbiri görünmez ortalıkta. Ölü kızlar ve duvarların ardındaki delikanlılar birer türküye dönüşen kendi adlarının gölgeli avlularına çekilirler. Kaynağını çoğu kez kestiremediğimiz bir acı gelir çöreklenir yüreğimize.

'Yıllardır oğlumun boynuna dokunamıyorum,' dedim, 'söyle nerede ışığın semti?'

Elini uzattı ve ilk kez konuştu:

'Elimi tut yeter...' "

Onat Kutlar, *"Doğu IV"* adlı denemesinde, gencecik boyunlara geçirilen yağlı ipleri düşündüğü için, oğlunun boynuna dokunamadığını söyleyen bir anneyi anlatıyor ve soruyordu: *"Söyle nerede ışığın semti?"*

Oğlum Fırat, dört yaşındaydı. Bir geceyarısı ateşi yükseldi. Uykusundan kaldırıp getirdiğimiz hekimin verdiği ilaçlar etkisini gösterene kadar, annesiyle birlikte, başucunda nöbetleşe bekledik. Kimse seyredemesin diye postmodern cinlerin bile horuldadığı bir satte yayına konan televizyon belgesellerini seyrederek, uyumamaya çalıştık. Sabaha yakın, biz civcivlerin yumurtadan çıkışlarını gösteren bir belgesel izlerken, Fırat gözlerini araladı ve *"Baba,"* dedi. Yanına gidip elini tuttum. Elinden elime bir ateş atladı. Bir süre, öylece kaldık. Sonra uyuduğunu görünce, elimi çekmeye yeltendim. Küçük eliyle elimi sıkı sıkı tuttu ve mırıldandı: *"Elimi bırakma baba!"*

Olduğum yere çöktüm ve öylece, eli elimde uyudum.

Düşümde, kendimi Melih Cevdet Anday'ın sözünü ettiği imge ormanlarında buldum. Ve imge ormanlarında, beni karşılayan da, o oldu.

Lokomotifi izleyen bir vagon gibi, Anday'ın peşisıra yürüdüm. Dört yanımız gözleri fıldır fıldır dönen ağaçlarla, yaşamın beline dolanan sarmaşıklarla, ters takla atan tavşanlarla, arılara kızıp duran çiçeklerle, geri geri uçan kuşlarla, tecavüz suçuyla aranan iri mantarlarla doluydu. Uzaklardan yaban atlarının kişnemeleri geliyordu. Anday, *"Günün birinde Troya önüne gidecekler,"* dedi. O, *"tam konuşmaya başlarken, güneş açmasın mı!"*

Ancak o zaman, ormanın içinde gizlene gizlene yol alan askerleri görebildik. Avını arayan sessiz bir yılan gibi, uzun otların gölgelerinden geçerek ilerliyorlardı. Bizi göremeyecek kadar hızlıydılar. *"Bolivyalı askerler,"* dedi Anday, *"Ramon'u arıyorlar". "Ramon'u mu? Kimdir o?"* diye sordum. *"Che Guevara'nın Bolivya'da kullandığı ad,"* diye yanıtladı Anday. *"Che Guevara mı?"*

dedim şaşkınlıkla, *"İçinde bulunduğumuz orman nerede allahaşkına?"*

Anday, sus işareti yaparak beni durdurdu, yeni bir asker grubu biraz ötemizden geçti. *"Ne kadar çoklar..."* dedim. *"Binlerceler..."* dedi Anday. *"Korkuyorlar çünkü..."*

"Korkuyorlar mı?"

"Evet, söylenceden korkuyorlar. Ama söylenceyi büyütmekten başka bir şey yapamayacaklar."

"Che'yi öldürecekler ama.." dedim, tarihin gelecekteki sayfalarını karıştırarak. "Higueras'ta öldürecekler."

"Gözleri açık gömecekler onu ve elleri kesik."

"Ellerini neden kesecekler?"

"Çünkü korkuyorlar ondan. Bütün zalimler gibi korkuyorlar. Ellerinin yeniden canlanacağından, üzerindeki toprağı kaldırıp yine silaha sarılacağından korkuyorlar."

"Her şey ellerde başlıyor galiba..."

"Evet, her şey iki elimizin arasındadır. Geçmiş ve gelecek, avuçlarımızın içindeki çizgilerde gizlidir. Sonsuzluk, parmak uçlarımızın bittiği yerde başlar. Aşk bile..."

İmgeler ormanında yürümekten yorulduğumuz sırada, karşımıza bir ev çıktı. İki katlı, bahçe içinde, gösterişsiz, bacasından dumanlar tüten bir evdi bu.

Melih Cevdet Anday, dumanları işaret ederek, *"Görüyor musun?"* diye sordu.

Bacadan çıkan dumanlar rakamlara dönüşüyordu. Altılar, sekizler, üçler duman olarak yükseliyor, sonra dağılıyor ve yeniden birleşerek yeni rakamları oluşturuyorlardı. Sanki boşlukta aritmetik işlemleri yapılıyor, matematik denklemleri çözülüyordu.

"Şiir gibi," dedi Anday, *"kendi doğruluğunu yeniden, yeniden hesaplayan bir şiir gibi..."*

Sonra evin kapısını çaldı. İnce, uzun boylu, yaşlı bir adam kapıyı açtı.

"Hoş geldiniz!" dedi, bizi tanımışcasına.

İçeriye girdik. Lekeli, nasırlı elleriyle elimizi sıktı.

"Ben," dedi, *"Cahit... Cahit Arf!"*

Odaların birinden Beethoven'in 5. Senfonisi duyuluyordu. Anday, büyük matematikçiye saygı ile bakıyordu. Ben ise, ellerinden gözlerimi ayıramıyordum. Arf, bakışlarımı farketti.

"Evde ancak bir soba yakabiliyoruz. O da yukarı katta. Ayrıca soba maharet ister. Ben yakıyorum. Odunu tam ateşin ortasına yerleştireceksin. Ama her seferinde elimi de yakıyorum. Siz geldiğinizde de, sobayla uğraşıyordum. İzin verirseniz, gidip yanıp yanıp yanmadığına bakayım."

O yukarı çıkarken, ben de, merak içinde yan odalardan birine daldım. Bir kadın, elini yatağının hemen yanındaki beşiğe uzatmış uyuyordu. Rahatsız etmemek için kapıyı usulca kapadım. Döndüğümde, bir adamla burun buruna geldim. Arf'a benzemeyen, Kuzeylileri andıran biriydi.

"Anne uyanır
Çocuk biraz iç çekti
ya da kıpırdadı biraz diye
beşiğinde

Uykudayken sık sık
eli çocuğunun el bileğinde
duymak için nabzını
Bir duracak olsa
durur annenin nabzı da

Hiçbir hekim
açıklayamamıştır bunu" dedi sakin bir sesle.

"Siz hekim misiniz?" diye sordum. *"Hayır,"* dedi, *"şairim!"*

"O halde siz de hastalanan sözcükleri iyi ediyorsunuz!" dedim gülümseyerek.

"Ben yalnızca onların el ele tutuşmalarına yardım ederim. Sözcükler birbirlerinin ellerini tutunca iyileşirler. Tıpkı insanlar gibi."

"Siz, Eduardo Galeano'nun 'Doğum' adlı denemesini biliyor olmalısınız."

Bilmediğini söyleyince, anlatmaya koyuldum:

"Üç gün süren sancıların sonunda, bebek hâlâ doğmuş değildi. 'Takıldı kaldı,' diyordu adam, 'bacaksız takıldı kaldı.'
Uzaklardaki bir çiftlikten gelmişti.
Doktor onunla birlikte gitti.
Elinde çantası, öğle güneşinin altında, ufka doğru yürüyordu, her şeyin lanetlenmişe benzediği o ıssız yerlerin derinliklerinde. Gidecekleri yere vardıklarında her şeyi anladı.

Sonradan Gloria Galvan'a şunları anlatacaktı:

'Kadın ölmek üzereydi, ama hâlâ sık sık nefes alıyor, ter dökü-yordu, gözleri ardına kadar açıktı. Böyle bir durumla şimdiye kadar hiç karşılaşmamıştım. Her yanım titriyordu. Ne yapacağımı bilemiyordum. Derken, battaniyeyi sıyırınca, kadının açık duran bacaklarının arasından minicik bir kolun sarktığını gördüm.'

Doktor, adamın bu minik kolu tutup asılmış olduğunu anladı. Bu küçücük kol, çekelenmekten kıpkırmızı kesilmişti ve cansız görünüyordu; kapkara, kurumuş kan lekeli, kof bir deri parçası. Doktor, 'Yapılacak hiçbir şey yok,' diye içinden geçirdi.

Gene de, kimbilir neden, minik kolu sıvazladı. Bu kıpırtısız deri-

yi işaret parmağıyla ovdu ve parmağı kolun ucundaki ele değince birden, elin parmakları kasılarak onun işaret parmağını can havliyle kavradı.

O zaman doktor adamdan kaynar su istedi ve kol yenlerini kıvırdı."

Ben sözümü bitirdikten dakikalar sonra bile, karşımda duran adamın yüzündeki gülümseme silinmedi. Sonra, *"Müthiş bir öykü bu, çok etkileyici,"* dedi coşkuyla, *"yaşam ve umut, bundan daha güzel nasıl bir araya getirilebilir?"*

Konuşmamızın burasında, Cahif Arf'ın yavaş yavaş merdivenleri inmeye başladığını gördüm. Koşarak yanına gittim, elini tutup inmesine yardım ettim.

"Rakamlar da birbirlerine böyle yardım ederler," dedi Arf, *"yardımlaştıkça çoğalırlar. Günümüzde insanın yalnızlaşması bundan işte. El ele tutuşmayı unuttu insanoğlu. Birbirine vurmak için kullanıyor ellerini."*

Ülkemizin yetiştirdiği en büyük bilim adamlarından birinin sözlerini dinlerken, onu seksen yaşında bir sobanın karşısında sınav vermek zorunda bırakmanın utancını taşıyordum. O ise, belki de, elli yılı aşkın bir süredir aynı yastığa baş koyduğu Halide Hanım'a mahçup olmamak için kibrit çakıyordu soba karşısında.

Aşağı indiğimde, Melih Cevdet Anday'la sonsuzluk üzerine hararetli bir konuşmaya daldı Cahit Arf. Ben de, bu durumdan yararlanıp bir diğer odaya süzüldüm. Odada bir gece lambasının solgun ışığında, küçük bir çocuk yatıyordu. Yüzünü görmek için yanına yaklaştım. Bütün hasta çocukların yüzlerine benziyordu yüzü. Kapıya doğru yöneldiğimde, arkamdan konuşulduğunu duydum:

Bana çiçek gönderme
Bir kuş ağacı gönder
Dallarında gezinsin
Kül rengi güvercinler

Konsunlar yastığıma
Uyutmak için beni
Sırtlarında kuş tüyü
Gagalarında ninni

Kaldırıp yatağımı
Uçursunlar göklere
Kendimi yıldızlarda
Bulayım birdenbire

Bana çiçek gönderme
Bir kuş ağacı gönder
Alnıma dokunanlar
İyileşmiş desinler

Geri dönüp, çocuğun başucuna yeniden gittiğimde, yüzünün oğlumun yüzüne benzediğini şaşkınlıkla gördüm. Anladım ki, imgeler ormanından çıkıp yeniden gerçeğin kapısından içeri girmişim. Oğlumun elini tuttum ve bir kez daha uyudum.

Uykuya her dalışımda, beni yeni düşler karşılıyordu. Bu kez, bir gazetenin sayfalarını çevirirken buldum kendimi. Yazılardan biri, Lüleburgazlı küçük bir kızdan söz ediyordu. Üç yaşındayken, soğuk algınlığı nedeniyle hastaneye götürülmüş ve yanlış yapılan bir iğne yüzünden sol kolu önce morarmış, sonra kömürleşmiş, ardından da kesilmişti. Daha sonra, küçük kızın koluna, Almanya'da yaşayan Türklerin topladıkları yardım paralarıyla elektronik bir protez takılmıştı. Haberde, küçük kızın ilkokula başladığı yazıyordu. Annesine şöyle söylüyormuş Ayşen: *"Ko-*

lum ve parmaklarım yeniden çıkacak, ben o zaman protez kolumu arkadaşım Çilem'e hediye edeceğim."

Kan ter içinde uyandım. Fırat'ın ellerini yokladım, rahatladım. Ateşine baktım, biraz düşmüştü. Uykum, benim bir daha bulamayacağım yerlere kaçmıştı. Pencereye doğru gittim. Gece parçalara bölünüyordu. Ormanın kıyısında, askerlerin, Che'nin ellerini birbirlerine fırlattıklarını gördüm. Ağaçlar ağlıyorlardı.

"Che'nin elleri halkların belleklerinde yeniden, yeniden çıkacak, o zaman tarih sizin kanlı parmaklarınızı yanardağların ağzına gömecek!" diye bağırdım pencereyi açıp. Sesimin bir çocuğun sesine benzediğini farkedip şaşırdım.

Sonra sabahın elleri, güneşin çocukluğunu yeryüzüne yuvarladı.

Gün ışığı, Fırat'ın uykusunu torbasına koyup götürdü. Elleri, parmakları, kirpikleri uyandı.

Sağa sola merhabalar sarkıtan güneşe bakarak söylendi Fırat: *"Güneş amca, uykumda evine gitmiştim senin, ama sen evde yoktun. Ay amcayı gördüm. Ona sordum, dedi ki, 'o başka çocukları ısıtmaya gitti.' "*

Gülmeye başladım.

"Sevgili Onat Kutlar," dedim yalnızca ölülerin duyabileceği bir sesle, *"ışığın semtinin nerede olduğunu hâlâ merak ediyor musun?"*

"Yumurtalar Neden Uçmuyor?"

"Aracatacalı bir telgraf operatörünün on altı çocuğundan biri olduğumu ve bundan fazla bir şey olmayacağımı hiç unutmam. İstenmeden ve çağrılmadan bastıran ünlülük payesini takındığım son on beş yıldır, en zorlu görevim özel yaşamımı korumak oldu. Eskisinden daha sınırlı ve daha yaralanabilir de olsa, hayatta değer verdiğim bir şeyi, çocuklarıma ve dostlarıma gösterdiğim sevgiyi korumayı başardım.

...Bazı zamanlar yorgun, sinirli, bitkin ve tükenmiş de olsam, çocuklarıma her zaman zaman ayırırım. Onlarla birlikte olmak, onlarla konuşmak için her zaman vaktim vardır. Çocuklarım kendi kendilerine düşünmeye başladıklarından beri, sorunları evimizde birlikte düşünür ve çözeriz. Dördümüz her şeyi birlikte kafa kafaya verip yaparız. Bunu, bir sistem uyguladığımdan, ya da daha iyi düşünebildiğimden değil, çocuklarım büyümeye başladıklarında babalık mesleği için biçilmiş kaftan olduğumu keşfettiğimden yaparım.

Baba olmaktan hoşlanıyorum: İki çocuğumun büyümelerine yardımcı olmak hayatımdaki en heyecanlı deney; gerçekten en büyük başarım olarak kitaplarımı değil, çocuklarımı görürüm."

"Yüzyıllık Yalnızlık"ın, "Başkan Babamızın Sonbaharı"nın, "Kolera Günlerinde Aşk"'ın ve başka birçok önemli yapıtın yazarı **Gabriel Garcia Marquez,** konuşmalarının birinde böyle söylüyor. İsterseniz —niye *"isterseniz" diyorum ki, istemeseniz de yazacak değil miyim?!*— şimdi de, kendisini anlatmasını değil de, babası **Gabriel Eligio Garcia**'yı anlatmasını rica edelim ondan. Şu, Kolombiya'da Cartagena Üniversitesi'nde tıp öğrenimi görürken, yoksulluk yüzünden eğitimini yarım bırakıp telgraf operatörü olan, evlenmeye karar verdiğinde yöredeki kızlardan bir liste yaparak içlerinden güzel Luisa'yı seçen adamdan...

Kızlardan liste yapmak kolay da, göz koyduğunu almak kolay mı?

"Luisa güzel ve ciddiydi, saygın bir ailedendi. Böylece, onu sevdiğini belirten tek bir sözcük bile etmeksizin, azimle evlerine evlenme teklifi etmeye gitti. Aile öneriyi reddetti. Onunla aday arasına uzaklık koymak için, Luisa annesiyle birlikte, kıyıdaki diğer kasaba ve şehirlere tatile yollandı. Ancak bunların hiçbirisi fayda etmedi. Her kasabada bir telgraf ofisi ve genç bayana mors alfabesiyle yollanan bağlılık mesajlarını ileterek Aracataca'daki meslekdaşlarına suç ortaklığı eden telgraf operatörleri vardı. Telgraflar, Mauricio Babilonia'nın çevresinde gezinen sarı kelebekler gibi, nereye gitse Luisa'yı izledi. Böyle bir ısrar karşısında aile sonunda teslim oldu. Düğünden sonra, Gabriel ile Luisa Riohacha'da, Karayip sahillerindeki, bir zamanlar korsanların sık sık kuşattıkları o eski şehirde yaşamaya gittiler."

Plinio Apuleyo Mendoza, Marquez'in annesiyle babasının evliliklerini böyle telliyor edebiyat meraklılarına. Biz, tam Marquez'in ağzından babasını dinlemek üzereyken, araya o girdi. Neyse, bu hariçten gazeli de ayıplayacak değiliz. Değil mi ya, anneler-

den söz etmeksizin babalar anlatılamaz. Oyuncaklardan söz etmeden, çocukların anlatılamayacağı gibi.

Konuşmak için ağzını açan ve sözü ağzına tıkılan Marquez'e, edebiyat mesleğini borçlu olduğunu inandığı babasını bir an önce anlattıralım. Anlattıralım ki, en ünlü yazarına yamuk yaptığımız için Kolombiya Hükümeti bize vize koymasın!:

"Gençliğinde, bazen gizlemeye gerek görmeden, şiir yazardı ve Aracataca'da telgraf operatörüyken çok iyi keman çalardı. Edebiyatı her zaman sevmiştir ve hırslı bir okuyucudur. Evine gittiğimizde nerede olduğunu sormayız, çünkü biliriz ki, yatak odasında okumakla meşguldür. Babam eline geçen her şeyi okur — en iyi edebiyat eserinden bütün gazete ve dergilere, reklam ilanlarına, buzdolabı el kitabına kadar. Edebiyat denilen tahtakurusunun bu kadar ısırdığı bir adam daha tanımıyordum. Bunun ötesinde, bir damla alkol kullanmamış ve bir tek sigara içmemiştir. Fakat on altı yasal çocuğu var, diğerlerini ise Allah bilir."

Marquez'in babası çok iyi keman çalıyorsa, neden onun yanına bir de çok iyi şarkı söyleyen bir baba bulmayalım? Elbette amacımız konser vermek değil ama, Kolombiya'dan Belçika'ya gitmek bu yazı için iyi bir hava değişimi olabilir. Şarkıcı **Jacques Brel**'i kızı France anlatıyor:

"Babam bazı bakımlardan tam bir Flamandı. Disiplinli, dakik ve çalışkan. Sıcaklığı ve duygusallığı ile de Fransız kanı ağır basardı kişiliğinde. Putları yıkmaya, insanları şoke etmeye bayılırdı. Her şeyi alaya alırdı. Flamanları, Fransızları, papazları, yaşlanmayı, sarhoşları, dostluğu, kendini, her şeyi... Yeterince uyumaz, yemek yemeyi unutur, günde dört paket sigara içerdi."

Sovyet şairi **Yevtuşenko**'nun, *"Onu dünyaya leylek değil, jet uçağı getirmiş olmalı"* dediği Brel'i, France pilota benzetir: *"Ayda iki kez eve gelip mektuplarını toplardı. Sorumlu bir baba denemezdi ona."*
Dört yaşına oyuncak merdivenini dayamış bir afacanın babası

olarak, kendimi nereye koyabilirim diye düşündüm Marquez ve Brel'i incelerken. Sanıyorum, bu kitabın yazarı ikisinin arasında ve Marquez'e daha yakın. Bir yıldır anaokulunun şapkasına tavşan dolduran Fırat'ın babası olarak, çocukların birer küçük düşünür olduğunu farkettiğinden beri, oğlunun sözlü tarihini yazıya geçirmekle uğraşıyor. İşte onlardan bir bölümü:

40 Aylık

Kahvaltıda yumurtalığın içinde duran yumurtanın tepesine kaşığıyla vuran Fırat, kabuğu çatlatıyor. Yine de vurmayı sürdürüyor. Yumurtanın kabuğu kırılıyor. Afacan bir yüzle, *"Yumurtayı yendim!"* diyor. Yenik yumurta, hüzünlü bir biçimde beyaz peynire bakıyor. Aynı tabaktaki beş siyah zeytin tanesi, Fırat'ı alkışlıyorlar. Bu işe en çok bozulacak olan tavuğun durumdan haberi yok! Elbette, Fırat'ın da şu duvar yazısından haberi yok: *"Yumurta sana dokunuyorsa, sen de git tavuğa dokun!"*

41 Aylık

Camdan sokağa bakıyor Fırat. Birkaç günden beri esen sert rüzgâr ve yağan yağmur, yolun iki yanındaki ağaçların yapraklarını dökmüş.

"Bak baba, yeni ağaç almışlar!" diyor.
Eh, saçları dökülmüş ağaçları nasıl tanısın çocuk!

41 Aylık

Bardaktaki sıcak sütten bir yudum alınca, yüzünü buruşturarak, *"Karnımda yangın çıktı!"* diye bağırıyor.

42 Aylık

"Baba, yumurtalar neden uçmuyor?" diye soruyor Fırat.

"Yumurtalar hiç uçar mı oğlum? Nerden çıkarttın şimdi bunu?" diye soruyorum şaşkınlıkla.
"Onların içinde kuş var ama baba!"

42 Aylık

Fırat, iki buçuk aydır anaokulu öğrencisi. Onu okuluna ben bırakıyorum. Evle okul çok yakın olduğu için yürüyerek gidiyoruz. Her sabah bana, *"Baba, ben okula niye gidiyorum?"* diye soruyor. Her seferinde başka bir yanıt veriyorum, çünkü bir gün önce verdiğim yanıtı ertesi güne kadar enine boyuna düşünüyor ve geçersiz kılıyor.

Bir gün, okuldan döndüğünde gülerek, *"Baba"* dedi, *"ben artık okula gitmeyeceğim."*

Haydaaa, bu da nereden çıktı şimdi...
Ekliyor: *"Öğretmenlerimi bize çağırdım. Artık bizim evde ders yapacaz!"*

43 Aylık

Fırat'ın anaokulundaki maceraları devam ediyor. Parmak emme alışkanlığını tümüyle bırakmadı Fırat. Kızdığımızı bildiğinden, yatağında televizyon seyrederken gizli gizli yapıyor bu işi. Geçenlerde öğretmeninden bir çağrı aldık. Gülerek şunları anlattı bize öğretmeni:

"Son günlerde velilerden çocuklarının parmak emmesi konusunda yakınmalar gelmeye başlamıştı. Hiç parmak emmeyen çocuklar parmaklarını cuk cuk emmeye başlamış, daha önce bırakanlar da yeniden bu alışkanlığa dönmüşlerdi. Bu beklenmedik durumun nedenini araştırdık ve bulduk.

Çocukları öğle uykusu için yatakhaneye götürdüğümüzde, "Aslan..kaplan..tıp!" deyip gözlerini kapattırıyor, sonra da sınıftan çı-

kıyorduk. O zaman Fırat, bir kusur olduğunu bildiği bu alışkanlığını arkadaşlarına da bulaştırmak amacıyla, "Parmak..Tırnak..Tıp!" deyip parmak emdirtmeye başlatıyormuş. Böylece, herkesin parmak emdiği bir yerde, başta Fırat olmak üzere, tüm çocuklar suçluluk duygusundan kurtuluyor, bu işin keyfini sürüyorlarmış!"

Sevgili kitapokuyançocuklarısevenler, değil mi ki bu *"denemeyanılma / yanılma-deneme"*mizin kapısını Marquez'e açtırdık, yine ona kapattırıp Yazının Evi'ni borçsuz alacaksız terk eyleyelim:

"1981'in Aralık ayında, Elysee Palace'de, bana Legion d'Honneur nişanı verirken yaptığı kısa konuşmada Mitterand beni gözyaşlarına boğan bir şey söyledi ve söylediklerinin benim kadar onu da etkilemiş olduğuna eminim: 'Sen sevdiğim bir dünyaya aitsin.' "

Sevgili oğlum Fırat, sen de benim sevdiğim bir dünyaya aitsin.

Tıpkı gün geçtikçe beni daha da derinlere çeken harflerin dünyası gibi.

Özür Dilediğin İçin Teşekkür Ederim...

İktisatçılar, ülkelerin gelişmişliğini belirlerken, birtakım istatistiksel bilgilerden yararlanırlar. Temel olarak alınan, bir ülkede kişi başına düşen yıllık gelirdir. Bu veriyi yeterli bulmayanlar, gelirin kişiler ve gruplar arasında nasıl bölüşüldüğünü incelerler. Eğer gelirin büyük bölümü küçük bir grubun cebine giriyorsa, o zaman o ülkede ekonomik açıdan bir dengesizlik var demektir. İktisatçıların üzerinde durdukları noktalardan bazıları da şunlardır: Tarım alanlarında işlenebilir toprakların kişiler arasında nasıl dağıldığı, verimli toprakların kimlerin elinde bulunduğu, ülkenin nüfus artış hızı, çalışan kadın oranı, kişi başına düşen telefon, radyo, televizyon, bilgisayar sayısı, okuma yazma bilenlerin oranı, kitap ve gazete satışları, gizli işsizlik, döviz rezervlerinin durumu, siyasal kurumların yapısı, sendikalı işçi sayısı. Oysa bir toplumun gelişmişliğini saptamak için başka şeyler de gözönüne alınabilir belki: O ülkenin konuştuğu dildeki sözcük zenginliği ya da bazı sözcükleri ve tümceleri kullanma oranı gibi.

Bazı sözcükler var ki, onların kullanılma çokluğu, toplumun içinde bulunduğu durumu belirlemek açısından önemlidir. *"Merhaba"* sözcüğü bunlardan biridir, *"Günaydın"* bir diğeri. *"Seni seviyorum", "Tebrik ederim", "Yardım edebilir miyim?"*'i de sözcük trenimize vagon olarak ekleyebiliriz. Ama içlerinde iki tanesi vardır ki, insanların arasındaki buzdağlarını eritip dostluk köprüleri kurarlar: *"Teşekkür ederim"* ve *"Özür Dilerim".*

Nerede okuduğumu tam olarak anımsamıyorum, bir olasılık Schopenbauer'i anlatan bir kitaptaydı, bir tanımlama vardı. Deniyordu ki, *"Kirpiler, soğuk günlerde üşümemek için birbirlerine yaklaşırlar, ama çok yaklaşırlarsa dikenleri birbirine batar, uzaklaşırlarsa da üşürler. Kirpiler aralarında öyle bir uzaklık bırakırlar ki, ne üşürler ne de canları yanar. İşte bu aralığa nezaket denir."* Ben bu tanımı insanlara uyarlayıp, son tümceyi de, *"İşte bu aralığa insan ilişkileri denir,"* diye değiştiriyorum. Hem birbirimizin canını yakmadığımız, hem de birbirimizi sıcak tutup, yaşamın ısısını paylaştığımız o denge noktasını bulduğumuz an, mutlu oluyoruz. Yoksa yaşadığımız dünyaya ve başkalarına zarar veriyor, onları kırıyor, yalnız kalıyoruz. Herkes bizden kaçıyor. İşte, insan ilişkilerinde bu denge noktasının bulunmasında kullanılan iki büyülü tümcedir *"Teşekkür Ederim"* ve *"Özür Dilerim".* Gerçi ben *"Teşekkür ederim"* yerine sık sık *"Sağol"* demeyi yeğlerim ama, teşekkür etmek bir insana güzel ve değerli bir şey yaptığını belirtmenin özetidir.

Julian Huxley de, "Davranışın Töreleşmesi" başlıklı yazısında bazı kuşların kirpilerinkinebenzeyen davranışlarından söz eder:

"...Grassholm adasında üreyen Sula Bassana deniz kuşları, boyunlarını uzattıkları zaman gagaları ancak temas edebiliyor. Yuvalar arasındaki mesafe işte bu şekilde tespit ediliyor. Yuvasının dışına konan bir kuş, yuvasını buluncaya kadar diğer kuşların hücumuna uğrar."

Otların üzerine sırtüstü yatıp kuşlara bakan, horoz ibiklerinden

sözcükler devşiren şairler de, teşekkür etmeyi unutmazlar. Benim çok sevdiğim ve *"keşke bu şiiri ben yazmış olsaydım"* diye gönlümden geçirdiğim bir şiirdir **Turgut Uyar**'ın *"Sonsuz ve Öbürü"* adlı şiiri:

"en değerli vakitlerinizi bana ayırdınız
sağolunuz efendim
gökyüzünün sonsuz olduğunu bana öğrettiniz
öğrendim
yeryüzünün sonsuz olduğunu öğrettiniz
öğrendim
hayatın sonsuz olduğunu öğrettiniz
öğrendim
zamanın boyutlarının sonsuzluğunu
ve havanın bazan kuşa döndüğünü öğrettiniz
öğrendim efendim

ama sonsuz olmayan şeyleri öğretmediniz efendim
baskının zulmün kıyımın açlığın
bir yerlere kıstırılıp kalmanın susturulmanın
aşk mutluluğunun ve eski hesapların
aritmetiğin bile

bunları bulmayı bana bıraktınız
size teşekkür ederim"

"Bir yerlere kıstırılıp kalmanın, susturulmanın ve baskının" bir yazgıymış gibi önümüze konduğu günlerde ülkemizin yazarlarından biri, 1996 Türkiye Yayıncılar Birliği'nin kendisine verdiği ödülü alırken, hem "özür diledi", hem de "teşekkür etti"! **Erdal Öz**'ün *"Şu anda tutuklu olmadığım için özür dilerim"* diye başlayan konuşması, ironi ve kara mizahla yoğrulmuş bir dille gerçeğin savunulmasıdır. Konuşmasının giriş bölümünde şunları söyledi Erdal Öz:

"Şu anda tutuklu olmadığım için hepinizden özür dilerim. Aslında hüküm giydikçe ödül veriliyor. Garip bir şey! Türkiye Yayıncılar Birliği'nin verdiği bu çok anlamlı ödülden dolayı yürekten teşekkür ediyorum. Ve ben bu ödülü bütün düşünce suçluları adına alıyorum. Bütün düşünce suçundan mahkûm olmuşlar ve yargılanmakta olanlar adına, teşekkürle kabul ediyorum.

Olağanüstü yetkilerle donatılmış mahkemeler var Türkiye'de. Devlet Güvenlik Mahkemeleri bunlardan biridir. Doğal yasalarla yargılanılmaz bu mahkemelerde. Özel yargılama usulleriyle yargılanılır. Orada sevgili Yaşar Kemal'le birlikte düşünüp hazırladığımız bir kitaptan dolayı yargılandık. Kitap şu anda yasak. Yalnız meraklıları bu kitabı piyasada bulabilirler. Çünkü korsan baskıları yapıldı. Bizimkiler yasak. Sırf bu kitaptan dolayı da korsan baskıcılara teşekkür ediyorum. Hiç olmazsa içindeki yazıları okuma imkanı sağlıyorlar. Gözümün önünde siyah-beyaz bir fotoğraf beliriyor. Bir savcı, DGM savcısı. Onu saygıyla selamlıyorum. Çünkü şu anda görevden alındı. Çünkü beraatimizi istedi. Ama o siyah-beyaz fotoğrafta üç tane yargıç var. Bu üç yargıç savunmamızı istediler. Yaşar Kemal bir önceki duruşmada çok konuştuğu için bir savunma yapmadı. O gün ben bir savunma yaptım. Eğer bu bir savunmaysa. Bir saatlik bir aradan sonra da ikimizi içeri aldılar ve sonucu açıkladılar. Utanç verici bir sonuç vardı. 20'şer aya mahkûm ettiler bizi. Basın yasasında bir madde varmış, hapis cezamı paraya çevirdiler. Bu durumdan utanıyorum, niçin beraber hapis yatmayalım, çünkü içeriye girsek çok hoş romanlar yazacaktık. Hatta Yaşar Kemal'le de düşünmüştük, konuşmuştuk. Güzel bir yerde yatalım dedik. Mesela Bozcaada'yı isteyelim. Bir saat ara verildi, savcının beraat istemine karşı o üç görkemli(!) yargıç oy birliğiyle mahkumiyetimize karar verdiler."

Erdal Öz, sonra, İstanbul 2 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığı'na yazıp "siyah-beyaz" yargıçlara karşı okuduğu savunma metnini bir kez daha okudu. Metnin bir bölümünde, ya-

yıncısı olarak yargılandığı "Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye" başlıklı kitapla ilgili olarak şunları söylüyordu:

...Ülkemin bugün içinde bulunduğu durumdan utanç duyuyorum. Bütün savaşlardan, hele Güneydoğu'da sürdürülen bu savaştan nefret ediyorum. Bu parlamentolardan çekiniyorum. Bu birbirine benzeyen hükümetlerden korkuyorum. Çok sevdiğim ülkemin ve ulusumun geleceğinden kaygılanıyorum. Duyduklarım, gördüklerim, yaşadıklarım ürpertiyor beni.

Her türlü terörden, ama asıl devlet teröründen iğreniyorum.
Bu çöküş, bu yuvarlanış mutsuz ediyor beni.
Oturup romanlarımı, öykülerimi yazacağıma, "Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye" adlı bir kitabı yayınlamak; sorumluları, yetkilileri, suçluları uyarmak zorunda bırakılıyorum. Ve böyle yaptığım için de yargılanıyorum.

O zaman bu insanca mücadelenin bitmediğini görüyorum. Bu da bana yeni bir ivme, yeni bir hız kazandırıyor.

...Ülkemi çok seviyorum. Mutsuz da olsam, umutsuz değilim. Umutsuz olsaydım, böyle bir kitabı yayınlamaz, huzurunuza getirilmezdim. Ama görülüyor ki, böyle bir kitapçık bile, birilerini tedirgin etmeye yetiyor. Çünkü birileri, böylesine kitapların okunuyor olmasından tedirgin oluyor, korkuyor.

Öyleyse umut var demektir. Korkan ben değilim.

Bölücü olan da ben değilim. Ben kalıcı olanım. Ben doğruyu ve güzel olanı savunuyorum. Asıl korkanlar, kalıcı olamayacağını bilenlerdir, yani bölücü politikaları yürütenlerdir. Öyleyse yüksek sesle düşünmenin tam sırasıdır, diyorum. Çünkü buna Türkiye'nin, her zamankinden daha çok ihtiyacı var."

Turgut Uyar, şiirinde susturulmanın sonsuz olmadığını söylüyordu ya, sessizlik de sonsuz değildir. Ama biz şimdi, sessizliğin değil, "aşk mutluluğunun" çemberinden geçelim. Aşk, herkese kü-

lahını ters giydirdiği halde, yine de onun peşinde koşarız. Aşkı yüceltenlerin, yere göğe sığdıramayanların başında şairler gelir. Her şair, yaşamının bir bölümünde aşk şiirlerinin tozunu alır. Ten, şairlerin tutkuyla bağlandığı bir atlastır. **Ülkü Tamer,** sevdiğine *"Ben Sana Teşekkür Ederim"* derken, şu dizeleri döktürür:

"Ben sana teşekkür ederim, beni sen öptün,
Ben uyurken benim alnımdan beni sen öptün;
Serinlik vurdun korulara, canlandı serçelerim;
Sen mavi bir tilkiydin, binmiştin mavi ata,
Ben belki dün ölmüştüm, belki de geçen hafta.

Sen bana çok güzeldin, senin ayakların da."

Ten'in marangozluğunu yapan şairlerinden bir diğeri de, **İlhan Berk**'tir. *"Aşk olanaksızlıktır,"* der Berk, *"dahası kavuşamamaktır."* Erotizm içinse, *"etin çığlığıdır"* iniltisini çıkarır. Ve *"Teşekkür"* adlı şiiriyle erotizmin üzerindeki yazılı giysiyi, bir zarfın içinden bir mektubu çıkarır gibi çıkarır:

"Evet hep açık gidip gelen ağzın içindi;
Gökyüzünün o huysuz maviliği içindi;
Elma kokan bir Türkçeyle konuştuğun içindi;
Ölümün sefil, kötü belleği içindi;
Her gün pazar kurulan o sokaklar içindi;
Saçında uykusu kaçmış çiçekler ıslattığın içindi;
Çocuklar okuldan dönüyormuş gibi sesin içindi;

İşte bütün ama bütün bunlar için sana teşekkür ederim."

Aşkın ve erotizmin nemli ağzına kadar yanaşınca, bir erkek ve bir kadının peşine takılıp İstanbul'a tepeden bakmamız gerekecek. Gerekecek ama, gözlerimizdeki yaşlar yüzünden puslu bir öyküsü kalacak gördüklerimizden geriye.

Galata Kulesi'ndeyiz. Kule'de kalın çerçeveli gözlüğüyle bir adam, bir kadının koluna tutunmuş, dolu dolu olmuş gözlerini kimseye göstermemeye çalışmaktadır. Birkaç gün önce ona, *"Seninle bir şey yapmak istiyorum. Bana destek ol,"* demiş ve birlikte Kule'ye çıkmışlardır. Kule'nin tepesinde, acılar içindeki adam, kadına *"Elimi bırakma.."* diyecektir. Sayısız sevgilinin ellerini şiirleriyle birleştiren adamın titreyen eli, kadının avucunda küçük bir çocuğun eline dönüşecek ve acılar denizinde fırtınaya yakalanan bir kayık gibi yitip gider.

Kadın, adamın elini bırakmaz. Hem de öyle bir tutar ki, yaşamının sonuna kadar bırakmaz. Bir süre Kule'deki lokantada oturup konuşurlar. Martılar Kule'nin çevresinde fırdolanıp onları yalnız bırakmazlar. Adam kadına, *"Sana çok teşekkür ediyorum,"* der, *"bana bir şeyi aşmakta yardım ettin."* Aşağıya inerler ve bir daha Galata Kulesi'ne gitmezler.

Adam, şiirlerini aşkla dokuyup acıyla biçen **Ümit Yaşar Oğuzcan,** kadın da son eşi Ulufer hanımdır. O gün, çok sevdiği oğlu Vedat'ın anısı çıkartmıştır şairi Kule'ye. Üç yıl önce, 24 yaşındaki Vedat, Kule'nin balkonundan İstanbul'a ve yaşama son kez bakmış; kendini boşluğa bir çığlık gibi bırakmıştır. Vedat'ın ölümüyle Oğuzcan'ın yaşamı hüzünlü bir tül perdenin arkasına çekilir. Yürürken kafasını kaldırıp Galata Kulesi'ni her gördüğünde, gözlerinin önüne oğlunun yüzü gelir. Başını öne eğer ve yüreğinde çarpışan şehir hatları vapurlarının batışını acılar içinde izler. Oysa o sırada, çok uzaklarda bir kadın Oğuzcan'ın bilmediği bir dilde söylediği şarkıyla, yaşama teşekkür etmektedir. Şarkıya geçmeden önce, birkaç çıngırak daha çalalım. Çünkü Ümit Yaşar Oğuzcan'ın anısının düğüm noktası, *"Elimi bırakma..."* sözüdür. "Elimi Tut Yeter!" adlı başka bir Akgün Akova yazısında, eller ve şiirler yüceltilmiştir ama, bizim şimdi bir çayırlıkta, otlar arasında diz çökmüş olan Fırat'ın yanına gitmemiz gerekmektedir. Çünkü, rüzgâr onun küçük ağzından çıkan sözcükleri gönüllü olarak başka canlıların kulağına taşımaktadır:

"Özüy dileyim!.. Özüy dileyim!.."

Özür dilenen kişi, şaşkın bir uçuçböceğidir. Kendisini avucunun içine alan çocuğun işaret parmağının ucuna kadar yürümüş, sonra kanatlarını açarak o günkü 37 sefer nolu uçuşuna başlamıştır. Ama ne olmuşsa o anda olmuş, arkadaşının ona allahaısmarladık demeden yola koyuluşuna bir anlam veremeyen Fırat'ın onu durdurmak için uzattığı diğer eline çarparak yere düşmüştür. O otlar arasında yitip giderken, Fırat pişmanlık dolu gözlerle böceği aramakta, bir yandan da yaptığı davranışın bu kınkanatlıya çok pahalıya mal olduğunu düşünerek özür dilemektedir. Bu özür faslı, arama çalışmalarına katılan Fırat'ın babasının böceği buluşuna kadar sürecek; o günden sonra "Gazi" adıyla anılacak olan böcek, Fırat'ın parmak uçlarından bir kez daha havalanacak ve karnını yaprak bitleri ile doyurmak üzere çayırlığın göbeğine konacaktır. Yalnız, burada Fırat'ın bilmediği bir şey vardır. Uçurduğu böcek, biraz önce eline çarpıp otlar arasına düşen böcek değildir. Fırat'ın babası, oğlu üzülmesin diye doğanın görkemli bahçesinden yararlanmış ve yitip giden böcek yerine, geniş çayırlıkta belki de milyonlarcası bulunan uçuçböceklerinden bir başkasını alıp çaktırmadan oğlunun avucuna koymuştur. O bu "üçkağıdı" nedeniyle oğlundan övgüler alırken, rahatsız ettiği uçuçböceklerinin küfürlerini duymamazlıktan gelerek, yeşil çimenleri terkeder. Amacı, okurları bir şarkının sözleriyle başbaşa bırakmaktır.

Violetta Parra'nın sözünü ve müziğini yarattığı *"Gracias A La Vida"*nın sözlerini kağıda geçirmeden önce, Adnan Özer'in yanına gider ve her ne kadar "şükretmek"le "teşekkür etmek" birbirinden farklı anlamlar taşısa da, şarkıyı Türkçeye çevirdiği için ona teşekkür eder. Sonra, yeryüzündeki bütün uçuçböcekleri, bütün çekirgeler, bütün ağustosböcekleri, bütün peygamberdeveleri, bütün kurbağalar susar ve şarkı başlar:

Şükürler olsun hayata bunca şeyi verdiği için bana
İki ışık topu göz vermiş ki bana
Açtığımda akı karadan ayırdedebiliyorum pekala
Ve ulu gökyüzünün derinliği kaplanmış yıldızla
Ve sevdiğim adamı, bunca insan arasında.

Şükürler olsun hayata bunca şeyi verdiği için bana
Sesleri ve alfabeyi vermiş bana
Ve sözleri ki, düşünüp ifade edeyim onlarla
Annemi, arkadaşımı, kardeşimi vermiş bana
Ve ışığı, sevdiğimin gönül yollarını aydınlatmaya.

Şükürler olsun hayata bunca şeyi verdiği için bana
Duyuş vermiş bana, alabildiğine açılan uzaklara
Geceyi ve gündüzü oyan,
ağustosböceklerini ve kanaryaları
Çekiçleri, seyircileri, havlamaları, boşanan gözyaşlarını.

Şükürler olsun hayata bunca şeyi verdiği için bana
Adımlamayı vermiş yorgun ayaklarımla
Kentleri ve bataklıkları geziyorum onlarla
Kıyıları ve çölleri, dağları ve ovaları
Ve senin evini, sokağını, avlunu.

Şükürler olsun hayata, bunca şeyi verdiği için bana
Gülümseyişi, içli ağlayışı vermiş bana
Sevinçle üzüncü ayırdedebiliyorum böylece.
İşte şarkım bu iki yönde yol alır
Ve sizlerin şarkısı, benim şarkım olur.

"Saat Kaçtı mı?"

Gabriel Garcia Marquez, 1982 yılında Stockholm'daki Nobel Ödülü töreninde yaptığı zakkum çiçeğini andıran konuşmanın bir bölümünde şunları söyledi: *"General Maximiliano Hernandez Martinez, El Salvador'un, barbar bir kıyımda otuz bin köylüyü ortadan kaldırtan bu despotu, zehirli yiyecekleri saptamak üzere bir saat icat etmişti ve bir sarılık salgınını altedebilmek için de sokak lambalarının kırmızı kağıtla kaplanmasını buyurdu."*

Zehirlenmekten korkan yalnızca El Salvadorlu General değildi. Osmanlı saraylarında padişahları olası bir suikastten korumak amacıyla çeşnicibaşılar bulunurdu. Çeşnicibaşılar, padişah için hazırlanan yiyecek ve içecekleri ona sunulmadan önce tadar, yaşamlarını ortaya koyarak onların zehirli olup olmadığını kontrol ederlerdi. Ölüm, onların dillerinin ucundaydı, tıpkı şairler gibi.

Marquez'in büyülü gerçekçiliğin bir parçası olarak gördüğü, zehirli yiyecekleri saptayan saatin mekanik akrabaları, 1479 yılında Osmanlı sarayına girdiler. **Fatih Sultan Mehmet,** 1477'de Venedikliler'le yaptığı barış sözleşmesi sonrası, onlardan gözlük camı, çalar saat ustaları ve iyi bir ressam göndermelerini istemiştir. Böylece ressam **Gentile Bellini** Eylül 1479'da İstanbul'a

gelmiş ve Fatih'in ünlü tablosunu yapmıştır. Bu isteğe dayanılarak, Bellini ile birlikte bir ya da birkaç saat ustasının da Osmanlı Sultanı'nın huzuruna çıktığını söylemek yanlış olmaz.

Padişahların saat tutkusu **Sultan III. Murat'**ın hükümdarlığında doruğa ulaşır. Onun döneminde sarayın dört bir yanından tik taklar gelir. III. Murat'ın tahta çıkışı sırasında, ona armağan edilen saatler arasında, büyük bir kare saat de vardır. Saat başlarında çaldığında, üzerindeki çok sayıdaki bölmede küçük hokkabazlar sağa sola koşuşurlar.

Jean Jacques Rousseau'nun babası, yani *"Sarayın Saatçisi"* namlı **Isaac Rousseau** da, İstanbul'a gelen Cenevreli saatçilerden biridir. Galata'da çalışmıştır.

Her ne kadar amacımız saatlerden söz etmekse de, bizim izini süreceğimiz kişiler, padişahlar değil, şairler ve yazarlardır. Bunlardan biri de, Mustafa Asım Bey ile Fatma Zehra Hanım'ın oğulları **Namık Kemal'**dir. Büyüyünce "Vatan Şairi" olarak anılacak olan küçük Namık, sekiz yaşında iken annesinin ölümü üzerine dedesi Abdüllatif Paşa'nın yanına alınır. Dedesiyle birlikte Rumeli ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerini dolaşır. Namık Kemal'in ailesi, zemberekleri ve yayları iyi tanıyan ailelerden biridir. Babası, müneccimbaşıdır. Kardeşi Naşit Bey, tam bir saat uzmanıdır. Hiç üşenmez, Zenith marka saatler üzerinde yaptığı incelemelerde gereksiz parçalar saptar ve bunu fabrikaya bildirir. Fabrikadan Naşit Bey'e bir takdirname gönderilir.
Namık Kemal, 16 yaşındayken, Sofya'da Nesime Hanım'la evlendirilir. Yıl 1856'dır. Aynı yıl, sonraları birçok saati koynunda saklayacak olan **Dolmabahçe Sarayı** açılır. 1890'da sarayın girişine bir saat kulesi yapılmaya başlanır. Beş yıl sonra tamamlanacak olan bu kulenin yapım emrini Sultan II. Abdülhamid vermiş, kule mimar **Sarkis Balyan** tarafından tasarlanmıştır. **Cemal Süreya,** Ülkü Tamer'in deyişiyle, *"Atlas Okyanusu'nda Fırat'ın salı",* **"Vakit Var Daha"** adlı şiirinde bu saat kulesine uzaktan bakar:

"Bir kilise tadı taşıyor Dolmabahçe camiinin pencereleri
Uzaktan bakmak şartıyla ve aydınlık oluşunu saymazsak;
Ve denizin gişesinde oturan kısa boylu saat kulesi
Yakasının içine kaydırmış hafifçe basınç-ölçerini
Diyor ki değil daha
Vakit var daha"

Başka bir şair, *"Istıraplar Ansiklopedisi"*nin yazarı **Hulki Aktunç,** *"Küçük Göçler"* adlı şiirinde Süreya gibi düşünmemektedir. Zamanın, yaşamın bardağından su gibi dökülüşünün duyumsandığı bir şiirdir bu:

Yaş kırk beş kırlangıçlar azalıyor
Ağır ağır alışılıyor hastalıklara
Serçelerle kuzgunlar yer değiştiriyor
Yer değişiyor hüzünlerle sevdalar da

Daralan dünyada glokom karanlığı
Yoz toprak mı göreceğim saksılarda
Güllerle ayrıkotları yer değişiyor
Yer değişiyor güllerle sanrılar da

Saatlerle bakışıyoruz birbirimize
Bir yerinme güzelliği dakikalarda
Akreplerle yelkovanlar yer değişiyor
Yer değişti gözlerimle yıllar da

Artık İstanbul'dan İzmir'e doğru yol alan bir gemiye binebilir ve saatlerimizi denize atabiliriz. Çünkü XVIII. yüzyıldan başlayarak saat ustaları İzmir'de gövde gösterisi yapmışlardır. Bugün bile, o zamanlar yapılmış, üzerinde **"SMYRNE"** yazan bazı saatleri Ege bölgesindeki cami, müze ve özel koleksiyonlarda görmek olanaklıdır.
Biz İzmir'de, Attila İlhan'ın memleketinde, başka bir şairi selamla-

yacağız. İşte, 1971 yazında, İzmir'in eski rıhtımındaki tenha bir meyhanede **Edip Cansever,** şiir gözlü bir kadınla birlikte oturuyor. Belki de gördüğümüz kadın bir düştür, kimbilir! Ama Edip Cansever, onu daha iyi görebilmek için gözlüğünün camlarını siliyor. Biz de onun gibi yapalım, sanki karşımızda şiir gözlü bir kadın varmış gibi, Cansever'in *"Dostlar"* adlı şiirinden bir bölüm okuyalım. Göreceğiz ki, şiirde, *"kurulmamış saatler vardır":*

Tenha bir meyhanede oturuyorduk sevgilim
İzmir'in eski rıhtımında
Bilirsin, severim çok İzmir'in eski rıhtımını
Hani bir çeşit kuşları vardır bulanık denizinin
İnsanlar gibi konuşur o kuşlar bazen
Ve unutulmuş diller gibi pek anlaşılmaz ne konuştukları
Millerce yıl öteden bir tenhalığı sözlendirirler
Hatırla
Ne demiştim o gün ben sana
"Her tenha semte kurulmamış bir saat yakışır"
Benim o bunaltılı günlerimden kalma bir mısra
Ve sense bana Aragon'un
—Paris'li şair, yüzü aslan dolu—
Sımsıcak, dipdiri bir mısrağını anlatmıştın
Sesinle ve parmaklarınla
Bardakta duran suyun bir akarsuyu
Nasıl kıskandığını anlatmıştın boyuna
Nasıl mı
Dedim ya, sesinle ve parmaklarınla
Neden olmasın, yeni yakılan bir sigarayla da anlatılabilir şiir
Apansız bir yolculukla da
Bir karpuzu ikiye bölmekle bir portakalı dilim dilim ayırmakla
Anlatılabilir
Ama bizim memleketimizde şiir
Yazık ki ölümle anlatılır biraz
Ölümle anlaşılabilir
Olsun, diyeceksin ne çıkar bundan

Biz hayatı şiirden
Şiiri hayattan özümsemedik mi
Ölüm de girse araya
Sahici aşklar kurmadık mı seninle
Tertemiz, dosdoğru aşklar
İzmir'de
İzmir'in eski rıhtımında
Unutmak için şimdilik
Kolayca unutulmaz ya
İçimizdeki bin dokuz yüz yetmiş bir yazı"

Sözümüze bir Latin Amerikalı olan Kolombiyalı Gabriel Garcia Marquez ile başlamıştık, başka bir Latin Amerikalı ile, Uruguaylı **Eduardo Galeano** ile sürdürelim. Galeano'nun *"Kucaklaşmanın Kitabı"* adlı yapıtında, çocukların düş kurma yetilerini anlatan bir bölüm vardır:

"Bu olay, Cuzco dolaylarındaki Ollantaytambo kasabasının girişinde geçti. Birlikte olduğum turist topluluğundan biraz ötede tekbaşıma durmuş, uzaktaki taş kalıntılarına baktığım sırada, o yörenin çocuklarından biri, sıska ve partal bir şey, yanıma gelip benden bir kalem istedi. Kalemimi ona veremezdim, çünkü bir yığın can sıkıcı not almaktaydım, ama onun avucuna küçük bir domuz resmi çizmeyi önerdim.

Haber hemen yayıldı. Çevremi birden bir çocuk yumağı sardı; avazları çıktığı kadar bağırarak, o kirden çatlamış, meşinleşmiş yanık tenli avuçlarına hayvan resmi çizmemi istiyorlardı. Biri atmaca, öbürü yılan istiyor, başkaları da papağan ve baykuşları seçiyordu. Hayalet ve ejderha resmi isteyenler bile çıktı.

Derken, bu curcunanın orta yerinde alçacık boylu, boynu bükük bir yavru, kol bileğine siyah mürekkeple çizilmiş olan saati gösterdi.

"Lima'da oturan amcam yolladı bunu bana," dedi.

"İyi işliyor mu bari?"

"Biraz geri kalıyor," diye itirafta bulundu."

Çocuklardan ve saatlerden kapı açmışken, yazımızı başka bir çocukla bitirelim. Bu satırların yazarının dört buçukla beş yaş arasında düşler kuran oğlu Fırat, bir sabah her zamankinden daha erken uyanır ve tek çocuk olmanın yarattığı yalnızlık duygusunun etkisiyle, odasından çıkıp anne babasının yatak odasına dalar. Yavru bir hayalet gibi ikisinin arasına sessizce uzandıktan sonra, uykunun gel gel'ine dayanamayıp gözlerini kapar. Biraz sonra, çağdaş kölelerin gardiyanı olan çalar saat kendini tutamayıp çalmaya başlar. Fırat'ın babası, dumanlı gözlerle saatin zilini kapatırken, annesi sorar:

— *Saat kaç Akgün?*

Yanıt gelmeden önce, Fırat'ın uykulu sesi duyulur:

— *Baba, saat kaçtı mı?*

"Baba, Kargalar Neden Kara Biliyo' musun?"

Bu yazıyı yazmaya ne zaman başladım, bilmiyorum. Sizinle dalga geçtiğimi sanmayın, gerçekten bilmiyorum. Şu anda yazıyı yazan ve sözcükleri, iç çamaşırlarını arka bahçede ipe asarken utanan bir kadın gibi kağıda dizen ben olmama karşın, durum böyle. Ama, yıllardır belleğimin çocuk yuvasında birikenlerin nasıl olup da bir araya geldiklerini ve *"ışıkların birbirine karıştığı"* yerde, dört yaşına varmak üzere olan oğlumun sözcükleriyle nasıl buluştuklarını anlatmaya çalışayım.

Bu yazı, 1528'de **Francisco Pizarro**'nun Tumbes'e gönderdiği biri beyaz, diğeri siyah iki adamın öyküsü ile başladı belki de. Belki de, gözünü altın ve gümüş bürümüş olan öncü **Alonso de Molina** ve Afrikalı köleyi gören Tumbesli kızılderililerin, kara derili Afrikalıyı "temizlemek" amacıyla kazana atmak istedikleri zaman. Kızılderililerden birinin, gece renkli adamın gerçek rengini görmek için, derisini kuru mısır koçanlarıyla ovmaya kalktığı za-

man belki de. Ya da Kızılderililer, Molina'nın yanında getirdiği kafeslerden birinde, iç paralayan bir sesle öten horoza şaşkınlıkla bakarak, *"Ne istiyor?"* diye sorduklarında.

Belki de, **"Güzel Atlar Ülkesi"** adlı kitabımda yer alan bir denememdeki şu satırları yazdığımda başladı bu yazı: *1995'in ilk sabahının erken saatlerinde, pazar gazetelerini almaya giderken, bir buçuk yaşındaki oğlumu, annesinin uyumasından yararlanarak evden uçurdum. Gazete satıcısı, gece yarısı feneri söndürdüğü yerde kalmış, dükkanını açmamıştı. Baba oğul, zaman geçirmek amacıyla, deniz kıyısındaki Eskihisar'a indik. Gökyüzündeki gri yağmur bulutları, yeni yıla ilk tokatlarını patlatıyorlardı. Denizin rengi kiremit kırmızısıydı. Kumsal, geri geri esen rüzgarların taşıdığı bıçak kınları ve bomba pimleri ile dolmuştu. Köy kahvesine sabahın köründe çöreklenen birkaç devamlı müşterinin ise, "yaseminin hayalet çiçek olduğundan" haberleri bile yoktu. Fırat, Osman Hamdi Bey Evi'nin bekçilerinin güvencesine alınmış kocaman beyaz bir kedinin üzerindeki iki kara beneğe kafayı taktı. Yanına oturup korkuyla karışık sevmeye çalıştığı posbıyık kedinin sırtındaki benekleri küçük parmağıyla işaret ediyor, "Ih Ih!" diyerek bu lekelerin ne olduğunu soruyordu. "Oğlum," dedim, "o pisi pisi yıkanmamış!" Yanıtımı eksik bulmuş olacak ki, "Ih! Ih!"larını ısrarla yineledi. Bu kez, "Babası onu yıkamamış!" yanıtını verdim. Bu sözlerimi de yeterli bulmadı. Son kozumu oynadım: "Oğlum, annesi onu yıkamamış!" Annesi tarafından yıkanan bir çocuk olarak, bu yanıtımı inandırıcı buldu Fırat. Ve bize çay ikram eden bekçinin, masayı silmek için getirdiği bezi kaptığı gibi, 'kirli kedi'nin sırtındaki kara lekeleri silmeye çalıştı! Ancak bu 'temiz pisiler operasyonu'na fazla dayanamayan kedi, Fırat'a dönüp tıslayarak küçük bir pençe attı ve basıp gitti. Bizimki, acı ve şaşkınlık içinde bakakaldı arkasından. Çaylarımızı tazeleyen bekçi, gülerek "Küçükler ne kadar kolay aldanıyorlar!" dedi.*

Bu yazı ne zaman başladı?

Bu yazı, belki de, **Cemal Süreya**'nın *"Afyon Garı'ndaki"* adlı şiirini ilk okuduğumda başladı:

Afyon Garı'ndaki küçük kızı anımsa, hani,
Trene binerken pabuçlarını çıkarmıştı;
Varto depremini düşün, yardım olarak Batı'dan
Gönderilmiş bir kutu süttozunu ve sütyeni.
Adam süttozuyla evinin duvarlarını badana etmişti,
Karısıysa saklamıştı ne olduğunu bilmediği sütyeni,
Kulaklık olarak kullanmayı düşünüyordu onu kışın;
Tanrım, gerçekten çocukluk günlerimizde mi?..
Eşiklere oturmuş bir dolu insan
Keşke yalnız bunun için sevseydim seni.

Belki de, Adapazarı depreminden sonra günlerce barındığımız Kızılay çadırlarının birinin içinde uykunun elini tutmaya çalışırken, anneme, *"Anne, Allah baba evlerin tozunu silkelemek için mi deprem yapıyor?'"* diye sorduğum zaman.

Bu yazı, **Emile Ajar** takma adını kullanarak Fransa'daki edebiyat çevrelerini en kıyağından tiye alan ve intihar etmeden önce yazdığı mektubu *"Çok eğlendim. Hoşçakalın ve teşekkürler,"* diye bitiren **Romain Gary**'nin, *"Onca Yoksulluk Varken"* adlı yapıtının kahramanı küçük Momo'ya söylettiği şu sözlerle de başlamış olabilir: *"Mösyö Waloumba, Madam Rosa için çok yararlı bir şey gösterdi bana, henüz yaşayan bir insanı tümüyle ölmüş bir insandan ayırdedebilmek için bir numara. Bu amaçla ayağa kalktı, konsolun üstünden bir ayna aldı, Madam Rosa'nın dudaklarına tuttu, soluğuna tuttuğu yer buğulandı. Ciğerleri yükünü çekemediğinden, Madam Rosa'nın soluk aldığı başka türlü anlaşılamıyordu. Bu, canlıları öteki insanlardan ayırmaya yarayan bir numaradır. Mösyö Waloumba, asansörsüz hizmetçi odalarında bulunan yaşlı insanların sadece yaşlılığın kurbanı mı, yoksa yüzde yüz ölü mü olduklarını anlamak için, ilk iş olarak bunun*

yapılması gerektiğini söyler. Ayna buğulanırsa, hâlâ soluk alıyorlar demektir, o zaman onları atmamak gerekir."

Ya da Kolombiyalı yazar **Gabriel Garcia Marquez**'in 1982 yılında Nobel Ödülü töreninde yaptığı konuşmasının başında yer alan başka bir aynanın içinde başlamış olabilir mi?:

"Magellan'ın yoldaşı, Floransalı denizci ***Antonio Pigafetta,*** *dünya çevresindeki ilk yolculuğunda, Orta Amerika topraklarından geçerken, daha çok imgelemenin serüvenini andıran bir günce meydana getirdi. Burada, göbeği sırtında bulunan domuzlardan, dişileri erkeklerinin sırtına yumurtalayan ayaksız kuşlardan ve gagası kaşık biçimindeki dilsiz albatros türü birtakım uçucular-dan söz eder. Yine güncesinde, kafası ve kulaklarını katırdan, gövdesini deveden almış, geyik ayaklı ve at gibi kişneyen müthiş bir hayvanı da betimler. Patagonya'da karşılarına çıkan ilk yerliye bir ayna göstérdiklerini ve kendi görüntüsünden dehşete düşen o kudurmuş devin, nasıl aklını yitireyazdığını anlatır."*

Bu yazı, Perulu İnkalardan birinin, Latin Amerika'yı kan gölüne çeviren acımasız İspanyol fatihlere sorduğu şu soru ile başlamış olamaz mı?:

"Siz, bu altını yiyor musunuz?"

Ya da, altmış yıl yeryüzüne bir hipopotamın gözleriyle bakan, yaşamının son yıllarını kedileriyle birlikte bir düş boşluğunda geçiren amcamın, eczacının kullanma şeklini üzerine yazdığı ağrı kesici merhemi, okuma yazma bilmediği için sırtına sürmeyip içtiği zaman mı?

Bu yazı ne zaman başladı?

Hintli yazar **Ganga Prasad Vimal**'ın *"Çocuğun Dünyası"* adlı şiirinin son dizeleriyle belki:

Çocuğun dünyası bu
tasasız
yalnızca çiçekler, güneş, ay
ve peri masalları.

Belki de bir başka şairin, *"bulutlar yanakları değildir meleklerin"* diyen **Rod McKuin**'in *"Bir Çocuk Gibi"* adlı şiirinin son dizeleriyle:

Öyleyse, tut elimi, gidelim şimdi çocuklar gibi
yalnız, gürüldeyen kalabalık arasından.
Tut elimi, şimdi haber soralım çocuklar gibi
kaybettiğimiz küçük bulutlarımızdan.

Bu yazı ne zaman başladı?

Bir gazetede okuduğum, yılbaşında alışveriş merkezlerinin birinde Noel Baba kılığında dolaşan mağaza görevlisinin sözleri ile mi?: *"Beş yaşlarında bir çocuk geldi annesiyle. Annesi, 'Noel Baba bu gece bacadan girip sana hediye bırakacakmış' dedi. Ben de onaylayıp 'Bu gece sen uyuyunca bacadan girip hediyeni bırakacağım' dedim. Çocuk, 'Bizim evimiz kaloriferli, bacadan giremezsin' yorumunu yaptı."*

Yoksa, bir sabah kahvaltısında, o sıralarda üç buçuğunu devirmiş olan Fırat'la yaptığımız bir konuşmadan sonra mı?:

— Baba, kargalar neden kara biliyo'musun?

— Bilmiyorum oğlum. Neden?

— Çünkü... çünkü onlar yuvalarını bacaların içine yapıyo'lar. Dumandan kara oluyo'lar!

Onca Yoksulluk Varken'de Momo, şunları söylemeseydi bu yazıyı yazar mıydım acaba?:

"Henüz polis mi yoksa terörist mi olacağıma karar vermemiştim, bunu daha sonra yerinde çözümleyeceğim. Ne olursa olsun, bir kere örgütlü bir çete şarttır, çünkü tek başınıza hiçbir şey beceremezsiniz, çok ufak çapta bir iş dışında. Hem adam öldürmeyi sevmem pek, hatta tam tersi. Hayır, aslında Victor Hugo gibi bir herif olmak isterdim. Mösyö Hamil, sözcüklerle, insan öldürmeden, her şeyin yapılabileceğini söyler: zamanım olduğunda bir deneyeceğim. Bunun en güçlü şey olduğunu söyler Mösyö Hamil. Bana sorarsanız, eğer silahlı herifler varsa, çocukluklarında farkedilmedikleri içindir, hiç kimsenin gözüne çarpmamışlardır bir türlü. Ama dünyada çok çocuk olduğundan hepsini farketmek olanaksızdır. Kendilerini farkettirebilmek için açlıktan ölmek zorunda kalanlar bile var. Kimileri de göze batmak için çete kurar. Madam Rosa dünyada milyonlarca çocuğun öldüğünü, hatta bazılarının resimlerinin çekilmesine bile izin verdiklerini söyler. Madam Rosa: Çük insan türünün düşmanıdır, doktorlar içinde en dürüst adam da İsa'dır der, bir çükten çıkmamıştır çünkü. Bunun kuraldışı bir durum olduğunu belirtir. Madam Rosa yaşamın çok güzel olabileceğini söyler, ama henüz tümüyle keşfedilmiş bir şey değildir o, şimdilik de ne yapalım, yuvarlanıp gitmek gerekir."

Bu yazı, küçük Jane'nin bir gece Tanrı'ya sorduğu şu soruyla mı başladı yoksa?: *"İnsanların ölmelerine izin verip yenilerini yapmak yerine neden elindekileri tutmuyorsun?"*

Yoksa başka bir çocuğun sorusuyla mı?: *"Ne diye bu kadar çok insan yarattın? Başka bir dünya daha yapıp fazlalıkları oraya koyamaz mısın?"*

Bıdık Johnny'nin kargacık burgacık el yazısı ile yazdıklarıyla mı?: *"Sevgili Tanrı, niçin daha sonra yeni yeni hayvanlar bulup göndermedin? Hâlâ eskiler dolanıp duruyo' orda burda."*

Afacan Eugene'nin sorusuyla mı?: *"Madem insanların kötü söz söylemesini istemiyordun, ne diye onları icat ettin?"*

Uyanık Ron'un sorusuyla mı?: *"Sevgili Tanrı, eğer öldükten sonra da yaşayacaksak ne diye ölüyoruz?"*

Zıpır Sue'nün sorusuyla mı başladı bu yazı?: *"Sevgili Tanrı, benim ne istediğimi bildiğine göre, ne diye dua edeyim? Ama seni mutlu ediyorsa duaya devam edebilirim."*

Cingöz Norma'nın sorusuyla mı?: *"Sevgili Tanrı, İncil zamanında gerçekten böyle süslü mü konuşurdu insanlar?"*

Yazısının altına *'Okurunuz Jimmy'* diye imza atan çocuğun sözcükleriyle mi başladı yoksa?: *"Sevgili Tanrı, kitabın çok heyecanlı. Ben bilim kurgu hikayelere bayılıyorum. Çok güzel buluşların var. Bütün bunların nereden aklına geldiğini öğrenmek istiyorum."*

Doğanın yüreğinde barış içinde yaşayan İnka uygarlığını altın için kılıçtan geçiren Avrupalı kaşiflerin öykülerinin kanlı sayfaları arasında mı başladı? Bunu anlamak için **Eduardo Galeano**'ya kulak verelim ve 1532'de bir Güney Amerika kenti olan Cajamarca'ya gidelim:

"Rahip Vicente de Valverde gölgelerden sıyrılarak Atahualpa'yı karşılamaya gidiyor. Sanki enginlerde dualarıyla fırtına kovar gibi, bir eliyle İncil'i kaldırıyor, öbür eliyle haçı ve Tanrının, gerçek Tanrının burada olduğunu, bunun dışındaki her şeyin anlamsız olduğunu haykırıyor. Çevirmen çeviriyor, kalabalığın başındaki Atahualpa soruyor: 'Kim söyledi bunu sana?'

'İncil, kutsal kitap diyor bunu.'

'Ver, bana da söylesin.'

Birkaç adım ötede Pizarro kılıcını kınından çıkarıyor.

Atahualpa İncil'e bakıyor, elinde çevirip onu konuşturmak için sallıyor ve kulağına bastırıyor: 'Hiçbir şey demiyor. Boş bu.'

Onu yere düşürüyor.

İmparator V. Carlos'un önünde diz çöküp keşfettiği, ele geçirmeyi düşündüğü Avrupa büyüklüğündeki bu imparatorluğu anlattığı ve ona insanlık tarihinin en görkemli hazinesini vaat ettiği günden beri bu anı bekliyor Pizarro. Hatta daha da önceden beri: Kılıcıyla kumun üzerine bir çizgi çektiği ve açlıktan ölen, hastalıktan iki büklüm olmuş birkaç askerin onu sonuna kadar izlemeye ant içtiği günden beri. Hatta çok daha önceden beri: Elli dört yıl önce bir Estremadura kilisesinin kapısına bırakıldığı, kendisini emzirecek kimsesi olmadığından domuz sütü içtiği günlerden beri bu anı bekledi Pizarro.

Pizarro haykırarak saldırıyor. Bu işaretle kapan kapanıyor. Pusudaki borular çalıyor, çakmaklı tüfekler gürlüyor, atlılar şaşırmış ve silahsız kalabalığa saldırıyorlar."

Aynı yazarın 1641'in Madrid'inde geçen bir olayı anlattığı sayfalar mı bu yazının başlangıcını belirledi? Ne dersin sevgili beynim?:

"Kastilya düzlüklerini öylesine sevindirecek olan Tagus ve Manzanares ırmaklarının yataklarını değiştirme projesini İlahiyatçılar Kurulu kısa süre önce geri çevirdi. Irmaklar Tanrının onları yarattığı gibi kalacak, Carducci ve Martelli adlı mühendislerin planları da arşivlere gömülecek.

Fransa'da Akdeniz'i Garonne Vadisi'ne bağlayacak olan büyük Languedoc kanalının yakında açılacağı duyuruluyor. Bu arada Amerika'yı ele geçirmiş olan bu İspanya'da İlahiyatçılar Kurulu, kimbilir hangi bilinmez nedenlerle onun kusurlu olmasını istediği şeyi değiştirmeye kalkışanın İlahi Takdire karşı günah işlediğine karar veriyor. Tanrı ırmakların deniz taşımacılığına elverişli olmasını dileseydi, onları deniz taşımacılığına elverişli yaratırdı."

Bu yazıyı bana yazdıran, Taküyiddin'in 1570-1575 yılları arasında Cihangir Tophane sırtlarında Padişah III. Murat'ın izni ile kurduğu İstanbul Rasathanesi'nin, 1580 yılında Kılıç Ali Paşa tarafından yıkılması mıdır? 1577'de gökyüzünü ışıklandıran kuyruk-

luyıldızın ve ardından ortaya çıkan veba salgınının nedeninin bu gözlemevi olduğunun iddia edilmesi midir? Yoksa, Şeyhülislam Kadızade Ahmet Şemsettin Efendi'nin de desteklediği, gözlemevindekilerin meleklerin bacaklarını gözlediği söylentileri midir?

Bu yazı, **Ece Ayhan**'ın *"Dökülecekler!"* adlı şiirine mi borçlu doğumunu?:

"Uç Doğu.
Anadolu'yu anlatacaktır öğretmen.
Haritayı asar.
Bütün sınıf korkmuştur;
göller, ırmaklar dökülecekler!"

Yoksa annesiyle babası kavga ederken fırlattıkları kırılan saksılardan yerlere saçılan çiçekleri kucağına alan küçük Nazan'ın ağlamaklı bir sesle ablasına sorduğu şu soru mu yazdırdı bu yazıyı bana?: *"Abla, çiçekler ölmedi di mi?"*

Ya da başka bir çocuğun Tanrı'ya yazdığı şu kısa mektup mu?:

"Sevgili Tanrı, üst kattakiler durmadan bağıra çağıra kavga ediyorlar. Bence yalnızca çok iyi arkadaşların evlenmesine izin vermelisin."

Can Dündar'ın bir yazısıyla mı başladı bu yazı beynimin kıvrımlarında?:

"Bir arkadaşım anlatmıştı: Komşularından biri sürekli karısını dövüyormuş. Gece oldu mu, apartman çığlıklarla çınlamaya başlıyor, komşular da telefona sarılıp karakolu arıyorlarmış. Binayı birkaç kez polis basmış. Aile toplanıp karakola götürülürken, bütün mahalle ayağa kalkmış. Sonunda iş rutine binince apartman yönetimi olaya el koymaya karar vermiş. Toplanmışlar ve apartman yöneticisi, dayakçı kocaya aynen şöyle demiş: 'Lütfen çok ileri gitmeyin, apartmanımızın imajı bozuluyor.' "

Bu yazının esin kaynağı **Müjde Ar**'ın sözleri olabilir mi?

"Önemli olan, beraberliğin iki insana da bir şeyler katmasıdır. Evlilikten, toplumun insanı yok eden baskılarından hep korktum. Ne demek istediğimi, beni çok etkileyen ve mutlaka filmini yapmak istediğim bir örnekle anlatmaya çalışayım: Bir köyde kadının 105 ve erkeğin 110 yaşında olduğu, sayısız çocuk ve torun sahibi, terkedilmiş bir çiftle karşılaştım. İkisi de bunamış, yerdeki halıdan başka bir eşyanın olmadığı bir odada karşılıklı oturmuş, gözlerini birbirine düşmanca dikmiş, hareketsiz duruyorlardı. Onlara bakanlardan, her şeyi birbirlerine attıklarını, sürekli kavga edip birbirlerini yaraladıkları için odada başka eşya bulunduramadıklarını öğrendim. Bunama ile birlikte karşılıklı bilinçaltı birikim ve kin açığa çıkmıştı. İkisinin de yüzleri yara içindeydi. Bir yıl sonra da, arka arkaya bir hafta içinde öldüklerini öğrendim. Bende şok etkisi yaptı. Bu onların sonu değil, başlangıcıydı. Evlilikleri kurallar, zorunluluklar içinde sürmüş, sorunlar bilinç altında yığılmış ve korkunç bir nefretle birlikte bağımlılığa dönüşmüştü. Böyle bir film Türk insanını, kadın erkek ilişkilerindeki, evlilikteki sorunları ne kadar açık anlatabilir! Bunu yapabilmeyi isterim doğrusu."

Bu yazıyı bana yazdıran, 1504'te Jamaika'ya çıktığında, yerlileri kendilerine yiyecek vermeye ikna edemeyen **Kristof Kolomb**'un, o sıralarda oluşan bir ay tutulmasını fırsat bilerek ayı kendisinin yok ettiğine onları inandırması ve yerlilerin de onun çok güçlü biri olduğuna inanarak istediklerini yapmaları mıdır?

1498'de, Ozama ırmağının yanında, Kristof Kolomb, yeryüzü cennetinin bir kadının meme başında olduğuna karar veriyor! Aynı zaman diliminde, aynı anakarada yaşayan Guaraolar'ın gökkuşağına *"yılan gerdanlık"*, göğe *"yukarıdaki deniz"* dediklerini biliyor mu? Amazon'un gerçek sahiplerinden olan bu topluluk, baykuşa *"karanlık gecenin efendisi"*, ruha *"yürek güneşi"*, insanın dostuna *"öteki yüreğim"*, yıldırıma *"yağmurun ışığı"*, bastona da *"sürekli torun"* diyor. Ama bir şey daha var ki, bu yazıyı

yazmamın nedeni yalnızca o da olabilir: Avrupalı "fatihler"in acımasızca ortadan kaldırdığı Guaraolar *"affettim"* yerine, *"unuttum"* diyorlardı.

Yoksa, bu yazının kaynağı, gemileriyle dünya çevresini dolaşmak için müthiş bir yolculuğa çıkan ve bacağına yediği zehirli bir okla ölen **Magellan**'ın Sevilla'ya dönebilen 18 denizcisinin anlattıkları mıdır? Hani, Molucca Kızılderilileri gemilerden indirilen sandalları gördükleri zaman, onları gemilerin küçük kızları sanmışlar ve gemilerin sandalları doğurup emzirdiklerini düşünmüşlerdi ya...

Bu yazı, ben tıfıl bir oğlanken serçeleri güvencinlerin yavruları sandığım zaman mı başlamıştı?

Bu yazıya ilkel topluluklarda yaşayan bireylerin dünyaya bakışıyla, çocukların dünyaya bakışı arasındaki benzerlikleri farkettiğim zaman mı başladım? İlkel toplumlardaki "ilkelliğin", kimi zaman gerici düşünceden ve gelişmiş toplumlardaki "ilkelliklerden" daha "uygarca" olduğunu duyumsadığım zaman mı yoksa?
Ama, bütün bunların ötesinde, bana bu yazıyı yazdıran, Fırat'ın babası olarak, onun benimle yaptığı konuşmalar oldu sanırım. Yazımın sırt çantasına, kirpi saçlı oğlumun yaşama ilişkin gözlemlerinin bir bölümünü yerleştirip, bu gece yine bulutların arkasına kaçmış olan ayı yakalamak için gökyüzüne merdiven dayamaya gidelim:

23 Aylık

*İnşaatlarda toprağı kazan, kepçesiyle alıp kamyonlara boşaltan aracın Fırat tarafından konmuş bir adı var artık: *"Aldök!"*

* Oturduğumuz kentin her yanı inşaatlarla dolu. Dış mahalleri ise silme gecekondu. Fırat, bir inşaat gördüğü zaman;

"Bak baba," diyor, *"kırık ev!"*

25 Aylık

Fırat, suçluluk duygusunu edinmeye başladı!
Artık bir *"kırık ev"* gördüğünde, bize işaret edip fısıldıyor:
"Ama ben kırmadım."

32 Aylık

Bir akşamüstü, evin sessizliğinden şüpheleniyorum. Oturma odasında Fırat'la bakıcı teyzesini buluyorum. Kapıyı açtığımı duymuş olmalılar ki, bir köşede suçlu suçlu oturuyorlar. Bakıcı teyzesi kaş göz işaretleriyle duvarı gösteriyor. Küçük bir elin tuttuğu kurşunkalem, duvarda sarhoş bir sümüklüböceğin yürüyüşünü anımsatan çizgiler oluşturmuş. Fırat atılıyor:
"Baba, bak kuş! Bak, kedi!"
Fırat'ın duvar ressamlığı böyle başlıyor. Bir ay sonra evi yeniden badana yaptırmak zorunda kaldığımızı bilmem söylemeye gerek varmı?!

33 Aylık

Bizimle ya da başkalarıyla ayrılırken, *"Allahaısmarladık"* yerine, *"İlkbaharda görüşürüz,"* diyor Fırat. *"Bu da nereden çıktı oğlum?"* diye soruyorum. *"Ama,"* diyor, *"bekçi amca, ayılara öyle söylüyor!"*

Ne bekçi amcası, ne ayısı?

İzler bizi Fırat'ın video kasetlerine götürüyor. Çizgi filmlerden birinde, bir orman bekçisi var. Koruduğu doğal parktaki bütün hayvanlarla dost. Kış bastırmış, birçok hayvan kış uykusuna yatmak için yuvalarına çekilmeden önce orman bekçisine veda ediyorlar. Bekçi de onlara, *"İlkbaharda görüşürüz!"* diye selam çakıyor!

38 Aylık

* Oturduğumuz apartmanın girişine, dairelerde oturan çocuklar bisikletlerini yığmışlar. İrili ufaklı, iki tekerlekli, üç tekerlekli bir sürü bisiklet, düzensizce yere bırakılmış. Bir gece konukluğundan dönerken onlara bakıp sinirli sinirli söyleniyorum:

"Şunları düzgün bir biçimde, birbirine bitişik dizseler ya şuraya!"

Fırat bana bakarak soruyor:

"Geceleri uyurken üşümesinler diye di mi baba?"

* Araba ile yolculuk yapıyoruz. Fırat arkada, annesi ve iki arkadaşı ile birlikte oturuyor. Kadınlardan birinin eteğinin altından görünen bacaklarına bakarak;

"Senin bacaklarında dikenler var. O dikenleri kessene," diyor Fırat.

Hepimiz gülmekten kırılıyoruz.

Annesi kafasını okşayarak;

"Bak oğlum, senin kafanda da dikenler var" diyor.

"Yok, yok," diyor Fırat, *"onlar diken değil, saç... saç..."*

* Eskihisar'da Osman Hamdi Bey Evi'nin bahçesinde bir kuş yuvasını Fırat'a gösteriyorum. Yavru kuşlar arada bir kafalarını yuvadan çıkartıyorlar. Biraz sonra, çevredeki kuşların ötüşlerinin güzelliğinden dem vuruyoruz arkadaşlarla. O sırada gözleri kapanıp kapanıp açılan ve uykuya dalmak üzere olan Fırat mırıldanıyor:
"Onlar ötmüyo'lar, yavrularına ninni söylüyo'lar."

39 Aylık

* Fırat'a çişini yaptıracağım. Bekliyoruz bekliyoruz, çişi gelmiyor. *"N'oldu oğlum?"* diye soruyorum, *"Niye çişini yapmıyorsun?"* Yanıt hazır: *"Annesi içerde onu tutuyor baba!"*

* Fırat, elindeki el fenerini banyodaki klozetin içinde duran suya tutuyor. Pilleri zayıflamış olan fenerin ışığı, suya vuruyor. Fırat, *"Bak baba,"* diyor, *"ışığa bak, şimdi gidecek!"* Ve diğer eliyle sifonu çekiyor. Ama o ne! Işık olduğu yerde duruyor! Fırat şaşkın, *"Gitmedi hâlâ, gitmedi!"* diye söyleniyor..

Her şeyi alıp götüren su, nasıl olur da ışığı götüremez di mi!

Yerde Gezen Karabiberler

Bebekler, yetişkinlerin anlayacağı dili bulana kadar çeşitli diller konuşurlar.

BABAYASALARI - ANASÖZLERİ adlı kitaptan

Bir gece, kentteki bütün evlerin elektrikleri kesildi. Televizyonlar karanlık birer kutuya dönüşünce, ayrı ayrı odalarda geceleyen anneler, babalar ve çocuklar mumların çevresinde bir araya geldiler.

Annelerle babalar, ertesi sabah işlerine giderlerken bindikleri belediye otobüslerinde, servis araçlarında, özel otomobillerde birbirlerine aynı şeyleri söylediler: *"Çocuklarımızı ne kadar ihmal etmişiz. Dün gece onlarla saatlerce konuştuk, masallar anlattık. Nasıl sevindiler, nasıl mutlu oldular bir bilseniz. İyi ki elektrikler kesilmiş!"*

Çağdaş dünya adı verilen duygu hurdalığının insanları olarak, çocuklarımıza ancak elektrik kesildiğinde yaklaşacak kadar yabancılaştık. Yolda bir kaza gördüğünde, koltuklar kirlenir diye ya-

ralıları arabasına almayanlar var aramızda. Komşu evde bir bebek doğduğunu, ancak bakkalda çalışan çocuğun eve getirdiği çocuk bezlerini görünce anlıyoruz. İçinde bulunduğumuz toplumdaki köle-efendi ilişkisini, farkına varmadan, kör edici bir ayna gibi, evimizde çocuklarımıza yansıtıyoruz. Ve ayna çatladığı zaman çocuklarımızı göremiyoruz içinde. Kendi acımasız kimliğimiz parçalanan bir kemik gibi yerlere saçılıyor.

Bütün bunlara karşın, çocuklar, biz onların beyinlerini ve yüreklerini kirletene kadar, yaşama ilişkin ince sözler edip, küçük dil yutturan yaklaşımlarla çelişkilerimizi ortaya döküyorlar. Kimi zaman bir düşünür, kimi zaman bir şair, kimi zaman da Yedi Cüceler'den biriymiş gibi konuşuyorlar.

Oktay Rifat, *"Gerçek ya da düş / Çetrefil sorunları / Çocuklarla ozanlar çözer anca"* der. Yalan mıdır?

Ali Cengizkan, *"Sokaklardan"* adlı şiirinde *çetrefil sorunları çözen* bir çocuğun mızıkasını çalar:

"Bir çocuk
Sanırdı ki tepeler daha sıcak olacak,
Güneşe yakınlığıyla överdi evlerini.

Bir çocuk
İsterdi ki kar yağınca aşsın dizlerini,
Kardanadam yaptı da karlı adamı görmedi.

Bir çocuk
Camların da buzdan yapıldığını sanır
Güneş açtığında bir hüzün kaplardı içini.

Bir çocuk
Ayı gecelerin güneşi olarak bilirdi,
Coğrafya dersinde bile düşüncesi değişmedi.

Bir çocuk
Konuştuğunda söz havada asılır sanırdı
Bilinçten topladı sonra tüm söylediğini.

Bir çocuk
Radyoyu ilk gördüğünde içinde adam vardı,
Televizyonla bunu kanıtladığını sandı.

Bir çocuk
Kızları kötü sakızdan da beter bilirdi,
Nefret ede ede, daha altısındaydı, sevdi.

Bir çocuk
Derdi ki, bozuk göze yararı yok gözlüğün,
İlk hatasını, galiba, bu inançla işledi."

Şairin bu şiiri yazdığından beri, hiç büyümediği söylenir.
Doğru mudur?
Cengizkan, yaşamı tanımlarken de bir çocuğun saçlarına takılır:

"Kısa pantolonlu bir şiirdir, dizleri görünür
Sıyrık içinde, yara bere içinde
Yeni açılmış kurşunkalemiyle yazılır, küttür
Ve bir ilkokul çocuğunun kokusu göğsünde

En eski yazıtlarda o vardır, en yeni hüzünlerde o.
En bilinendir ve hiç bilinmeyen. Haşarıdır, deneyimsizdir,
Bir çocuk gibi ve saçlarındaki ak teller de ondandır."

İlhan Berk, *"Üstünü başını yırtmış çocuktur şiir,"* der. Yalan mıdır?

"İlkin çocuklardan korun, sonra çocukları koru!" demişti **Karl Kraus.** Yalan mıdır?

Melisa Gürpınar, *"Nedir Sönen"* de yaşam oyununun çocukların iki dudağı arasında gezindiğini anlatır bize:

"çocuk kibriti çakar
ne ışık
ne de alevdir isteği

her oyunun başı ve sonu
üfleyip söndürmenin
keyfi içindir biraz da
çocuk kendinden bile saklar
bu gerçeği"

Yaşam, çocukların elinde yanık uçlu çöpü kalan, büyüklerin üfleyerek söndürdüğü bir kibrit alevi değil midir? Yananın yandığıyla kaldığı da yalan mıdır?

Bir aforizma: *"Çocuk sınıfı, sınıfta kalıyor!"...* Doğru mudur?

"Nedensiz bir çocuk ağlaması bile / Çok sonraki bir gülüşün başlangıcıdır," dediydi **Edip Cansever.** *"Çok sonraki gülüşün"* bir gün yüzümüzde belireceği doğru mudur?

"Kölelerin çocukları zaman zaman kralların çocuklarından daha mutluydular. Hem daha da çoktu onlar," demişti **Jacques Prevert.** Haksız mıydı?

Can Yücel, bir şiirinde altı yaşındaki Mustafa Haznedar'ı konuşturur:

"Dünyayı gezmeye çıktım
Trene bindim
Gittim gittim gittim
Rayından çıkmış bütün"

Rayından çıkan bu dünyada, çocukluğunu kahramanca koruma-

ya çalışanlardan biri de, bu yazının yazıldığı andan başlayarak, hep dört yaşında kalacak olan oğlum **Fırat**'tır. Fırat'ın dünyanın çatlayan aynasına çipil çipil bakan gözlerinden söz etmeden önce, *"Çocukluğum olmadı benim,"* diye parmak kaldıran bir şaire söz verelim.

İlhan Berk, *"Çınar"* adlı şiirinin sonuna bir bölüm ekler. Şöyledir:

"(Bir Çocuğa Duyuru)

Ben 1978 yılı Aralık ayının on sekizinci cuma günü Kasımpaşa'da (çınar değil mi ki ordadır) bir kahvede hem çayımı içiyor, hem çınara bakıyor, hem de bu yazıyı yazıyordum. Bir çocuk başıma dikilmiş, "Ne yazıyorsun?" diye sormuştu. Elimle çınarı gösterince de, "Bitirince ben de okumak isterim," dedi, çınar da bunu duyup gülmüştü.

Şimdi ben o çocuğu nerde bulabilirim?"

Fırat da, doğanın kaçınılmaz sonucu olarak bir gün büyüyecek. O zaman, onu sırtıma alıp sokaklarda gezdiremeyeceğim. Belki de, şimdi yaptığı gibi, elini başına koyup, *"Baba, beni sırtına alsana!"* demeyi bir gün kendiliğinden bırakacak. Onun çocukluğunun bittiğini belki o zaman anlayacağım. Yıllar sonra, sanki gizli bir kentten söz eder gibi, *"Ben nasıl bir çocuktum baba, anlatsana!"* diye soracak. Ben de, o zaman kendime *"Şimdi ben o çocuğu nerde bulabilirim?"* diye sormamak için, onun dünyayı yeniden kuran sözlerini ve anlamı yerinden oynatan sorularını bir kenara yazmaya başladım. Önceleri, bunları yayınlamak aklımın ucundan bile geçmiyordu. Ama kirpi saçlı çocuğun sözleri öyle yerlere vardı ki, sıradanlığın sınırlarını zorlamaya başladı.

Haydar Ergülen, denizlerin üzerinde yürüyen bir çocuğun ağzından yazdığı *"Eskiden Terzi"* adlı şiir kitabında şöyle der:

"dün bir gece buldum, şimdi eski bir çocuğun bendeki gözlerini yumdum, onun için uyudum: dün gece bütün yazlarımı açık unuttum!!"

Ben de, bu gece yorganı üstüme çekip gözlerimi yummadan önce, siz Fırat'ın "muhabbet"inden eksik kalmayın diye, onun sözlerini yazdığım defteri masamda açık unutacağım. Siz de okumayı unutmayın! Ama, unutulmayacak bir şeyimiz varsa, o da çocukluğumuz değil midir? Söyleyin, öyle değil midir?

39 Aylık

Mutfağın, salonun, çalışma odasının, banyonun ışıkları açık. Fırat, koridorun ortasında dikilmiş, kafasını havaya kaldırmış, heyecan içinde bağırıyor: *"Bütün ışıklar karışmış! Bütün ışıklar karışmış!"*

43 Aylık

Çocuk tiyatrosundayız. Ne biçim çocuk tiyatrosuysa, çocuklarını getiren anne babaların sayısı, çocuklarınkinden fazla! Oyunun kahramanları olan kral ve kraliçe konuşuyorlar. Kral bağırıyor: *"Bir yavrumuz olsaydı, ne kadar güzel olurdu. Bizden sonra ülkeyi o yönetirdi! Yüce Tanrım, neden çocuğumuz olmuyor bizim?"*

Fırat, fısıltıyla bana soruyor: *"Baba, kralın pipisi yok mu?"*
Aptallaşan bende yanıt yok!

45 Aylık

Birkaç dakika önce kikir kikir gülen Fırat oturma odasında diz çökmüş, koltukların altına bakıyor. Bir yandan da ağlıyor. *"Ne oldu Fırat?"* diye soruyorum. *"Bir şey mi yitirdin? Neden ağlıyorsun?"*

"Gülüşüm düştü, baba!" diye yanıtlıyor, *"Onu arıyorum."*
Ve ağlamaya devam ediyor!

46 Aylık

*Bir sabah, konuk olduğumuz evde kahvaltı ettikten sonra, çaylarımızı yudumluyoruz.

Yemek masası toplanıyor. Fırat da emekleyerek masanın altında dolaşıyor. Birden bağırmaya başlıyor:

"Koşun, koşun! Karabiberler yerde geziyor! Karabiberler yerde geziyor!"

Yanına gittiğimizde, bize ahşap taban döşemesindeki çatlağı gösteriyor. Çatlağın hemen yanına düşmüş olan reçel damlasının çevresinde yüzlerce küçük karınca hareket halinde, bir sürüsü de reçelden payını almak üzere delikten çıkmaya devam ediyor.

* Fırat'ın odasının duvarlarında, annesiyle benim, o doğmadan yıllar önce çekilmiş fotoğraflarımız var. Birini göstererek yakınıyor:

"Baba, beni niye çekmediniz? Size kızdım, benimle niye resim çekmediniz?"

"O fotoğrafı çektirdiğimiz zaman sen yoktun, oğlum!"

"Vardım, vardım!"

"Yoktun oğlum! Sen daha doğmamıştın!"

"Vardım yaaa...! Siz beni göremiyordunuz. Ben de oradaydım. İçinizden size bakıyordum."

Ben Periye Peri Demem, Peri Göze Gözükmeyince!

1992 yılının şapkasından tavşan yerine, bahar aylarını çıkardığı günlerinden birinde, telefonum çaldı. Arayan genç bir kadındı. Bir kadın dergisi için yazı yazıp yazamayacağımı soruyordu. Derginin bir "anti" köşesi vardı ve her ay bir sanatçı buraya *"karşı olduğu"* bir konuda yazı yazıyordu. Öneriye önce şüphe ile yaklaştım, sonra bu teklifi ancak konuyu kendim seçersem kabul edebileceğimi söyledim. İsteğim hemen onaylandı. Ertesi gün dergiyi arayıp hayvanat bahçeleriyle güzellik yarışmalarını birbirine bağlayan bir yazı yazacağımı bildirdim. Birkaç gün sonra da, dergiye gidip yazıyı teslim ettim. Orada, yazı ile birlikte yayınlanmak üzere, fotoğraflarımı da çektiler. O zamanlar, bugünkü gibi tombul fok benzeri biri olmadığım için, fotoğraf karelerine sığıyordum. Sorun çıkmadı. Haziran ayında da, yazı "HAYVAN ET (!) BAHÇESİNDEKİ GÜZELLİK YARIŞMASI" başlığı ile yayınlandı. Şimdi çoluğu çocuğu alıp o yazının içine yeniden girelim:

Geçen yıl Ankara Hayvanat Bahçesi'nin sevimli foku aniden hastalanıp öldü. Yapılan otopside, midesinden çivi, cam ve tel parçalarıyla taş ve kum taneleri çıktı. Fokun ölümünün, onu doğal ortamından koparıp alan, hatta doğal ortamını da bozan o uygar (!) insanların kendisine attıkları nesneler yüzünden olduğu anlaşıldı. Fok yavrusuna, yiyecek sanıp havada kapıyor diye, cam parçaları ve çivi atan insanların birkaçı, belki de aynı akşam, bir gece kulübünde şarkıcıların başından aşağı gül yaprakları döküyor, paralar fırlatıyorlardı.

Bir hayvan: Midesinde cam parçaları ve çivilerle, acılar içinde kıvranarak ölen yavru fok.

Bir bitki: Arabesk fonda, yırtık yaprakları kirli ayakkabılar altında ezilen gül.

Bir insan: Fok yavrusuna çivi, yatmak ve etine sahip olmak için peşinde koştuğu şarkıcıya da gül yaprağı atan biri. İçimizden biri.

Neden anlatıyorum sizlere bunları? Çünkü, metropollerin ortasındaki hayvanat bahçelerinin bana verdiği, hep bir suçluluk duygusu olmuştur. Orada hayvanlar, kirli suların, demir parmaklıkların, tel örgülerin içinde sirk gurbetçileri gibi dururlar. Biz ise, maymunlara sigara ikram etmek gibi girişimci ve kibar (!) davranışlarla, tavuskuşlarını kovalayıp kuyruklarından birer tüy koparma çabası içinde gezeriz Hayvanat Bahçesi'ni. Hayvanların protesto ve grev hakları yoktur. (İnsanların var mi ki, çocuk?)

Yıllar önce, yine Ankara hayvanat bahçesinde tüylerimi diken diken eden bir olaya tanık oldum. Bahçeyi çevreleyen duvarların da dışına taşan, acı dolu bir hayvan sesi ortalığı korkuya boğuyordu. Sabahtı. Sesin sahibini, kedigillerin kafeslerinden birinde buldum. Bir köşede, minik gözleriyle korku içinde bakan iki yavru leoparın annesi, topallayarak kafesin içinde dolanıyordu. Etrafı süpüren çöpçülerden biri, durumu açıkladı. Dün, yavruları almak ve anneden ayırarak ehlileştirmek(!) isteyen görevlilere

pençe atarak karşılık veren anne leoparın kafesten çıkan ayağı, bu kişilerce sopayla vurularak kırılmıştı. Başaramamamın intikamını bu şekilde almışlardı. Leoparla bir an gözgöze geldiğimde, nefretinin soyut bir uzay kadar uçsuz bucaksız olduğunu anladım. Kendisine bir eşya, bir köle, bir gösteri canlısı olarak bakan insan türüne duyduğu sonsuz kini iliklerimde hissettim.

Geçenlerde güzellik yarışmalarından birine katılan bir arkadaşım, yarışmadan söz ederken, salondaki birçok erkeğin kendilerine yiyecekmiş gibi baktıklarını, o an kendisini kafesteki bir hayvan gibi duyumsadığını söyledi. Bu sözler, yaşamı ve şiiri sorular üzerine kurulu olan beni, bu ipikırık şairi, yeni soru yumaklarına ve televizyondaki bir güzellik yarışmasını izlemeye yöneltti. Parlak ışıklar altında, geleceklerinin bu yarışma sonucuna bağlı olduğuna inanmış genç kızlar, bedenlerinin bütün çizgilerini, girinti çıkıntılarını gözler önüne seren mayolarla podyumdaydılar. Güzellik yarışması, doğal yolla gelen, sonradan kazanılması olanaksız bir fiziksel yapının derecelendirilmesini içeriyordu. Kafesteki leoparın, nasıl ki leopar olarak doğmak kendi seçimi değilse, kızların da yarıştıkları ve sergiledikleri bedenlerine birkaç fırça darbesi dışında ekleyebilecekleri fazla bir şey yoktu. (Estetikçilerin parmaklarının kalktığını görüyorum!) Bir yetenekten, çaba ve emek ürününden çok, genetik bir mirasın taşıyıcısıydılar. Güzellik yarışması gazisi arkadaşımın sözlerini anımsayınca, ekranda kızlar yerine, hayvanat bahçesinde dolaşan tavuskuşları görür gibi oldum. Ve bardaktan boşanırcasına sorular yağmuru başladı bu kıvırcık saçlı kafamda:

Güzellik yarışmalarının kendi içlerinde bir dizi çelişkisi yok muydu? Sadece 20-25 kişi arasından seçilen güzeli, yarışmayı düzenleyen X kuruluşu, "X Güzeli" olarak adlandırmak yerine, ne hakla "Türkiye Güzeli" olarak lanse edebiliyordu? Yarışmaya evliler ve dullar neden katılamıyorlardı? Evlenmek ya da boşanmak kadınları çirkinleştiriyor muydu? Yoksa bir kızın kızlığı bozulunca güzelliğinin büyüsü de mi bozuluyordu? Ya da benim

bilmediğim birtakım geyik muhabbetleri mi vardı işin içinde? Jürilerdeki "milli çapkınlar", "çapkın aktörler" bu sıfatlarını kadın bedenlerini eşya gibi kullandıkları için almamışlar mıydı? O halde Matild Manukyan'ın da jürilere alınması doğru olmaz mıydı? Genç kızlar, kadın bedenini aşağılayan bu kişilerin, bir bölümü kadını terbiye etmek için dayağın gerekli olduğunu söyleyen jüri üyelerinin, bedenlerini derecelendirmelerine nasıl izin veriyorlardı? Kızlar, podyuma neden mayo ile çıkıyorlardı? O zaman, çıplak olarak yarışmaları gerekmez miydi? Gerçekte, çok güzel olmak, çok çirkin olmak gibi bir olağandışılık, bir anormallik değil miydi? Peki, neden çok çirkinlerin katıldığı, en çirkinin seçildiği ve görkemli bir şekilde ödüllendirildiği yarışmalar yapılmıyordu?

Çağdaş insanat bahçesinin bir köşesindeki bu güzellik yarışması, karanlıkta uçuşan ateşböcekleri gibi gecenin içinden geçerek uykumu kaçırdı. Yarışmadaki genç kızlar, kendilerini cinsel kimliklerine, evli mi bekar mı olduklarına bakarak değerlendiren bu yarışmada neler düşünüyorlardı? Onlar da kalçalarına, bacaklarına ve bedenlerinin diğer bölümlerine yiyecekmiş gibi bakan gözler görüp kendilerini kafesteki hayvanlar gibi kıstırılmış ve aşağılanmış biri olarak duyumsamışlar mıydı? Yoksa ün ve zenginlik düşlerinin pırıltılarıyla kendilerini kanatlı periler gibi mi görüyorlardı?

Neden anlatıyorum bütün bunları sizlere? Çünkü, sabaha karşı daldığım uykumun en pireler uçuşan yerinde, kendimi HAYVAN ET BAHÇESİ'ndeki bir güzellik yarışmasında jüri üyesi olarak gördüm.

Oyumu kime mi verdim?

Kime olacak, iskelete!

*(Bu son, **"Dedikedi Gökdeleni, Numara: Elli Yedi"** adlı uzun şiirimden, kendimin göz yummasıyla araklanmıştır. Düzyazı, her zaman şiirden bir şeyler çalmamış mıdır zaten?)*

Yayınlandıktan sonra, hayvanlar arasında dedikodulara yol açan bu yazı, güzellik kraliçesi adayları tarafından okunmadı büyük olasılıkla. Her neyse, yine de onlara kırgın değilim! Benim sizlere anlatmak istediğim, yazı yayınlandıktan sonra başıma gelenler!

Birkaç gün sonra, sakal traşı olmak için, işyerimin yakınındaki berbere gittim. Berberin kanaryasının selamını aldıktan sonra, traş koltuğuna oturdum. Berber sakallarımı kılların tarihinin derinliklerine gömmeye başlamadan önce, alışılmadık bir şey yaptı. Dolapların birinden mis gibi kokan bir damat havlusu çıkardı ve boynuma bağladı. Ardından, ustalık sınavında kullandığı sedef kakmalı usturasını gün ışığında dans ettirdi. Yüzümün derisini sıcak ve nemli havlularla yumuşattıktan sonra, traş etti. O kadar özenerek traş ediyordu ki, pirelendim. Yoksa berber traş parasına zam mı yapmıştı? Yooo, duvarda asılı duran fiyat listesi değişmemişti. Derken, bıyıklarımı makasla düzelttikten sonra, yine o güne kadar yapmadığı bir şey yaptı. Burun deliklerimin içinde tozlara karşı nöbet tutan kılları makaslayıverdi, ardından da çakmağını yakarak kulağımın içinde boy gösteren kılımsıları kavurdu. İyice tedirgin olmuştum. Bu kadarla kalsa iyi, traşın bitiminde alnımı kolonya ile ovup beynimin kabuğuna masaj yaptı. Sonunda, yine özel bir bölmeden çıkardığı Avrupa malı bir erkek kokusunu sıkarken, baklayı gıdığımın altından çıkardı.

"Abi," dedi, *"bugün senin fotoğrafını gazetede gördüm. Ünlü bir şairmişsin meğerse, kusura bakma bilmiyo'dum. Gaz'tede söylediklerinde çok haklısın abi. Ben de senin gibi düşünüyorum. İmzalı bir kitabını rica etsem ayıp olmaz di mi abi?"*

Berberin suratına mefailün mefailün baktım.

"Hangi gazetede gördün beni?"

Adını söylediği gazete, kumsalda üstsüz iki turist kızın fotoğrafını gizlice çekip altına *"Helga ile Ulrike, 'Bizim ateşimizi deniz değil, ancak Türk erkekleri söndürebilir' dedi,"* yazan ve asparagas

haberlerle tıka basa doldurulan gazetelerden biriydi. İçinde köşe yazarından çok kadın memesi bulunurdu! Bu yüzden, sütçüler ve oturdukları kentin yakınından tren yolu geçmeyen öküzler tarafından çok okunurdu!

İyice şaşırmıştım.

Gazeteyi sorduğumda, çarşı kasabının aldığını söyledi. *"Bu konu beni yakından ilgilendiriyor"* deyip götürmüş gazeteyi.

Berberin çırağı bir koşu gidip yeni bir gazete aldı.

Gazetenin arka sayfasında, yarı çıplak bir hatun fotoğrafı vardı ve bu dişi kişi *"kendisini kütürdetmek isteyenler için"* bazı ön ve arka bilgiler veriyordu! Hatunun hemen altındaki yazıda benim fotoğrafım bulunmaktaydı ve ben tam tamına hatun kişinin göbeğinden yeni düşmüş gibi bakıyordum! Fotoğrafım, kadın dergisindeki yazı için çekilen fotoğraftı ve altında *"Yarışan ne?: Şair Akgün Akova, 'Kızlar genetik olarak kazandıkları bir fiziksel yapı ile yarışıyor. Allah vergisinin yarışması mı olur?' dedi"* yazıyordu.

Artık mefailün mefailün değil, failatün failatün bakmaya başlamıştım.

Fotoğrafın yanındaki manda gözü büyüklüğündeki başlığı okudum:

"Güzellik yarışmalarına bir erkeğin tepkisi: GÜZELLERİ NEDEN HEP ÇAPKINLARA SEÇTİRİYORLAR?..."

Haberin (!) yazısı ise şöyleydi:

"Şair Akgün Akova, 'Jürilerdeki milli çapkınlar, çapkın aktörler ve çapkın şarkıcılar, bu ünvanlarını, kadınları eşya gibi kullandıkları için aldı. O halde Matild Manukyan'ın da jüri üyeliğine alınması gerekmez mi?' dedi. Güzellik yarışmalarını 'Hayvan-et Bahçesi' olarak değerlendiren ünlü şair 'Neden bu yarışmalara sadece

bekar kızlar katılabiliyor? Neden evliler ve dullar katılamıyor? Yoksa bir kız, bekareti bozulunca çirkinleşiyor mu diye sordu?"

Haber(!) bu kadardı. Kadın dergisinde yayınlanan yazımın orasından burasından apartmalar yapılmış, o dergideki fotoğrafım olduğu gibi araklanmış ve ben sanki o gazeteden biriyle görüşmüşüm havası yaratılmıştı. Yazının aslından söz edilmediği gibi, şunu demeye getiriliyordum: *"Yahu, şu güzelleri biraz da biz seçsek!"*

Berberden çıkınca telefona sarılıp kadın dergisini aradım. Dergiyle gazete birbirine rakip iki medya grubu tarafından yayınlanıyordu. Dergi sorumlusuna, gazetede çıkan yazıdan söz ettim. Gülerek, *"Eee?"* dedi. *"Ne eee'si?"* diye çıkıştım, *"Sizden ve benden izinsiz çıkan bu yazıya karşı bir şey yapmayacak mısınız?"* Yanıt kısa ve şekersizdi: *"Hayır!"*

"Ama," dedim, *"hırsızlık değil mi yaptıkları?!"*

"Önemli değil," dedi, *"biz de onların dergilerinden ve gazetelerinden alıntı yapıyoruz!"*

Telefonu, kötü harf kokmaya başlayan ağzımdan uzaklaştırıp yandaki aynaya baktım. Annemin yumurtasıyla babamın sperminin işbirliği sonucu yaşamdan alıntılanmış olan yüzümdeki şapşalca anlamla göz göze geldim. Yüzümün "alın" bölümünü hemen buldum, ama "tı" bölümünü bulamadım. Kadın, telefonun karşı tarafında "alıntı" ve "çalıntı" konularında küçük bir konferansa başlamıştı ki, telefonu kapattım. Çünkü çok alınmıştım.

Gazetede görülmemden birkaç gün sonra oturduğum şehirde artık tanınan biri olduğumu farkettim! Mahallenin manavı bana meyve verirken, çürük ve eziklerini ayırıyor; kasap et tartarken söylediğimden fazla gelen bölümünü geri almıyor; resmi dairelere işim düştüğünde, ben ikram edilen çayı müdürün odasında yudumlarken, gereken işlemlerim memurlar tarafından özenle yapılıyordu. Oysa, o zamana kadar yüzü aşkın şiirim edebiyat dergilerinde yayınlanmış ve bundan kimsenin haberi olmamıştı.

Rastlantı eseri duyanların ise kılı bile kıpırdamamıştı! Afedersiniz, kılı kıpırdayanlar vardı elbet, onlar da bu "şair adayı"nı, ne olur ne olmaz diye, fişlediler!

Sonra zamanın tekerleği bütün anıları ezdi geçti ve bu güzellik yarışması haberi(!) de unutuldu gitti. Belleğim de, onu bir yerlere ödünç verdi. Ama altı yıl sonra bir başka dergide, Gökhan Akçura'nın, Türkiye'de yapılan güzellik yarışmalarının tarihini anlatan yazılarını okuyunca, beynim kaşındı. Şimdi o yazılardan öğrendiklerimi ve çıkardıklarımı, çamaşırlarımı da kuruttuğum ipe, siz de öğrenin diye, asayım:

Türkiye'deki ilk güzellik yarışmasını, açıkgözlü birinin yönettiği bir film şirketi, 1925 ya da 1926 yıllarında düzenlemiş. Yarışmada, sahneye çıkan kızların bazıları alkış ve ıslıklarla karşılanmış; birtakım bıçkınlar beğendikleri kızlar için tezahürat yapmışlar. Gazetelerin alaya aldıkları bu yarışmayı, Araksi Çetinyan adında bir Ermeni kızı kazanmış. Onun bu yarışmayı kazanmasında "kendi sahasında" olmasının rolü vardı mutlaka! Çünkü, Çetinyan, yarışmanın yapıldığı Melek Sineması'nda yer gösterici olarak çalışıyormuş!

Ülkemizde yapılan ilk "resmi" ve "ciddi" güzellik yarışmasını gerçekleştirmek ise 1929 yılında Cumhuriyet gazetesine nasip olmuş. Her "namuslu" Türk kızının katılabileceğinin belirtildiği bu yarışma "şartnamesi"nde şöyle bir madde de var: *"Bar kadınları müsabakaya iştirak edemezler."*

Aday fotoğraflarının Cumhuriyet gazetesinde yayınlanması aylar boyunca sürmüş. Bu zaman içinde gazeteye gönderilen mektuplar ise, başka bir yazının konusu olabilir. Ama, tadımlık olsun diye birinden söz edeyim: Bir kadın okur —Cumhuriyet tarihinin ilk feministlerinden miydi?— şöyle yazmış: *"Kadın güzelliğinden erkekler anlamaz!"*

Bazı kötü niyetli kişiler de, ellerine geçirdikleri genç kız fotoğraflarını onlardan habersiz gazeteye yollayarak, bazı evlerde aile

facialarına yol açmışlar. Bunun sonucunda Cumhuriyet'te çıkan bir yazıda şöyle denmiş: *"Bu çok ayıp bir şeydir. Bir hanımın resmini ancak peder, valide, birader, veli gibi zevat yollayabilir."*

Evet, her biri, tek kişinin katıldığı bir güzellik yarışmasını kazanacak özellikteki sevgili okurlar, şimdi sıkı durun! Bu yazı kavunlarla karpuzların farkını anlatmak için yazılmadı! Bu yazının yazılmasına neden olan şey, Türkiye'de yapılan ilk "resmi" güzellik yarışmasının seçici kurulundaki isimlerdir ve adlarını okuduğu zaman Akgün Akova geçmişe gidip Feriha Tevfik'i yanağından öpmüştür!

60 kişilik seçici kuruldaki isimlerden bazıları, insana *"Aaah! Nerde o eski güzellik yarışmaları!"* dedirtiyor *(Yanlış anlamayın, "Nerde eski güzeller!" anlamında söylemiyorum bunu; "Nerde eski güzellik yarışması seçici kurulları!" demek istiyorum!):* Güzel Sanatlar Birliği'nin Edebiyat şubesinden Abdülhak Hamit ve eşi Lüsyen Hanım, Halit Ziya (Uşaklıgil), Peyami Safa, Cenap Şahabettin, Hüseyin Rahmi (Gürpınar) ve Halit Fahri Ozansoy; Resim şubesinden Namık İsmail ve Çallı İbrahim; Musiki kısmından Mesut Cemil (Tel) ve Muhittin Sadak; Mimari kısmından Vedat (Tek); Tiyatro şubesinden İ. Galip Arcan, Vasfi Rıza (Zobu) ve Bedia Muvahhit; Sinemacılardan Fahri (İpekçi); Gazetecilerden Necmettin Sadak, Zekeriya ve Sabiha (Sertel), Vala Nureddin ve Yusuf Ziya (Ortaç).

Gerçi bunların bir bölümü sonradan Hitlerci olmuş ya da okuyucuları *"şiirin içine ettikleri için Orhan Veli ve arkadaşlarının yüzlerine tükürmeye çağırmışlar"*dır ama, yine de sıkı bir seçici kurul vardır ortada. Ve bunun sonucu, güzellerin sandalyelerin üstüne çıkarak boy gösterdikleri ilk geçitin bitiminde görülür. İlk bölümün sonunda birinci seçilen Hicran Hanım'ın, kısa bir zaman önce evlendiği anlaşılınca, seçici kurul üyesi Halit Ziya (Uşaklıgil) genç kızın hicranlı gözlerine bakarak şöyle der: *"Siz evlenmek suretiyle en iyi iltifata nail olmuşsunuz. Bizim iltifatımıza ihtiyacınız yok!"*

Bu gerçekten etkileyici sözlerin özeti şudur: *"Allah sahibine bağışlasın!"*

Hicran Hanım, gözyaşları arasında "yuvası"na döndükten sonra, evinin kadını mı oldu, yoksa yarışma sonunda başından bir evililik geçtiği anlaşılan ve tacı geri alınan sabık güzellik kraliçemiz Hülya Avşar gibi başka dallara mı kondu, bilmiyorum! Bilgisizliğim fil kulağı gibi ortaya çıkmasın diye, ben Gökhan Akçura'nın yazılarından öğrendiklerimi, biraz ballayıp, biraz şekerleyip size anlatmayı sürdüreyim:

Yarışmayı Feriha Tevfik kazanır. Sarı saçlarıyla yürek gümbürdetip yuva çatırdatan Tevfik'in, sonradan şehir hatları vapurlarından birinde, torunları mutlaka iç çamaşır fetişisti olan biri tarafından uzun buklelerinden biri kesilip çalınır ya, o da başka hikaye! Erol Taş'ın kesilen bacağının gömüldüğü mezarlıktan çalındığı düşünülürse, o zamanlar hırsızların bugünkünden daha insaflı olduğunu bile söyleyebiliriz.

1930'da ikinci "resmi" güzellik yarışması yapılır. Seçici kuruldaki "sanatçı" üstünlüğü sürmektedir. Hatta bir bölümü, yaşlı yüreklerinin bu göz banyosuna dayanıp dayanamıyacağını düşünmeyip büyük bir heyecanla yarışmayı beklerler! 12 Ocak 1930'da, Beyoğlu Türkuaz Gazinosu görkemli bir gece yaşar. Bu kez, Mübeccel Namık birinci seçilir. Gecenin sözü, yine bir yazara aittir ve sahibi Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır: *"O yirmi iki perinin hepsini birden seçememenin imkansızlığından aldığım elemle yüreğim ezim ezim eziliyor..."*

Bu sözlerin de özeti şudur: *"Allahım! Dünyada bu kadar peri varken, sen bize ne diye göze görünmeyen esin perisi gönderirsin!"*

Mübeccel Namık'ın katıldığı Avrupa Güzellik Yarışması'nda ise kalemizde iki gol birden görürüz: Birincisi, güzelimiz dereceye giremez; ikincisi, Yunan güzeli birinci olur!

1931 yılının seçici kurulunda ise tam 120 kişi vardır ve bir ilko-

kul öğretmeni olan Naşide Saffet birinci seçilir. Sonra yer yerinden oynar! Bazı gazeteler, bir öğretmenin bu tür yarışmalara girmesinin, öğrenim çağındaki genç kızların "ruhi ve fikri terbiyeleri" üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini yazarlar. Bazılarına göre ise, öğretmenliğin "namusu" beş paralık olmuştur. Milliyet gazetesinde Falih Rıfkı şöyle buyurur:

"Güzellik temiz ve asil bir şeydir. Fakat muallimlikle bu müsabakalar arasında bir tezat olduğunu da şaşmamak lazım gelir. Eğer Maarif Vekilliği deniz esbabı ile dolaştırılmış, ayak bileği, kalçası ölçülmüş ve talebeleri tarafından gazetelerde çıplak resmi görülmüş bir hoca hanımı sınıf içinde biraz garip bulursa eski kafalılık göstermiş olmayacaktır."

Naşide Hanım'ın öğretmenliğine son verildi mi verilmedi mi, bilmiyorum. (Bilmiyorsan, öğren de gel kardeşim!) Ama bildiğim bir şey var ki, o da 1932 Türkiye Güzellik Yarışması'nın seçici kurulu yine "mürekkep yalamışlar"la dolu olduğudur: Abdülhak Hamit, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit, Ahmet Haşim, İzzet Melih, Peyami Safa, vs.

Edebiyat dünyasının bu işe bu kadar gönülden sarılmasının nedeni, acaba şiirler ve yazılar için "kanatsız ilham perileri" yedeklemek midir? Yoksa o zamanlar edebiyat, "edebi"yle yapılmaya devam mı etmektedir? Her neyse, böyle dolambaçlı konulara girip kendimizi deve güreşlerinde bulmadan 1932 yılına geri dönelim:

1932 yılı aday sayısı için kıtlık zamanıdır. Yarışmalarda ve sonrasında güzellerin başına gelenler, yeni adayların güzellik kraliçesi olma heveslerini kırmıştır. Ama yedi genç kız, her şeyi göze alıp katılırlar ve on sekiz yaşının güzelliğini gülüşüne de taşıyan Keriman Halis birinci seçilir. Ve "uygar bir ülke olma" yolunun "Türk gibi güzel" sözünün kanıtlanmasıyla gerçekleşeceğini düşünenleri mutlu eder Halis: O yıl Belçika'da yapılan Dünya Güzellik Yarışmasında kraliçe koltuğuna oturur!

Cumhuriyet Türkiye'si böyle bir propagandayı bir daha ancak doksanlı yıllara doğru halterci Naim Süleymanoğlu ile yakalayacak, dönemin başbakanı Turgut Özal, Avustralya'dan özel uçakla kaçırıp getirdiği Türk asıllı sporcuyu krallar gibi karşılayacak, Naim dünya rekorları kırdıktan sonra da, onu yürüyen bir takın üzerinde sokaklarda palyaço gibi dolaştırarak kendi siyasi reklamına alet edecektir.

Hay dilimi eşekarısı soksun! Nerden girdik kaldıramayacağımız kadar ağır olan şu halterin altına! Biz, yeniden Keriman Halis'in yanına dönelim. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, "telgrafın tellerine konan kuşlar"a aldırmadan, üç gün içinde güzelimize otuz bin tebrik telgrafı çekerler. Bu rakam gerçek midir, bilmiyorum. (Bilmiyorsan, bunu da öğren gel kardeşim!) Ama gerçekse, telgraf memurlarının hiçbirinin o üç gün içinde gözüne uyku gözü girmediği kesin. Bu yarışmadan yirmi yıl sonra, Melih Cevdet Anday, "başka birileri"nin şiirini "Telgrafhane" adıyla yayınlar. Şimdi bu kadar "güzelliğin" arasında "garip" kaçsa bile, o "çok güzel" şiiri anımsayalım. Çünkü, bu yazıyı inatla yazmayı sürdüren kişinin o şiirle bir gönül bağı vardır:

Uyuyamıyacaksın
Memleketinin hali
Seni seslerle uyandıracak
Oturup yazacaksın
Çünkü sen artık o sen değilsin
Sen şimdi ıssız bir telgrafhane gibisin
Durmadan sesler alacak
Sesler vereceksin
Uyuyamayacaksın
Düzelmeden memleketin hali
Düzelmeden dünyanın hali
Gözüne uyku giremez ki...
Uyuyamıyacaksın
Bir sis çanı gibi gecenin içinde

Ta gün ışıyıncaya kadar
Vakur metin sade
Çalacaksın.

Kuşkusuz Keriman Halis, sis çanı gibi gecenin içinde ses çıkaranlardan daha çok ilgi çeker o zamanın Türkiye'sinde. Gerçi bugün, o günkünden daha az sis çanı ve daha çok güzellik kraliçesi var ortalıkta ama, isterseniz yazının iyice kuyruk salmaması için bu konudaki yorumları sizlere bırakayım!

Evet, 1932 yılında kalmıştık. 8 Ağustos'ta, Abdülhak Hamit, bıyıklarını burarak kalemi eline alır ve Keriman Halis için şunları döktürür: *"İşittim ki Keriman Hanım kendi güzelliği için 'fanidir' demiş. Bir ilahe nasıl fani olur? Güzellik bir ilahe halkadır."*

(Sevgili Keriman Halis, güzelliğin için 'fanidir' diyerek nasıl da gözüme girdin! Toprağın bol olsun...)

Her şey böyle tatlı tatlı giderken, 1933 yılında beklenmedik bir şey olur. Yarışmanın seçici kurulu, iki güzel, Birsen ve Nazire için birbirine girer. Ardından da, Aka Gündüz'ün deyimiyle, "Monmarter kabareleri"ndekileri geçtiği için, güzellik yarışmaları sona erdirilir. Türkiye, 1950'de yarışmalar yeniden başlayıncaya kadar güzelsiz kalır. Güzelsiz mi kalır? Hadi canım, daha neler!

Sonrasını merak edenler, konunun ıcık cıcıkcısı Gökhan Akçura'yı bulup anı tazeletsinler!

Ve biz, günümüzde televizyon tekellerinin allayıp pullayıp oyalanalım diye önümüze sürdüğü bu yarışmaları bir tarafa bırakıp yazımızı Fırat'la sona erdirelim.

Üç buçuk yaşındaki Fırat, anaokulundan dönmüştü. Yüzünün sol yanında, lacivert boya kalemiyle yapılmış koca bir çizik. *"Kim çizdi yüzünü Fırat?"* diye sordum. Pişmiş kelle gibi sırıtarak yanıtladı: *"Ben boyadım! Arkadaşlarım beni çirkin çirkin de görsünler diye!"*

Savaş Gemileri Kiridir Denizlerin

Mavinin bin bir ara rengini balıkların sırtına yükleyen dalgalar, adaların kıyılarını bir bir dolaşıp hal hatır soruyorlar. Kumsalın bitip ağaçların başladığı çizginin yukarısındaki gölgelikte, bacakaraları sedef gibi kayganlaşan genç kızlarla, onlara ahtapot gibi sarılan delikanlılar sevişiyorlar. Martılar, kumsalda güneşlenen turistleri sayarak, o yılki turizm gelirini tahmin etmeye çalışıyorlar. Üstüne başına portakal kokusu sinmiş bir çocuk diz çökmüş, kumların içinde bir şeyler arıyor. Aradığını buluyor sonunda. Kocaman bir denizkabuğu bu. Eve dönerken onu kulağından ayırmıyor. Kabuğun içinden gelen dalga seslerini dinlerken keyifle ıslık çalıyor. O gece, kıyıdan çok ötelere fırlatılmış bir istiridyeye benzeyen evlerinde uykuya dalmadan önce, annesi ona *"En Yeni Kahramanlık Masalları"*ndan birini daha anlatıyor. Dün gece, *"Çocuk Askerlerin Masalı"*nı anlatırken annesi ağlamış mıydı ne? Yeni masalın adı da biraz komik: *"Uydurukçu Kahraman Masalı"*.

"Generalim, savaştan kaçmadım
yemin ederim.
Akşam yemeğ'ne çağrılıydım
Kırmızı-Deniz-Yıldızı'nın evinde.
Yolda deniz muhafızları düştü peşime
yedi tane çelik yelekli kestane.
Generalim, hiç korkmadım
yemin ederim.
Vara vara vardım kırk günde
baktım bir ad yazılı zilde:
Sevgiden-Başka-Hiçbir-Şeye-İnanmayan-
Evimizin-Misafir-Odası-Sevdalı-Denizkabuğu
Uyudum içinde üç gün üç gece."

"Savaş olursa bir gün, ben de kaçmam savaştan anne!" diyor, *"ben de uyurum bulduğum denizkabuğunun içinde!"* Yastığın altından çıkardığı denizkabuğunu kulağına dayıyor, dalgaların sesini duyduğunu sanıyor yeniden. Oysa o ses, yüreğinin atışlarıyla genişleyen kan dolaşımının kulağında yarattığı sestir.

Gece yarısı tuvalete kalktığında, bir kere daha kulağını kabuğun ağzına dayıyor ve dalgaların sesine karışan, belki de denizi karıştıran başka sesler duyuyor. *"Hah,"* diyor kendi kendine, *"işte bir kılıçbalığı sürüsü suları yarıyor. Belki de bir orkinos kendini yukarılara fırlatıp gürültüyle yeniden sulara gömülüyordur."* Sabaha doğru, ardarda patlayan bombaların sesleriyle uyanıyor çocuk. Denizkabuğunun içinden gelen o garip seslerin, orkinoslarla kılıçbalıklarının değil; adaya yaklaşan savaş gemileriyle denizaltıların karanlık sulardaki sesleri olduğunu öğreniyor. O akşam, adanın bir bölümündeki evlerde anneler çocuklarına şu masalı anlatıyorlar:

"General denize gider Pazarları
balıklar gibi yüzer

renkli çakıl taşları toplar
ve denizkabukları.

General kumsalda şato kurar Pazarları
kumları kazarken sevinçle
karşısına çıkan minik iskelet
çocuklar gibi ağlatır koca adamı.

Generali seviyorum Pazarları."

Şimdi korku içindeki Kıbrıslı çocuğu Akdeniz'de bırakıp, korku içindeki başka bir çocuğun yanına, Trabzon'a gidelim. Bayram nedeniyle gelen savaş gemilerini gezmek için dayısıyla limana inen çocuğun yüreği, denizaltından gelen sesler yüzünden alabora olur. O gün, akıl defterine *"savaş denilen yaşlı ağaçkakan"* için şunları yazar:

"Dürüst olalım beyler
ilk adım sizden
sökün savaş gemilerinden
can simitlerini"

Gemiler demir alır almaz, okuldan kaçtığı günlerde midye topladığı kayalıklara koşarak gider ve akşamüstleri bacaklarını suya sallandırıp komşu kızını düşündüğü iskelenin altına doğru eğilip şöyle fısıldar:

"İskelenin altına
sığınan deniz
bırak artık saklanmayı
savaş gemileri
çoktan geçip
gitti"

Bu Karadeniz uşağının ilk oyuncak askerleri, evlerinin limana

bakan terasında annesinin çamaşır asmak için kullandığı mandallar olur. Yağmurlu bir günde çamaşırları toplamak için terasa çıkan annesi çığlığı basar. Çünkü, bizimkinin rütbe olsun diye boya kalemleriyle mandalların üzerine çizdiği yıldızlar akmış, çamaşırlar lekelenmiştir. Yavru hamsimiz büyüyünce, gemicilerin çamaşırlarını koyduğu dolapları denetlemek için, omuzunda denizyıldızlarıyla savaş gemilerinin kamaralarını dolaşır:

"Kamaralarında çıplak
kadın resimlerinin asıldığı
savaş gemisinden
bozma bir jilet
her traş oluşumda
hem okşar
hem kanatır
tenimi"

Karadeniz kıyıları, nice deniz fenerli şairi kumsallarında yengeç yavruları gibi büyütmüştür. Yazımıza girecek üçüncü çocuk da Fatsalı, daha doğrusu Bolamanlı'dır. Yaşamının unutulmaz günlerinden biri, yüzlerce karabatak ölüsünün Bolaman kumsalına vurduğu gündür. Ölüm nedenleri anlaşılamayan karabataklar kumlar üzerinde yatarken gökyüzünde martı sürüleri belirmiş ve çığlık çığlığa denizin ucuna konmuşlardır. Gagalarıyla karabatakları ayağa kaldırmaya çalışmışlar, başaramayınca da onları çekiştire çekiştire denize atmaya uğraşmışlardır. Üçüncü çocuğun ailesi İstanbul'a taşındığında bile, bu olay onun beyin altında yüzmeyi sürdürür. Şimdi oltamızla, denizyıldızlarının *"ayağı kayıp denize düşen yıldızlar"* olduğunu sanan üçüncü çocuğun *"Torpilli Gemiler"* adlı şiirinin bir bölümünü yakalayıp yazımızın harf dolu kovasına fırlatalım:

"Marmara şarabı içmiş
Sarhoş bir martıdır mutlaka
Yalılara çarpan

Onca geminin kılavuzu
Ne zaman
Boğazdan eski bir savaş gemisi geçse
İskelelere sormakta
Kahraman Yavuz'u

Dolmabahçe Sarayı'na karşı duran
Yabancı savaş gemilerini gördüğünde
Deniz müzesindeki toplar
Aklına gelir
Ve içi rahatlardı emekli amiralin

Salıncaksa deniz
Uyumalı savaş gemileri
Belki de renkli rüya görmesi için
Rengarenk boyamakta gemisini
Acemi bir bahriyeli"

Şiirde, Dolmabahçe Sarayı'na karşı duran yabancı savaş gemilerinden söz ediliyor ya, üç çocuğun abisi yaşında bir genç adam da kıyıda dikilmiş, elindeki taşları denizdeki bir gemiye fırlatmaya hazırlanıyor ve bağırıyor:

"Dinleyin sinsi hışırtısını
Yaklaşıyor bize de yılan tekne
Suçluların suçları sırıtır
Salhaneye dönmüş güvertesinde

Ve işçiler, gencecikler, analar
Koşuyorlar rıhtımlara, doklara
Bu gelenler dostu Esmeralda'nın
Görevimiz, taşlanacak Esmeralda"

Genç adam, şiirde iki Esmeralda'yı içiçe anlatır. Birinci Esmeral-

da, işkenceden geçirilen Güney Amerikalı bir köylü kızıdır. İkinci Esmeralda, ya da *"La Esmeralda"* ise, Şili bayrağı taşıyan askeri bir gemidir ve tam karşımızdan, İstanbul Boğazı'ndan geçmektedir. Devrimciler, Şili diktatörü Pinochet'nin bu yüzen işkencehanesini büyük protestolarla karşılarlar. Genç adam için, *"çırtırdayan, gürleyen bir yangının kıvılcımları gibi birikmektedir yazılanlar"* ve yapılanlar. O, *"kulağını bir denizkabuğuna dayadığında, kumsalın ak sakallı ihtiyarı, bezirganların savaşından uzak el değmedik bir duygu kalmadığını ona anlatacaktır."*

Kulağını denizkabuğuna dayayan adam... Şili... *"La Esmeralda"* gemisi... Pinochet... Tüm bunlar bizi, esmer bir adamın evine götürüyor ister istemez. *Isla Negra*'yı, yani *Kara Ada*'yı yuva bilen bu Şilili, müthiş bir denizkabuğu koleksiyoncusuydu. Salyangozların ve denizkabuklarının mimarisine hayranlıkla bakan bu adam, onların *"ay kabuğunu andıran esrarlı porselenlerinin tertemizliğine"* de bayılırdı. Kübalı bir yumuşakça uzmanının koleksiyonundaki parçaların bir bölümünü ona vermesi, denizkabuğu toplama hastalığının başlamasına yol açmıştı. Geçtiği her denizde, gittiği her ülkede onları aradı. Seylan Adası'nda, Java'da, Birmanya'da, Guatemala'da, Meksika'da insanların ve yumuşakçaların kabuklarını tıklattı. Ama, bütün denizlerin ve okyanusların kabuklarını bulma şansına Paris'te sahip oldu. Paris'in arka sokaklarındaki mağazalarda, kırık fenerler, eski ayakkabılar, bozuk gramofonlar, kiralık maskeli balo giysileri ve barok yatak odası eşyaları arasında buldu onları. Denizkabuğu koleksiyonu için şunları söyledi.

"Mercan dikenleriyle örtülü bir kemik olan Espondylus Rose'yi denizden çıkarıp almanın o baştan çıkarıcı duygusunu kimselere bırakamam. Pekin Müzesi'nde, Çin denizlerinin en kutsal deniz hayvancıklarının konulduğu sandığı, benim hatırıma açıp da sadece iki tane bulunan Thatcheria Mirabulis'ten bir tanesini bana armağan ettiklerini anımsarım.

Dünyayı öylesine dolaştım ki, kitaplığım aşırı büyüdü ve özel bir

kitaplık ölçülerini aştı. Yirmi yılda topladığım denizkabuğu koleksiyonumu ve dünyanın bütün ülkelerinden severek seçtiğim beş bin cilt kitabımı günün birinde, yurdumun üniversitesine armağan ettim."

Bu adam, Şili diktasının en çok korktuğu adamdı, çünkü sözcüklere bir Tanrı gibi hükmediyordu. Göz hapsinde öldüğünde, kabuğuna çekilen bir yumuşakça gibi değil, bir yunus balığı gibi ayrıldı dünyadan. Ölmeden önce, üniversiteye armağan ettiği kitapların ve denizkabuklarının, kitapçı dükkanlarıyla okyanuslara geri döndüklerini düşündü. Hiçbir savaş gemisi ve torpil, ardında bıraktığı şiirlere yetişemedi.

Çinlilerin ona armağan ettiği, aransa benzeri bulunmaz *Thatcheria miralubis*'e ne oldu acaba? Ölümünün ardından tahrip edilen ev eşyalarının arasında kırılıp gitti mi? Belki de, üniversitenin "demirbaşları" arasındadır hâlâ. Yoksa, bir denizkabuğu satıcısının eli aracılığıyla dünyayı mı dolaşıyor? Böylesine değerli kabuklardan biri de, *"Chimaeria incomparabilis"*tir. Bilinen iki örneği vardır. Birisi, Paris'teki Ulusal Doğa Tarihi Müzesi'nde; diğeri de, eğer satmadıysa, bir İtalyan koleksiyoncunun çelik kasasında.

Şili'den yazımıza doğru bir lodos esince, savaş gemilerinin peşini bırakıp denizkabuklarının içine iyice sokulmaya başladık. Bu arada çocukların izini yitirdik sanmayın! İşte, sizlere ikinci çocuğun *"Harç"* adlı şiirinden bir saçak altı:

"Daha kamyonlar dolusu
kum elenir
inşaat önlerinde
ayıklanır deniz kabukları
yok edilir gibi
bir cinayetin izleri"

Artık bu yazıya dördüncü çocuğu sokmanın zamanı geldi sanırım. Denizlerden uzakta büyüyen, kağıt gemi yapmasını bilmeyen dördüncü çocuğu. Ona ne gerek var diye düşünürseniz, bize denizkabuklarını kim anlatacak söyler misiniz? Üstelik *"Cilet"* adlı şu ikilik de onundur:

"yüzümde
okyanusun eski gemileri"

Dördüncü çocuk, bir taşralıdır. Deniz diye bildiği, kendisinden beş yaş büyük sarı saçlı, mavi gözlü bir kızdır. Aşıktır ona. Deniz'in öğretmen olan babası başka bir kasabaya atanınca, çocuk sudan çıkmış balığa döner. Kendini atlaslara, haritalara vurur. Bir gece, atlaslara bakıp limanı olan kentlerin isimlerini ezberlerken uyuyakalır ve elindeki kitap yere düşer. Uyandığında, yerde irili ufaklı bir sürü içi boş kabuk bulur. Kimisi minareye, kimisi tarağa, kimisi kirpiye, kimisi merdivene, kimisi yüreğe benzemektedir. Bu kabukların, yere düşen atlasın içindeki okyanuslardan döküldüğünü anlaması için çok kitap okuması gerekecektir. O da hiç üşenmez, okur. Okudukça, denizkabuklarının hammaddelerinin kalsiyum karbonat ve çeşitli proteinler olduğunu, denizlerdeyken içlerinde yumuşakça adı verilen canlıların yaşadığını, kabuğu tam 600 milyon yıl önce avcılarından korunmak için oluşturduklarını, bu kabukların hep sağa doğru kıvrıldıklarını öğrenir. Bir tür kabuklu olan istiridyenin, her döllenme mevsiminde 500.000 yumurta ürettiğini, bunların pek azının döllendiğini, hepsinin döllenmesi durumunda, beş kuşak sonra, dünyanın sekiz katı büyüklüğünde bir hacme sahip olacaklarını öğrenir. Doğanın şaşırtıcı dengesi karşısında büyülenmiştir. Yeryüzünün birçok yerinde insanlar, yumuşakçaları afiyetle yemekte, kabuklarından da süs eşyası yapmaktadırlar. Kabukların haberleşme borusu ya da para olarak kullanıldığı toplumlar da vardır. Eski Yunanlılar, M. Ö. 500 yıllarında yassı istiridye kabuklarını oy pusulası olarak kullanmışlardır. Bu kadar bilgi sizlere yeter mi

bilmiyorum ama, küçük çocuğa yetmez. Çünkü o, bazı kabuklu yumuşakçaların gemi gövdelerine ya da deniz kuşlarının ayaklarına yapışarak göç ettiklerini öğrendikten sonra, onların öyküsünü yazmayı düşler. Bir deniz sumrusunun bacağına yapışan kabukluya binlerce kilometre yol yaptırıp, bu yolculuğu onun ağzından yazmayı kurar kafasında. Ama ne yazık ki, daha çocuktur ve yazının çarpıcı güzelliği henüz ellerine bulaşmamıştır.

Bir gün, İstanbul'a giden komşularından biri, dördüncü çocuğa iki tane denizkabuğu getirir. Zıpır oğlan, biri büyük, diğeri küçük olan kabukları mutfak penceresinin önüne, çiçek saksılarının arasına koyar. Günler sonra, büyük kabuğun bir kuş ailesine yuva olduğunu görüp sevinir. Küçük kabuğun içine her gün su koyar. Neden sonra kuşların göç zamanı geldiğinde, küçük kabuğun yerinde olmadığını farkeder. Camı açıp, saksıların arasına baktığında, küçük kabuğun büyük kabuğun içine yerleştirilmiş olduğunu görür. Belli ki, kuşlar bir sonraki gelişlerine kadar suluklarını güvenceye almak istemişlerdir!

Birinci çocuk, Lefkoşe'de başlayan yazın serüvenini, Thames nehri kenarında sürdürürken, diğerleri İstanbul'da *"Şiir Kurtuluş Örgütü"* kurarlar! Akılları sıra, şiiri köpekbalıklarından ve trolcülerden kurtaracaklardır! Ama şiiri onların elinden kimin kurtaracağını bilen yoktur! İkinci çocuk *"Kaza Süsü"* adlı şiirinin bir köşesinde, asker rütbelerindeki yıldızlara, denizyıldızı süsü verir:

"Peşlerinde koşturarak papazı
kiliseden çaldıkları
günah çıkarma kulübesinde
şiir kurtuluş örgütü kuran
kenan evren lisesinden terk çocuklar
mutlaka gelirler cenazeme
her birinin elinde denizyıldızı"

Denizyıldızlarını elimize almışken, **Zeynep Oral**'ın yüreğindeki denizlere kadar kürek çekelim ve bilinen öyküyü bir de ondan dinleyelim:

"Yazılarını yazmak üzere okyanus sahillerine giden bir yazar, sabaha karşı sahilde dans eder gibi hareketler yapan birini görür. Biraz yaklaştığında, bu kişinin sahile vuran denizyıldızlarını okyanusa atan genç bir adam olduğunu farkeder. Yazar genç adama yaklaşarak sorar:

'Neden denizyıldızlarını okyanusa atıyorsun?'

Genç adam yanıtlar:

'Birazdan güneş yükselip, sular çekilecek. Onları suya atmazsam ölecekler.'

'Kilometrelerce sahil ve binlerce denizyıldızı var. Ne farkeder ki?'

Genç adam yazarı dinledikten sonra yerden bir denizyıldızı daha alır ve okyanusa fırlattıktan sonra yanıtlar:

'Onun için farketti.'

Yazar genç adamın yaptığının, olup biteni izlemek yerine birşeyler yapmak olduğunu anlar ve ona katılarak bütün sabahı okyanusa denizyıldızı atmakla geçirir.

Bin kez okusam da, ezbere bilsem de, bu öyküyü her okuyuşta sanki ilk kez okuyormuşcasına sarsılıyorum. İçimden bir denizyıldızı daha alıp denize atmak geliyor. Ölmemesi için... Yaşamayı, denizyıldızınca yaşamayı sürdürebilmesi için... Onun için farkedeceği için...

Anlamsız, ama korkunç, ama çirkin çatışmaların, kıskançlıkların, çekişmelerin, bencil hesaplarının güncel yaşamımıza egemen olmaya, benliğimizi tutsak almaya çalıştığı anlarda ve ortamlarda denize atacak bir denizyıldızı arıyorum. Birileri için bir şeylerin farkedeceği için..."

Harf denizinin derinliklerinde çekiçbalığı gibi gözden kaybolmadan önce, yazımızda andığımız kişilerin kim olduğunu açıklayalım:
Birinci çocuğun adı, Mehmet Yaşın'dır.
İkinci çocuk Sunay Akın, üçüncü çocuk Fatin Hazinedar'dır.
Genç adam Barış Pirhasan; esmer adam da Pablo Neruda'dır.

Dördüncü çocuk mu?

Dördüncü çocuk büyür, ama hep çocuk kalır. Bir gün onun da bir çocuğu olur. Bu turfanda lahana gibi bakan oğlana, akan sular gibi gürül gürül yaşasın diye, Fırat adını koyarlar. Fırat, elli aylıkken ilk kez vapura biner. Kadıköy'den Eminönü'ne gitmekte olan Fırat eğlensin diye, martılar vapur penceresinin önünde şaklabanlık yaparlar. Boğaz'ın suları, Kızkulesi'ni şairlere gelin etmeyen bürokratlara kızgın olduğu için, dalgalıdır. Sallanan vapur Fırat'ın içine bulanık duygular düşürür!
"Baba," der Fırat, "bu vapur göçer mi?"
"Vapurlar göçmezler oğlum. Batarlar!"
"Batarlar mı?"
"Bazen batarlar oğlum!"
"Vapurlar batınca, denizin canı acır mı baba?"
"Nasıl yani?"
"İğne batınca elimize canımız yanıyo' ya, vapur batınca denizin canı yanıyo' mu?"
".....!"

Herkesin politikacıların martavallarını dinlediği bir anda, kulaklarını denizkabuklarına dayamış bir adamla bir çocuğu vapurdan inerken görürseniz, bilin ki onlardır ve savaş gemilerinin denizlerin kiri olduğunu düşünmektedirler.

Balıkların Evi

" Bir kez okyanusa ulaşmaya gör,
bir daha küçük nehirlerden söz etmezsin hiç."
HAKİM SANAİ

Babası gibi yüzme özürlü olmasın, daha yavru iken suya alışsın diye, dört yaşını zamanın sıçrama tahtasından süt içtiği bardağa yuvarlayan Fırat'ı, deniz kıyısına götürdüm. Denizi ilk görüşü değildi ama, ona ilk kez bu kadar dikkatle bakıyordu.

"Ne kadar çok su var di mi baba?" diye sordu.

"Evet, oğlum. Deniz, büyük bir sudur! Küçük su damlaları buluşurlar, denizi oluştururlar," diye yanıtladım herşeyi bilen baba ağzıyla!

"Damlalar buluşuyorlar mı baba?"

"Evet, Fıratcım, buluşuyorlar, bir araya geliyorlar!"

"Birbirlerini nasıl tanıyorlar baba?"

".....!!"

"Nasıl tanıyorlar birbirlerini baba?"

"Büyüyünce anlatırım oğlum! Sen şimdi şunu bil yeter, denizin içinde balıklar yaşar!"

"Deniz balıkların evi mi, baba?"

"Balıkların evi, oğlum!"

Yerden yassı bir taş aldım ve suya fırlattım. Çırpıntı bile yapamayacak kadar yorgun olan denizin üzerinde birkaç kez kayan taş, sulara gömüldü. Bu durum, Fırat'ın çok hoşuna gitti. Yerden birkaç taş da o alıp, denize attı, ama boşuna. Kırmızı renkli, yassı bir taş bulup ona verdim. Taşı fırlattı. Bu kez, büyük bir şans eseri suyun üstünde iki kez sıçrayıp yitti taş.

Fırat biraz bekledi, sonra, *"Deniz, taşımı geri ver!"* dedi.
Deniz, ses etmedi!
Fırat sözlerini, kızgın bir sesle yineledi.
Aaa, denize bak sen! Oralı bile olmadı!

Fırat bana dönüp ağlamaklı bir sesle, *"Baba bak,"* dedi, *"taşımı geri vermiyo' deniz!"*

"Ben şimdi alırım ondan taşını!" dedim. Paçalarımı sıvadım, ayakkabılarımı ve çoraplarımı çıkardım. Fırat'ın küçük kolunun güçsüzlüğü nedeniyle çok uzağa düşmeyen taşı bulmak için denize girdim.

"Balıkların evine girdin baba!" dedi telaşla Fırat.

"Onlar burada değil, derinlerde oturuyorlar oğlum," diye seslendim.
Taşın battığı yeri göz kararı bulup kırmızı renkli taşları çıkarmaya başladım. Hiçbirisi Fırat'ın su üzerinde sıçrayan taşına

benzemiyordu. Fırat kıyıda sabırsızlıkla bekliyordu, bense taşı bulamıyordum. Babalık onurumun iki paralık olacağı düşüncesiyle paniğe kapıldım. Ağa takılmış ahtapot gibi debelenerek taşı arıyordum. Denizler tanrısı Poseydon'un, Andersen masalındaki denizkızının ve Kaptan Cousteau'nun yardımıyla taşı bulduğumda, yüzümün iki kıyısı kocaman bir gülücükle birbirinden ayrıldı! Taşı Fırat'a verdim, sevinçle yeniden fırlattı. Taş bu kez suyun üzerinde sıçramadan denizin dibini boyladı. Ben, ikinci bir İnebahtı yenilgisi yaşamak istemediğimden, taşın suya gömüldüğü yeri gözümün içindeki haritada hemen işaretlemiştim. Yavuz zırhlısı gibi suları yara yara onu almak üzere yürümeye başlamıştım ki, Fırat arkamdan seslendi:

"Baba, o taş benim taşım değil ki!"
"Niye oğlum? Onu buldum ya!"
"Yok baba, bu taş zıplamadı! Benimki zıplamıştı!"

Durdum ve başımı gökyüzüne kaldırarak durumuma kıs kıs gülen kümülüs bulutlarına şiirsel olmayan bir bakış fırlattım. Sonra suya eğildim. Su üzerine yansıyan yüzümün şekli, batan bir gemiyi andırıyordu. Başımı suyun içine soktum. Ve yosunların arasında kendi çocukluğumu gördüm:

Denizle ilk karşılaşmamdı. Babamın memur olarak çalıştığı, kıyılara uzak taşra kasabasından, dedelerimin oturduğu Gebze'ye tatile gitmiştik. Beni, deniz kıyısındaki Eskihisar köyüne götürüp bir tepe üzerine kurulmuş olan kaleye çıkardılar. Gün batıyordu. Denizin üstünde turuncu-kızıl arası bir renk vardı. Bana mavi olduğu söylenen denizi tanıyamamış, *"Baba, deniz nerede?"* diye sormuştum.

Yıllar sonra, Galeano'nun *"Kucuklaşmanın Kitabı"* adlı yapıtını okurken, *"Sanatın İşlevi / 1"* adlı bölümde çarpıldım ve o akşamüstüne geri döndüm:

"Diego, denizi hiç görmemişti. Babası, Santiago Kovadloff, onu denizi görmeye götürdü. Güneye gittiler. Deniz, yüksek kum tepelerin ardında uzanmış, beklemekteydi. Çocukla babası uzun bir yürüyüşten sonra kum tepelerine ulaştıklarında deniz, gözlerinin önünde patlayıverdi. Parıltısı öylesine uçsuz bucaksızdı ki, bu güzellik karşısında çocuğun dili tutuldu. En sonunda, titreyerek, kekeleyerek, konuşmayı başarabildiği zaman babasına yalvardı: 'Yardım et de göreyim!' "

Bazı "ilk"ler, belleğimizde uzun süreli konaklama konusunda, diğerlerinden daha fazla şansa sahiptirler: İlk öpülen kız, ilk yatılan delikanlı, okuldaki ilk gün, ilk çocuğun doğumu, ilk aybaşı, ilk sakal traşı, ilk aşk mektubu, vs.... Bunları birçok anıdan daha iyi saklar belleğimiz, çünkü yüreğimize dokunmuşlardır. Peki, ya denizi ilk görüşümüz?

Her ne kadar Orhan Veli, *"Gemliğe doğru / Denizi göreceksin, / Sakın şaşırma"* demişse de, İzmir'e doğru da denizin gözüktüğünü başka bir şairden, İlhan Berk'ten öğreniriz:

"Bir arkadaşla, bisikletle, İzmir'i, daha çok da denizi görmeye gidiyoruz. Manisa'nın dışına ilk çıkıyorum. Ortaokulda olacağım. Bisikleti, tatillerde orda burda çalışarak biriktirdiğim paralarla aldım. İzmir'i bütün çocuklar gibi ben de merak ediyorum. İzmir demek, deniz demek. Denizi ilk kez göreceğim. O zamanlar İzmir bisikletle üç saat sürüyor diye biliyorum. Sabah gider, akşam döneriz dedik. Onun için ikimiz de eve haber vermedik. Yol berbat kalmış anımda. Yokuş çok, onun için yokuşlarda bisikletten iniyoruz. İzmir'e kan ter içinde vardık. Denizi görünce de ilk ayaklarımızı soktuk, elimizi yüzümüzü yıkadık (öyle olacak). Mavi bir suydu dedikleri ve uzayıp gidiyordu. Kitaplardaki denizdi. Resim defterlerinde boyadığımız denizdi. Onun için hiç yabancı gelmedi görünce. "İşte deniz," dedik ve hemen tanıdık. Resmi sevmemin, boyuna da deniz resimleri yapmamın yararını o gün anladım. Denizi görünce şaşırmayışım bundandı. Bir kara çocuğuydum ama, çok deniz boyamıştım. Bundan yadırgamadım. Denizi ne kadar seyrettik bilmiyorum. İzmir'de iki saat kaldık, sonra yine inişler, yokuşlar, uçurumlar... Akşam düştü

düşecekti, Manisa'ya geldik. O gün anneme İzmir'i, yani denizi gördüğümü söylemedim. Sanırım hiçbir zaman da söylemedim. Baygın yattım, onu biliyorum. Bu, benim dünyayı görmeye ilk çıkışımdı. Ve deniz dedikleri artık yalnızca bir sözcük değildi."

İlhan Berk, *"Ve deniz dedikleri artık yalnızca bir sözcük değildi,"* diyor ya, ülkesi coğrafya tarafından denizlerin kucağına bırakılmış bir Avrupalı, Alain Bosquet, *"Sözcüklerin Yazgısı"* adlı şiirinde sözcükler için bakın neler söylüyor:

*Her sabah **at** sözcüğü*
kalkıp yemini yiyor.
Giyip yeşil gömleğini
*saban sürüyor **mevsim** sözcüğü.*
Bir yıldız parçası için
canla başla çalışıyor
***leylek** sözcüğü.*
*Yalnızca **okyanus** sözcüğü*
daha özgür sayabilir kendini:
Durmadan yolculuklar yapıyor
genç balinalarla.
Emeklilik hakları yoktur,
iyi davranın sözcüklere.

Bosquet, *"Yalnızca okyanus sözcüğü daha özgür sanabilir kendini,"* diyor ve ekliyordu: *"İyi davranın sözcüklere."*

1618 yılında, köle ticaretinin büyük bir hızla sürdüğü Afrika kıtasında, Luanda'dayız. Bosquet'in sözlerini yeniden anımsayarak, *"özgürlük"*leri ellerinden alınmış zenciler *"okyanus"*la ilk kez karşılaşıyorlar ve hiç kimse onlara *"iyi davranmıyor."*

Eduardo Galeano, özgürlükleri artık şarkılarda kalacak olan Afrikalı zencilerin okyanusla ilk karşılaşmalarını anlatıyor:

"Avcı ağlarıyla yakalandılar, acılı davullar köylerde yankılanırken birbirlerine boyunlarından bağlı olarak sahile doğru yürüyorlar.

Afrika sahillerinden bir kölenin değeri, kırk cam gerdanlık ya da zincirli bir düdük ya da iki tabanca ya da bir avuç mermi. Tüfeklerin, uzun bıçakların, romun, Çin ipeklerinin, Hint basmalarının bedeli insan etiyle ödeniyor.

Bir keşiş, Luanda limanının ana meydanında tek sıra olmuş tutukluları inceliyor. Her kölenin dilinin üstüne bir tutam tuz konuluyor, başına biraz kutsal su serpiliyor, kendisine bir Hristiyan adı veriliyor. Çevirmenler vaazı çeviriyorlar. Artık Tanrınının çocuklarısınız siz... Rahip onlara, bıraktıkları ülkeleri düşünmemelerini ve köpek, fare ya da at eti yememelerini öğütlüyor. Aziz Paul'un Efeslilere yazdığı mektubu (Köleler, efendilerinize hizmet edin!) ve Nuh'un Ham'ın çocuklarını lanetlediğini, bunların yüzyıllar, yüzyıllar boyu siyah kaldığını hatırlatıyor onlara.

Okyanusu ilk kez görüyorlar, bu dev, kükreyen canavar onları dehşete düşürüyor. Beyazların onları uzaktaki bir mezbahaya götürüp etlerini yiyip kendilerinden yağ yapacaklarını sanıyorlar. Hipopotam derisinden yapılmış kırbaçlar onları kıyı dalgalarını aşan kocaman kanolara binmeye zorluyor. Gemilerde fitilleri ateşlenmiş baş ve kıç toplarıyla karşı karşıyalar. Prangalar ve zincirler kendilerini denize atmalarını önlüyor. Birçoğu ölecek yolculuk sırasında. Yaşayanlar Amerika pazarlarında satılacak ve yeniden dağlanacaklar sıcak demirlerle."

Afrika'nın sıcak yüreğinde tutsak edilip fildişleriyle birlikte Yeni Dünya pazarlarına sürülen bu siyah renkli kölelerin sağlamları, kendilerini madenlerin karanlık ağızlarında buldular. Yedi yıldan fazla dayanabilen köle hemen hemen yok gibiydi. 1750'lerde, köle mezarlığına dönüşen Brezilya kentlerinden biri de, Tijuco'ydu. Tijuco'da olanları bize yine Eduardo Galeano anlatsın:

"Melez bir köle olan Francisca de Silva, Tijuco'nun hükümdarı sayılan zengin mi zengin Joao Fernandez de Oliviera'nın metresi olunca özgürlüğüne kavuştu. Çirkin bir kadındı, üstelik iki çocuk anasıydı, ama yine de Oliviera'nın gözdesiydi. Daha önce

denizi hiç görmediğini ve denizi yakınında istediğini söylediğinde, efendisi onun için büyük bir suni göl yaptırdı. Gölün üzerinde bir de kaptanıyla, tastamam bir gemi vardı."

Zencileri, Afrika'dan kusmuk, ter, kan ve dışkı içindeki gemi odalarında demir halklara bağlayıp ölüme taşıyan beyaz adama da bu yakışırdı zaten: Melez sevgili için yapay bir kan gölü...! Francisca de Oliviera'nın çocukları anneleri gibi deniz görmeden, birer köle olarak mı öldüler bilmiyorum. Ama şimdi sizlere nasıl öldüğünü çok iyi bildiğim bir adamdan söz edeceğim: Limanlarda, doklarda gezinip yaşlı deniz kurtlarının, okyanuslar aşmış eski kaptanların, kolu kırık tayfaların hikayelerini dinleyerek büyüyen bir adamdan... Torinolu işçilerin ve emekçilerin yanında yürüyen, onların daha iyi bir dünya için verdiği kavgada aynı saflarda yer alan bir adamdan... Galeano gibi Marksizme tutkuyla bağlı olan ve bu yüzden *"İşçi sınıfı İtalya'dadır, bizim de yerimiz burasıdır,"* deyip terketmediği sevgili ülkesinde, İtalya'da yedi yıl hapiste tutulduktan sonra ölen bir adamdan... Antonio Gramschi'den...

Guiseppe Ravegnani, Gramschi'nin yaşamının bir masala benzetilebileceğini söyler. Ve onun çocukluğuna giden yolu şu satırlarla bizlere geçer: *"Antonio Gramschi, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, 1891 yılının Ocak ayında, din adamlarının, çobanların, ozan ve savaşçıların, işçi ve köylülerin mis kokulu verimli topraklar üzerinde yaşadığı Sardunya adasının bir köyünde, sert rüzgârlara bağrını vermiş, gri sünger taşından yapılma iki katlı yoksul bir evde doğdu. Sevgili adasında geçirdiği ilk çocukluk yılları masal dünyasının renkliliği içindeydi. Ama sonra, iki yaşını bitirir bitirmez günün birinde düştü. Biliyorum, bana bütün çocukların düştüğünü söyleyeceksiniz, ama Antonio bu düşüşten sonra zayıf ve kırgın kaldı ve tüm yaşamı boyunca bunun acısını çekti. Bununla birlikte ilk çocukluk ve gençlik yıllarında adadaki tüm hayvanları bitkileri bir bir tanıdı. Yeryüzünü canlandıran bütün yaratıklara taşıdığı aşk ve sevgi gücü olmasaydı, hiçbir*

zaman gövdesindeki zayıflığı yenemiyecek, kendine güveni olmayacaktı. Tabii Antonio da okula gitti. Oraya gitmek için her gün yağmur, çamur, güneş demeden koltuğunun altında kitaplarıyla kilometrelerce yürüyordu. Okulda başarılı oldu: Sınıfın en küçüğü ve en çalışkanıydı. Elinden geldiğince arkadaşlarına yardımcı oluyordu, bunu yürekli ve çok iyi bir insan olduğu için yapıyordu: öylesine iyi yürekliydi ki, kendisini bile aşıyordu.

Okula başladığından beri içine çalışma tutkusu yerleşmişti. Evde bulduğu tüm kitapları okuyor, her şeyi öğrenmek istiyordu. Kitapları da daha iyi anlamak istediği zaman, büyük bir çabayla ağaçları, çiçekleri, hayvanları, tüm doğayı ve evreni kavramaya çalışıyordu. Kafesleri ve kuşları vardı. Kayaların altında kertenkeleler, böcekler arıyor, bütün hayvan ve bitkilerin adını biliyordu. Bundan dolayı ona okunacak koca bir kitap gibi, çok güzel bir masal gibi gelen kırlara hayranlık besliyordu."

Gramschi, yirmi yaşını geçince, o güzelim adayı ardında bırakıp Cenova'ya gitti. Oradan da Torino'ya... Bir yandan üniversitede okurken, öte yandan insan gerçekliğini yaratan düşünceler konusunda kafa yormaya başladı. Bu çaba, 1924 yılında işçilerin desteğiyle onu Komünist Parti'den milletvekilliğine kadar götürecekti. Ama, kısa zaman sonra, ilerde İtalya'yı Hitler'in yanında savaşa sokacak olan faşist düşüncelerin tohumları, Gramschi'yi özgürlüğünden etti. 1926'da tutuklandı, 1935'te uluslararası tepkiler nedeniyle bir hastaneye yatırılsa da, içerde iyice bozulan sağlığı düzelmedi ve iki yıl sonra öldü. Gramschi'nin en önemli yapıtı, bir felsefe ve siyasi düşünce hazinesi olan, *"Hapisane Defterleri"*dir. Hapisanede iken başka mektuplar da yazdı. Bunlar iki oğluna, Delio ve Giuliano'ya yazdığı mektuplardır. Mektuplar masallarla, düşlerle doludur ve onlardan biri şöyledir:

"Sevgili Giuliano,

İlk kez deniz gördün. Bana birkaç izlenimini anlat.

Denize girdiğin zaman çok tuzlu su yuttun mu? Yüzmeyi öğrenebildin mi? Küçük balıklar, denizanaları yakaladın mı?

Delikli bir tuğlayla denizde balık yakalayan çocuklar görmüştüm. Kovalarını bu balıklarla doldurmuşlardı.

Seni kucaklarım.

Antonio"

Bir baba olarak, Gramschi'nin mektuplarının büyülü havası beni hep etkilemiştir. Ama, gerçekte daha etkileyici olan, Gramschi'nin, mektupların alıcılarından biri olan küçük oğlu Giuliano'yu hiçbir zaman yakından görememiş, onun pofuduk elini bile tutamamış oluşudur. Babası hapiste iken doğan Giuliano'ya mektupları kimi zaman annesi, kimi zaman ağabeyi Delio gözyaşları içinde okumuştur.

Babaların, gözyaşlarını çocukları görmesinler diye yapacakları en iyi şey, eğer kumsalda iseler, kırmızı bir taş arıyormuş gibi yaparak kafalarını denize daldırıp çıkarmalarıdır. O zaman kimse anlamaz onların ağladığını. Ve babalar zor durumda kalırlarsa, kendilerini sırtüstü sulara atmalıdırlar. Böylece, çocukları, küçük Fırat gibi eksik dişlerini göstere göstere gülmeye başlayacak ve taşı maşı unutacaklardır. Çünkü, suların içine yuvarlanıp palyaço gibi debelenen ve ağzından fıskiye gibi sular püskürterek oyunlar yapan bir babadan daha komik hiçbir şey yoktur!

Ve oğlunu güldürmek için kendini denizayısı gibi suya atarak yuvarlanan o babalardan biri olan Akgün Akova, kafasında bir teneke bira kutusuyla denizden çıktığında, gülmekten altına işemekte olan Fırat'a bakacak ve Tolstoy'un sözlerini anımsayacaktır. *"Gerçeklere dayanan yargılamalarda hiçbir oyuna yer yoktur. Ama yeryüzünde oyunlar ortadan kalkarsa, geriye ne kalır ki?"*

"Ben Sıçramazsam, Kimse Bana Düşman Olmaz di mi Baba?"

" Beynimdeki o yaralı cırcırböceğini
usulca elime alıyorum,
o bulanık sulara atıyorum..."
AHMET ERHAN

Akdeniz kıyılarının delikanlıları, kovuklarında avlarını gözleyen mürenler gibi yaz aylarını beklerler. Çünkü, yaz demek, yabancı kızlar demektir! Her yıl binlerce turist, iliklerini ısıtmak ve derilerini güneşin sıcak diline yalatmak için güneye inerler. Yabancı kaynaklı dişiler kıyıları kemiren dalgaların köpükleri içinde yuvarlanırlarken, bikinilerinin örtmekte zorlandığı kalça ve memeleri dikkatli ve şehvetli gözler tarafından, bir ressamın ölçü alışını andıran yöntemlerle ölçülür. Bu yaz güzelleri, deri çantalar, deniz kabukları, bakır tabaklar ve Şile bezinden yapılma giysilerle dolu kasaba çarşılarında ya da eski uygarlıkların denize eğilmiş kalıntıları arasında gezerlerken arkadaşlık teklifleri alırlar. Yabancı dilleri yerle bir etmekten hiç korkmayan delikanlılar, ço-

ğu zaman Tarzan'dan ödünç aldıkları yöntemlerle kızlarla anlaşmaya ve onlara düşlerindeki "Jane" olduklarını kanıtlamaya çalışırlar! Tersyüz edilseler de, şuna inanırlar: Tokat yiyene kadar ısrar etmekte sakınca yoktur!

Yazımız, onlardan biri olan Marmarisli Metin'in başına gelenlerle perdeyi açıyor: Metin için o yaz, gerçekten şanslı başladı. Bizim bıçkın, yaz güzeli adayları için ısınma harèketlerine hazırlanırken, bir anaokulu öğretmeni olan Ursula, İsveç'ten kopup gelen bir kartopu gibi Metin'in bağrına çarptı ve yüreğinin ince ayarını bozdu: Bir öğle sonrası, Metin mahalle arkadaşlarının kaş göz işaretlerinin arasından geçerek, sarı kanaryayı *"kenti bir de tepeden görmelisin"* bahanesiyle çamlıklara götürdü. Bir ağaç gölgesinde, Metin'in dudağı tam da Ursula'nın dudağına yelken açacakken, kız delikanlıyı iterek yattığı yerden fırladı. Kulaklarını elleriyle kapatarak Metin'in amcaoğlundan emanet aldığı arabaya çığlıklar içinde koşarak bindi ve gaza bastı. Metin, şaşkınlıktan olduğu yerde kalakalmıştı. Müthiş bir ağustosböceği korosunun boşluğu sese boyadığı o ağaç altında dakikalarca durdu ve boşu boşuna durumu anlamaya çalıştı. Ertesi gün, burnumdan dumanlar saçarak aynı yere gelecek ve elindeki tabancayı çam ağaçlarının yukarı dallarına doğru çevirerek üstüste ateş edecekti. Çünkü, sarı kanaryayı uçurtan şeyin, genç kızın esriklikten pembeleşen yüzüne düşen bir ağustosböceği olduğunu öğrenmişti. Kurşunlar Metin'in bilmediği birçok şeyi bildikleri için, ağustosböceklerini arayıp bulmadılar ve uzaklarda bir yerlerde boş kovanlar olarak toprağı öptüler. Yine de, böcek toplumu, ne olur ne olmaz diye, kızgın delikanlı gidene kadar seslerini kesti. İçlerinden biri, dikkatle Metin'e baktı ve *"Dün tam kızışmış bir dişi bulmuş çiftleşiyordum ki, ayağım kayıp bu yaratığın altındaki başka bir yaratığın üstüne düştüm,"* dedi arkadaşlarına. Sonra hep birden cırladılar.

Şimdi ikinci perdemizi, bir ilkokulun yıl sonu oyunu için açalım. Metin'in bıçkın değil, bıdı olduğu günler... Bizimki, çevresinde

dolanan karınca ve ağustosböceği giysili öğrencilerin arasında, ezberleyene kadar hacıyatmaza döndüğü bir hikayeyi okuyor:

Cırcır böceği çaldı saz,
Bütün yaz.
Derken kış da geldi çattı,
Seninkinde şafak attı.
Baktı ki yok hiç yiyecek
Ne bir sinek, ne bir böcek,
Kalktı karıncaya gitti:
Yandı, yakıldı, ah etti.
Üç beş buğdaydan ne çıkar,
Gelecek mevsime kadar,
Birkaç tane borç istedi.
— "İnayet buyurun, dedi,
Yemin billah ederim.
Eylüle kalmaz öderim."
İşin kötüsü, karınca
Borca hiç alışmamıştı.
Bu ricacıya çıkıştı:
— "Ne yaptınız yaz boyunca?
— "Ne mi yaptım? Saz çaldım, saz!"
— "Ya, öyle mi? Demek ki siz
Yazı sazla geçirdiniz;
Şimdi de oynayın biraz."

Her ne kadar bu metni Ezop'tan devralan Lafonten yazmışsa da. Türkçeleştiren Orhan Veli'nin hakkını da yememek gerekir. Bize bu hikaye okutulduğundan beri, hep karıncanın tarafını tutmadık mı? Çünkü masala göre, karınca çalışkandı, ağustosböceğiyse tembel! Oysa hikayenin ensesini biraz kaşıyınca, sanatçının aşağılandığı bir damara rastlarız. Bu damara girip biraz kan almadan önce, hikayenin çağdaşlaştırılmış(!) düzenlemelerinden birini cırlayalım:

Kar kıyamet. Soğuk, buzdan dişlerini evlerin saçaklarından sarkıtmış. Karıncanın dışarıyla ilişiği milişiği yok. O, yazın topladığı buğday tanelerini, ayçekirdeklerini ve meyva kabuklarını yeni yaptırdığı kaloriferi salonunda yemekle meşgul. Bir yandan yaprak bitlerinden sağdığı özsuyunu yudumlarken, diğer yandan *"peşin fiyatına taksitle"* aldığı televizyonda Feromon 5 kanalındaki kınkanatlı dansözü seyretmekte. Keyfi gıcır! Birden kapı çalınır. Kim olabilir ki gelen?! Kapıyı açan karınca, ağustosböceği ile yüz yüze gelir. Ağustosböceği, ağzındaki puronun dumanını karıncanın yüzüne şöyle bir üfledikten sonra konuşur: *"Karınca kardeş, bu yaz çok çalıştım. Gazinolarda, televizyon kanallarında, mafya babalarının çocuklarının sünnet düğünlerinde şarkı söyledim. Şimdi de dinlenmek ve kışı geçirmek üzere Tahiti adalarına gidiyorum. Bir isteğin var mı? Çekinmeden söyle.."* Karınca önce ağustosböceğinin sırtındaki kürke bakar, sonra da hemen arkasında duran son model kızağa. Ve söylenir: *"Valla sevgili dostum ağustosböceği, olur a hani, yolun o masalı uyduran Ezop ve Lafonten denen adamların memleketlerinden geçerse, onların mezarlarını bul da, benim için ta orta yerlerine...!"*

Bu örnekleri çoğaltmak yerine, hem karıncadan hem de ağustosböceğinden bir şeyler kapmış olan çağdaş bir şairin, Kemal Özer'in *"Ağustosböceği ile Karınca"* adlı şiirini okuyalım:

Lafontaine'den çağımıza kalan
çağrışımlarla düşünürsek:
Biri üşengeç, biri çalışkan.
Belki başka türlü de olurdu
demezsek öyledir gerçekten:
Biri savruk, biri tutumlu.

Birine göre varsa yoksa bugün,
birine göre yarın için her şey.

Tükenene kadar soluğu
söyleyip durdu biri bütün yaz.
Ağzını bile açmadı öteki
ve ambarını doldurdu.

Evet karıncayı incitip incitmediğini bilmediğim okurlar; yazımızın bundan sonrasında, Kafka'nın böcekleştirdiği kahramanı Gregor Samsa'nın torunlarından birini yanımıza alacak ve bu küçük yaratıkların dünyasına dalacağız. Yine de fazla dikkat çekmeden ilerleyelim, çünkü böcekler kuşlar için her zaman gagada tat bırakan yemekler olmuşlardır!

Karıncalar, gerçekten de çalışkan yaratıklardır. Komünal ve toplumsal örgütlülüğe dayalı bir yaşam sürerler. Ortalama bir karınca kolonisi yaklaşık 11.000 işçiden oluşur. Bu böceğin gelmişini geçmişini araştıranlar, onun 80 milyon yıl öncesinde, ilkel bir yabanarısı olan "Tiphiidae"den türediğini söylüyorlar. Karıncalar bildiğimiz seslerle değil, kimyasal bir dille, feromon denen kokularla anlaşırlar. Karınca yuvasında, başka böceklerin de kimi zaman "kiracı", kimi zaman da "geçici işçi" olarak yaşadığı biliniyor. Bir bilimsel yazıda, bu ortaklaşa yaşam şöyle tanımlanmakta:

"Karıncalar, kendileriyle akraba olmayan canlılarla iletişim kurabilen canlılar. Salgıladıkları çeşitli kimyasal maddelerle konuştukları bu dil, bir bakıma böcekler dünyasında 'uluslararası' nitelik taşıyor. Birçok böcek türü bu dilin kodlarını tanıyor ve onu kendi amaçları için kullanıyor. Etobur böcekler karınca devletinin kullandığı 'kokularla' kendilerini gizliyor, şeker biriktiren kelebek tırtılları tehlike anında karınca sinyalleri kullanıyor.

Karıncaların iletişim kodlarının böcekler arasında evrenselleşmesi, karıncaların yuvalarını çok sayıda konukla paylaşmalarından kaynaklanıyor. Bu yuva, ister toprağın altında, ister bir ağaç kovuğunda olsun, daima 'bir halk tarafından yönetilen ancak başka azınlıkların da yaşadığı bir ada'ya benzer. Karınca yuvasındaki her canlı, buraya karıncaların yararına yerleşmez. Para-

zit uyuz böcekleri ve etobur böcekler, karıncaların ürünlerinden yararlanırlar. Buna karşın bazı kelebek tırtılları karıncalarla karşılıklı çıkar ilişkisi içinde yaşayıp giderler.

Üye sayısı on binleri aşan bu 'sosyal devlet'in temel varlık koşulu, kuşkusuz bireyleri arasında iyi gelişmiş bir iletişimin bulunmasıdır. Karıncalar besin kaynakları bulma konusunda salgıladıkları koku ve tat maddeleriyle anlaşır, kimyasal sinyaller vasıtasıyla yumurtlama odaları ve havalandırma kanalları gibi yapım çalışmaları konusunda toplumlarını örgütler ve uyarıcı kokularla düşman hücumu gibi konularda haber verirler.

Zoolog Bert Hölldorber, karıncaların koku ve işaret kodlarını, bir organizmanın bağışıklık sisteminin işleyişine benzetiyor. Bu benzetmede, karınca devleti bir organizma olarak kabul edildiğinde her bir karınca bir antikor olarak görülebilir. Karıncaların koku dili ise bağışıklık engelidir. Bu dili konuşmayan ya da karınca sinyallerine karşı doğru yanıtı veremeyenler aynen bakteri ve virüslere organizmanın yaptığı gibi öldürülür ve yuvadan atılırlar. Ancak her bağışıklık sistemi gibi, karıncaların korunma sistemi de kusursuz değildir. Kısa kanatlılar familyasından etobur böcekler, bu sistemi bir çok yerinden 'delerek' yuvaya yerleşirler. Beden yapısı ve davranışlarıyla aynen karıncaya benzeyen bu böcek türü, hem karınca yuvası içinde düşmanlarından korunur, hem de onların besinlerine çalışmadan ortak olur. Kısa kanatlılar familyasından birçok böcek de, görünüşleri karıncaya benzemese bile sırf karınca dili konuştukları için bir devletin bireyi olarak kabul edilir. Orta Avrupa'da yaşayan 5 milimetrelik Atemeles böceği, karınca yuvasının en 'kutsal' yeri sayılan 'bebek odası'na yerleşir. Karınca dilini kusursuz konuşması sayesinde burada işçi karıncalar tarafından bir larva gibi tıka basa beslenir.

Birçok kelebek türünün tırtılları da karınca dilini iyi bilir. Ancak tırtıllar bu dili karşılıklı yarar çerçevesinde kullanır. Güneydoğu Asya'da yaşayan bir tür kelebek, yumurtalarını dokumacı karınca-

ların gezdiği bitkilere bırakır. Yumurtadan çıkan tırtıllar karıncalar tarafından 'evlat edinilir' ve yuvaya taşınır. Evlat edinilen tırtılın hayatı kurtulur, çünkü açıkta kaldığında eşek arıları ve sinekler tarafından hemen avlanacaktır. Karınca yuvasında birkaç gün bekleyen tırtıl şekerli bir sıvı salgılamaya başlar. Tırtıl, yuvada karınca larvalarıyla beslenir. Ancak karıncalar, bu tırtılın şekerli sıvısını çok sevdiklerinden larvaları yemesine göz yumarlar."

Şimdi başka bir bilimsel yazıya göz indirip karıncalardan söz etmeyi sürdürelim:

"...Bazı Akdeniz türlerinde, işçi karıncaların karnı 10 kat şişebiliyor. Karınlarını bir tulum gibi şişiren işçi karıncalar, dayanışma çerçevesinde yeraltı kentlerindeki emzirme odalarının tavanlarına pençeleriyle asılıyorlar. Böylece diğer karıncalar da gelip kıtlık döneminde onların karınlarındaki sütlü maddeden su ihtiyaçlarını gideriyorlar.

...Karıncalar, kuşatma, pusuya düşürme, savaşçı ayartma ve kaçırma, hile de dahil olmak üzere hiçbir askeri stratejiye yabancı değiller... Kimi zaman bir kraliçe karınca, çeşitli hile ve dolaplarla yabancı koloninin içine sızıp, onların yasal kraliçesini öldürerek yerine geçebiliyor. Ve daha sonra, o koloninin işçilerini köleleştirmek için, bedenini ölü kraliçenin bedeniyle ovalayarak onun kokusunu çalıyor. Bazı karınca türleri ise, Osmanlı'nın uyguladığı ünlü "devşirme" sisteminden örnekler veriyorlar. Zaman zaman düşman koloninin yuvalarına saldırı düzenleyip yavru karıncaları kaçırıyorlar ve daha sonra onları kendi kolonilerinde birer savaşçı olarak yetiştiriyorlar."

Bu yazıda ağustosböceklerini anlatmayı düşünürken, kendimizi bir anda karınca yuvalarında bulduk. Oysa, 1500 farklı türü olduğu bilinen ağustosböceklerini tanıdığımızda, onların yaşamının en az karıncalarınki kadar çarpıcı olduğunu görürüz.

Ağustosböcekleri, ya da Akdeniz bölgesindeki adlarıyla cırlavuk-

lar gerçekte saz çalıp şarkı mı söylerler? Bu sorunun yanıtının üzerinden bir çekirge gibi zıplamadan önce, öğrendiğim en çarpıcı bilgilerden biri olan, ağustosböceğinin dünyaya geliş öyküsünü anlatmam gerekiyor:

Dönemsel ağustosböcekleri, yeryüzüne kanatlarını göstermeden önce, on üç yılla on yedi yıl arasında, toprağın altında veya bir ağaç kovuğunun içinde bir larva olarak kalırlar. Bu böcekler kuluçkadan çıkar çıkmaz kendilerini toprağa gömmüş ve gelişme süreçlerini tamamlayana dek orada kalmışlardır. Dünyaya gelmek için ne inanılmaz bir sabır gösterisi değil mi? Bilim adamlarının bir bölümü, bu davranışın kökeninde başka hayvanlar tarafından avlanma korkusu yattığını söylese de, Japon bilim adamı Jin Yoshimura, olaya farklı yaklaşıyor. Yoshumura'ya göre, 2-5 milyon yıl önce başlayan son buzul çağında sıcaklığın ansızın düşüşü, birçok böceğin doğal ayıklanmadan geçmesine yol açmıştı. Ve bu yaşam şartlarına dayanabilmek için yeraltına giren ağustosböcekleri, zamanla "genetik değişimlere" de uğrayarak bunu bugüne kadar sürdürmüşlerdi.

Toprak altında yaşanan bu inanılmaz bekleyişin ardından, ağustosböceği bir dalın ya da yaprağın üzerinde yerini alır ve bizim "şarkı" sandığımız sesi çıkarmaya başlar. Burada söylememiz gereken, bu sesi yalnız, "erkek" ağustosböceklerinin çıkarttığıdır. Onların dertleri, çiftleşmektir. Siyah ağustosböceği, üç farklı ses çıkarır. Bu seslerden ilkini saldırıya uğradığında, ikincisini dişi ağustosböceğini çiftleşmek için çağırdığında, en cırıltılı olan üçüncüsünü ise, gördüğü dişiyi ayartmak için kullanır. Bu sesi çıkarırken, karnının altındaki kutikula plaklarını saniyede 300-900 kez çatırdatır. Yani ne sazdır çaldığı, ne lir, ne de keman!! Kendi bedenidir... Ve ağustosböceğinin trajedisi burada başlar. Sesini dişiye duyurmak ve çiftleşmek için yalnızca üç haftası vardır. Gel de, şimdi hak verme ağustosböceğine! Sen on yedi yıl bekle, sonra yaşamak ve çiftleşmek için üç haftan olsun! Cırlamayıp da ne yapsın allah aşkına?!!

Bir Akdeniz tutkunu olan Ahmet Erhan'ın ilk şiir kitapları, cırcır-böceklerini anma toplantısı gibidir:

"Ben toprağın ilk gözağrısı, göğün mutluluğuyum
Bir cırcır böceğiyim belki, şiirin dallarında
Ölsem bile yeniden doğmak için ölürüm
Yürür giderim böyle, sorularımın ardısıra..."

Şair Ahmet Erhan için *"herşey Akdeniz'in bilincine varmakla başlar"*. Ona göre, *"dünyanın bir çekirdeği varsa, bu çekirdek Akdeniz olmalı"*dır ve Akdeniz, *"bu dünyadaki bütün ilk'lerin serpilip geliştiği yerdir."* Bence de, Akdeniz'i uygarlığı koruyan mavi bir nazar boncuğu olarak düşünürsek, cırcırböceği o boncuğun ortasındaki siyah noktadır.

Bir başka Akdeniz tutkunu olan Fransız tarihçi Fernand Braudel de, bölgeyi kırlangıçlarla, suya dik inen yamaçlarla, yıldızlı yaz akşamları ve ağustosböcekleriyle anlatır. Ve Akdeniz'de bitkilerin yapraklarının tüylü ya da yağlı; saplarının dikenli olmasını iklimle açıklarken, ağustosböceklerini de unutmaz. Akdeniz bitkilerine kafayı takan yalnızca, Braudel değildir. Sunay Akın ilk kitabı olan *"Makiler"*de, sözcüklerin ve denizin kapısını kısa bir şiirle tıklatmıştır:

"Bir an önce görülsün
diye Akdeniz
Toroslar'da ağaçlar
hep çocuk
kalır"

Şimdi, yaz günlerini cırcırböcekleriyle kutsayan Akdeniz coğrafyasının öbür ucuna gidelim. 1541 yılındayız. Eduardo Galeano, içinde eski bir cırcırböceği bulunan bir gemiye bindiriyor bizi:

"Cadiz limanında gemiye aldıklarından beri suskundu; küçük kafesinde iki buçuk aydır sessizlik ve keder egemen; bugün ise pruvadan geminin kıçına kadar çınlayan sevinç çığlığı ile uyandırıyor herkesi.

'Mucize! Mucize!'

Son anda değiştiriliyor geminin rotası. Cırcırböceği karanın yaklaşmış oluşunu kutluyor. Onun uyarısı sayesinde denizciler Brezilya sahili kayalıklarında parçalanmaktan kurtuluyorlar."

O cırcırböceği, o adamların ve arkalarından gelen diğer Avrupalı yağmacıların Güney Amerika halklarına ve topraklarına neler yapacağını bilseydi, acaba ortalığı sese boğar mıydı? Yalnızca Bolivya'da Potosi gümüş madenlerinde, üç yüzyıl içinde toprağın altında köle olarak çalıştırılıp öldürülen kızılderililerin sayısı sekiz milyondur. Bu dramın tanıklarından biri de, sömürgecilere bir zamanlar zenginlik saçan Potosi tepesinin tam karşısındaki dağdır ve Keşua yerli dilinde o dağın adı, Huakaşi'dir. Huakaşi, "Ağlayan dağ" demektir! Bu ağlatının halklara yansıyan yüzü, ölüm ve kan; sömürgeciler içinse, altın ve dolardır. Seyir defterine, *"Altın sayesinde ruhları cennete bile göndermek mümkündür,"* diye yazan Kristof Kolomb'un gemicilerine ödenen para, Antiller'den çalınan altınlarla karşılanmıştır. Latin Amerika tarihi, Brezilya'da, Ouro Preto altın madenlerinin çevresinde türeyen papazların bile aziz heykelciklerinin içine altın doldurup kaçırdıklarına tanık oldu. Los Palmares'te dünya tarihinin en uzun ayaklanmalarından birini yaratan kölelerin kesilen kulakları, yitirdikleri son savaştan sonra sömürgecilerin askerlerinin çantalarını doldururken, yüzyıllar sonra "Latin Amerika'nın Kesik Damarları"nı yazan Galeano şöyle diyordu:

"Küba'da da ayaklanmalar birbirini izlemekteydi. Kölelerin bir kısmı topluca intihar ediyordu. Fernando Ortiz'in deyişiyle 'bu sonsuza kadar sürecek grev, öteki dünyanın kaçak zenginlerinin kesin göçü' kölelerin efendilerine boyun eğmemek için bulabil-

dikleri tek yoldu. İntihar ederek Afrika'da yeniden dünyaya geleceklerine inanıyorlardı. Efendiler cesetleri kesip biçiyor, dirilenlerin sakat, topal ya da kafasız olacağı inancını yayıyorlardı. Böylece birçok kölenin intihardan vazgeçmesini sağladılar."

Şekerden milyonlarca dolar kazanan ve Küba'nın iliğini sömüren şirketlerin yarattığı faili meçhul cinayetler, kana bulalı evler ve tehditlerle giderek artan yoksulluk, aç kalan insanlara akıllara gelmeyen şeyler de yaptıracaktır. Bir zamanlar doğanın cömert bağrında karınlarını doyuran bu insanlar, zamanla ağaç kabuklarının üzerinde bir sürüngen gibi dolaşarak cırcırböceği arayacaklar ve onları yiyerek hayatta kalabileceklerdir.

Yeniden, Brezilya kayalıklarına çarpmaktan cırcırböceğinin sesiyle kurtulan gemiye binelim. Gemideki cırcırböceğini sevince boğan şey, kıyıdaki türdeşlerinin sesleridir. O da, onlara yaşadığını, var olduğunu bildirmektedir. Doğa seslerle ve şaşırtıcı olaylarla doludur. İzlanda açıklarında yüzen bir mavi balinanın çıkardığı sesler, bin altı yüz kilometre ötede, İrlanda kıyılarında yüzen arkadaşlarınca duyulur. Yirmi dört ana şarkısı olan bülbül, ezgilerin duruş uzunlukları ile oynayarak has bir şarkıcıya dönüşür. Sıradan bir kuş diye bildiğimiz tarlakuşu yaklaşık üç yüz notalık müzikal dağarcığı ile hepsi birbirinden etkileyici elli kadar şarkı tipi oluşturur. Lewis Thomas'ın *"Bir Hücrenin Yaşamları"* adlı kitabında belirttiğine göre, *"ispinoz diğer ispinozları dinler ve onların şarkılarından aldığı parçaları kendi belleği içinde birleştirir."*

Cırcırböceğinin bizim şarkı olduğunu düşündüğümüz sesinin, gerçekte bir aşk çağrısı olduğunu söylemiştik. Birçok canlı türü, cinsel çağrının yolunu ses çıkarmakta bulur. Otlar ya da nilüfer yaprakları arasında telefon kulübeleri olmadığı için herkes başının çaresine bakıp, basar yaygarayı! Cırcırböceklerinin sesine kulak verdiğimizde, onların eşzamanlı bir koro oluşturduklarını sezinleriz. Yüzlerce, hatta binlerce cırcırböceği hep birlikte ses çıkarırlar. Ancak yine de dişi, sesler arasında çok küçük zaman farklılıkları bulunsa da, ilk duyduğu erkeğe yanıt verir. Doğa böy-

ledir işte! Erken kalkan, erken davranan, erken yola çıkan kazanır! Üşengeçlerin her zaman yitirdiği bir yaşam alanıdır. Erkekler dişilere kendilerini beğendirebilmek için, kimi zaman tüylerini kabartarak kur yaparlar, kimi zaman başka bir erkek rakiple dövüşmek zorunda kalırlar, kimi zaman da bas bas bağırırlar. Bağıranların arasında kurbağalar, çekirgeler, kuşlar ve elbette ağustosböcekleri de vardır. Unutmadan söyleyelim, çağrı sesini çıkarmanın ön koşulu, havanın güzel olmasıdır. Çünkü ıslak kanatlar ya da kabuklarla ses çıkartmak olanaklı değildir. Böcekler dünyasının uzun atlayıcıları olarak tanıdığımız çekirgeler de "cırlamak" için yaz aylarını kullanırlar. Bu böceğin birçok türünde ses, kanatların hızlı hızlı birbirine sürtülmesiyle çıkarılır. Tarlaçekirgeleri ise, aşk çağrılarını arka bacaklarını kanatlarının keskin kenarlarına sürterek yaparlar.

Şimdi, çekirge seslerinin arasından geçerek, yeniden uygarlığın beşiğine, Akdeniz'e köpük olalım. Ahmet Erhan ne diyordu bizlere:

"Akdeniz'i göğün denizle birleştiği o ufuk çizgisinde,
Yağmur sonraları toprağın tüten buğusunda arayın
Sevgiliye söylenen ilk sözde, sabahın seherinde
uyku haliyle,
Uzanıp kalmanın esrikliğinde sıcaklığına kumların.
Akdeniz'i yurduna dönen bir sürgünün gülüşünde,
Geceyarıları susmayan o cırcırböceğinin sesinde arayın"

Biz ise, geceyi ve cırcırböceğini değil, gündüzü geceye bağlayan bir akşamüstü ile çekirgeyi seçelim:

Onu gördüğümde, Fırat'la deniz kıyısında yürüyorduk. Kumsala çakılmış şemsiye direklerinin birinin üzerinde, öylece, hareketsiz duruyordu. Yitip gitmekte olan güneşin son ışıkları üzerine vurdukça, kanatlarını indirmiş bir zümrüt gibi parlıyordu. Bu kadar iri bir çekirgeyi hiç görmemiştim. Büyük olasılıkla, sıcak ülkeler-

den göç ederken yolunu şaşırıp buralara kadar gelen bir yolcuydu. Sonra bunun olanaksızlığını düşündüm. Belki de, Afrika limanlarının birinden demir alan bir gemiyle yolculuk yapıp Akdeniz'in karşı kıyılarına ulaşmıştı. Öyle ya da böyle, karşımızda duruyordu.

Fırat'a çekirgeyi gösterdim.
"Bu ne baba?" diye sordu Fırat.
"Çekirge, oğlum," dedim.
"Üf be, ne kadar büyük," dedi, endişe ve merakla karışık. *"Ne yapıyor burada baba?"*
"Dinleniyor oğlum!"
"Yüzmüş, yorulmuş mu?"
"Çekirgeler yüzmezler oğlum! Uçarlar. Bu çekirge de uçmuş, yorulmuş."
"Çekirgeler niye yüzmezler baba?"
"Suyu sevmezler oğlum!"
"Niye sevmezler baba?"
"Otları, ağaçları, çiçekleri severler de onun için!!!"
"Onun rengi neden yeşil baba?"
"O, yeşil renkli otlar arasında yaşar. Onların arasında gizlenir."
"Neden otların arasında gizlenir baba?"
"Düşmanları onu bulmasın diye..."
"Düşmanları onu bulurlarsa, n'olur baba?"
"Kötü olur oğlum!"
"Çekirge onlara kötülük yapmış, onlar da ona düşman mı olmuş baba?"
".....!!!"
"Hı, baba?"
"Çekirge sıçramış oğlum, sıçramış! Öbürküler de, onu kıskanmışlar, düşman olmuşlar."
"Ben sıçramazsam, kimse bana düşman olmaz di mi baba?"
".....!!!"

Fırat'a sıçraması, hep daha yükseğe sıçraması gerektiğini ve duvarların üzerinden ancak böyle geçebileceğini, yeryüzünü anlamak ve tanımlamak için de, beyninin hep zıp zıp olması gerektiğini söylemedim. Çünkü onun çocuk beyninin, birçok "büyüğün" beyninden daha yükseğe sıçradığını görüyordum. O beynini sıçratmayı sürdürdükçe, kör inançlar, çürümüş düşünceler, dolap beygirleri, daralan çemberler hep aşağılarda kalacak. Ancak o zaman, yüzyıllardan beri anlatılan bir masaldaki ağustosböceğinin, en az karınca kadar önemli olduğunu ve onun şarkı falan söylemediğini fark edebilecek. Ancak o zaman, Kristof Kolomb'un bir "kaşif" değil, bir kıtayı kan gölüne çeviren yolcuların ilki olduğunu anlayabilecek. Ancak o zaman, kendisiyle böbürlenip diğer canlıları küçümseyen insanoğlunun doğa konusunda kimi zaman bir su yılanından bile daha bilgisiz olduğunu öğrenebilecek.

Peki, nasıl sıçratacak beynini? Bu sorunun öyle çok yanıtı var ki! İşte onlardan birini, *"yaz geceleri cırcırböceklerini dinlemeyi bilen"* bir şairin, Sabahattin Kudret Aksal'ın, *"Okul Dışı"* adlı şiirinde arayarak, yeteri kadar cırladığımız bu yazıyı dallardaki rüzgâr çanlarının sesleri arasına bırakalım:

Bakın şimdi şu sayacağım şeylerin
Okulu yok
Gökyüzünde rastgele bir bulut parçası için
Körükörüne tutkunluğun
Ağacın birine durup dururken abayı yakmanın
Sigara içmekten
Kibrit çakmaktan alacağınız keyfin
Okulu yok
Yaz geceleri cırcırböceklerini
Dinlemeyi bilmenin de okulu yok
Okulu yok ekmeği peyniri domatesi
Küçümsememenin

Sözün sazın oyanın yazmanın
Hallisini seçmenin
Daha buna benzer nice
Nice şeyin okulu yok
Aşkın inancın insanlığın okulu yok
Ama dilerseniz hepsini öğrenebilirsiniz
Biraz çaba
Yeter

Günler Güvercinleri Kovalıyor...

Sokağın sonunda bir patırtı koptu. Başımızı kaldırınca iki kuşun göğe doğru yükseldiğini gördük. Uçmaktan çok, buharlaşıyor gibiydiler. Güvercin büyüklüğünde cam gibi saydam iki çift kanat, kasabadan istemeden ayrılıyormuşcasına maviliğin çarşafında eriyip gitti. Onların kanat tozlarının ardından kasaba acı çığlıklarla sarsıldı. Kadınların ağlamalarıyla erkeklerin bağrışları kulaklarımıza yuva yaptı. Elleri ceza makbuzlu trafik polisleri, önlerini tutan sünnet çocukları, süpürgesini kapı önüne fırlatan ev kadınları, sakat numarası yapan dilenciler, para saymaktan parmak uçları nasır tutmuş banka veznedarları; hadi biraz da abartalım, kasabadaki herkes sokağın sonuna doğru koşuyordu. Biz çocuklar tam gaz yapıp oraya vardığımızda, insanları yüksek gerilim hattı taşıyan bir elektrik direğinin dibinde toplanmış olarak bulduk. Birbirlerine direğin üzerindeki karaltıyı gösteriyorlardı. Karaltı hafif hafif titriyordu. *"Yavrum... Yavrum... Yavrumu kurtarın!"* diye bağırarak sular seller gibi ağlayan kadının Ayşe teyze olduğunu görünce, üflenmiş tüy gibi titreyen karaltının da Bıdı Hasan olduğunu anladık. Her kafadan

bir ses çıkıyor, ama hiç kimse direğe tırmanmayı göze alamıyordu. Bir adam, *"Çabuk Elektrik Kurumuna haber verin. Hattaki elektriği kessinler!"* diye bağırdı. Başka birisi de, koşarak itfaiyeye telefon etmeye gitti.

Yarım saat sonra, kalabalığın gözyaşları arasında bir itfaiye eri Bıdı Hasan'ı aşağıya indirdi. Daha fotoğrafların bile tanımadığı yüzü morarmış, ağzından kan gelmişti. Pantalonunun ceplerinde şişkinlikler vardı. İki cebinden iki güvercin çıkardılar. Kuşlar, üzeri tüylü taşlara dönmüşlerdi. Ölüme gökyüzünde değil, bir kumaş parçasının içinde yakalanmanın şaşkınlığıyla gözleri açıktı. Bıdı Hasan, başka güvercinleri çekebilmek için onları cebine sokmuş ve elektrik direğine tırmanmıştı. Tepede onları cebinden çıkaracak, ayaklarına bağladığı ipin izin verdiği kadar uçuracak ve kasabanın üzerinde fink atan yabani güvercinlerin aklını çelecekti.

Bıdı'nın nabzına bakan hekim üzüntü içinde ayağa kalktı ve içindeki bütün kuşların göç ettiğini söyledi. Bu yüzden Bıdı bizimle birlikte ilkokula başlayamadı. Anneannem onun meleklerin ilkokuluna gittiğini söylerdi. Bense, o iki güvercini hiç unutmadım. Onları camdan kuşlar olarak damların üzerinde gördüğüm o anı da. Manyas'ta Kuş Cenneti olduğunu öğrendiğim gün nasıl da sevinmiştim!

Bıdı'nın "göç etmesini" izleyen her yıl ilkokulların açıldığı gün, abisi kocaman bir kafesle okul bahçesine gelir, içindeki onlarca güvercini hepimizin önünde gökyüzüne salardı. Biz de küçük ellerimizle onu çılgınca alkışlardık. Alkışlarımız dinince, yukarılardan bir yerden ince, cılız bir alkış sesi duyulurdu. Biz de nereden geldiğini anlayamadığımız bu karşılığa sevinir, Bıdı'nın da melekler okulunun bahçesinden bizi alkışladığını düşünürdük.

Alkışların yalnızca, ilkokul bahçesinden yükselmediğini bilenlerden biri de, şiirimize kuşbakışı bir bilgelik getiren **Melih Cevdet Anday**'dır.

Anday, güvercin için *"pencerede kopan alkış"* der.

*"Rahatı Kaçan Ağaç"*ın şairi, tam bir kanat sevdalısıdır. Kedilere yüz veren çok şairin tersine, o şiirlerinde kuşlara sıkça yem vermiştir. *"İyi şiir bütün insanlar içindir"*, der Anday ve ekler: *"ben belki de duyguculuğa bir tepkiyimdir."* Şiir yazacaklar için **Valery**'nin söylediği şu sözleri hiç unutmaz: *"Sen kafesi kur, kuş nasıl olsa gelir!"* Sözleri bitmemiştir: *"Yazmakta olduğun bir şiirde bu yapıyı kurdum mu, işim bitti demektir. Ama zaman zaman kendimden bir şeyler kaçırdığım olmuyor değil. Bu da işe yarar sanırım, kuş için ekmek kırıntıları da serpmelidir kafesin içine. Şiirde öğeler değil, öğeler arasındaki bağıntıdır önemli olan..."* Anday'ın güvercinleri gökyüzünü sallar geçer, odalara girer, oralarda dolaşmaya başlarlar:

Sağ bacağı kesik Gıyas dinlemiş bunu,
Son nefesinde dili tutulan dedesinden,
Bir deve işinde mi ne aldatmış Muhammed'i.
Kim bilir doğru mu değil mi?

"Kıyıdan bir alkış sesi geldi,
Ağaçların ordan, ta balkona,
Odanın güneşli duvarına değin.
Kalktım yürüdüm balkona.
Beyaz bir gemi geçiyordu yakından.
Mendil sallıyordu küpeştede biri
Ağaçların altındaki kalabalığa.
İyi biliyorum, çocuktum o zaman.
İnsanlarsa evlerine çekilmişlerdi,
Bomboştu denizin üstü ışıktan,
Ağaçların altında kurumuş ağaçlar,
Delik deşik bir sessizlik ve kum.
Döndüm içeri girdim gene,
Altın kalay kakmalı aynaya baktım,
Saçlarıma sakallarıma baktım,

Çürüyen gözlerime, fersiz dişlerime baktım,
Güvercinler dolaşıyordu odada."

Garip akımını şapkasından bir tavşan gibi çıkaran şairlerden bir diğeri olan **Orhan Veli**, bir İstanbul sevdalısıdır. Ama o, güvercinlerden çok martıları yakıştırmıştır İstanbul'a. Vapurların dantelidir martılar. Oysa **Oktay Rifat,** anadan doğma bir güvercin tutkunudur. O, doğanın yüreğini dinleyen bir hekim gibi dolaşır ağaçların, çiçeklerin, kayaların arasında. Doğanın içindeki şiirsel gizi arar. Güneşin altında yaşamın ipuçlarını bulmanın sevinciyle gezinir durur. Bacaları, kapıları, pencereleri, saçak altlarını gözler. Ve güvercine uçup kurtulmayı yakıştırır:

Bir kedinin ağzından kurtulur
Gibidir, fırlarken saçakların
Altından; kanat çırpar ve uçar.
Bizse eski sapanla pusuda,
Dökülürken üstümüze tüy tüy,
Uçmanın ve konmanın sevinci,
Susarız yarı kuş, yarı avcı.
Işık tekerlekleri döner, yürür
Geceye otla ağaçla bahçe,
Güneş yalar kırmızı diliyle
Havada paçalı güvercini.

Oktay Rifat, güvercini kedinin ağzından kurtarırken, has arkadaşı Melih Cevdet ise, bir arslan terbiyecisine özenir gibi, kafasını kedilerin ağzına sokar:

"Kediler özel adlarını nasıl bilirlerse, şairler de böyle gizemli olarak bilirler şiiri... Biz onlara çeşitli adlar takarız, fakat onların bir de kendi bildikleri, yalnızca kendilerinin bildiği bir adları vardır... Biz şairler de şiirin ne olduğunu başkalarına söylemeyiz, aramızda kalır. Çok direnirlerse, bilmediğimizi itiraf ederiz. Çünkü bilmiyoruz."

Oktay Rifat, çağdaş şiirimizin bu üç ustasının el verdiği "Garip" akımıyla ilgili bildiklerini şöyle anlatır bizlere:

"On yıl kadar önce sıcak bir yaz günü, orta yaşlı bir köylü yolunu sormak için yanıma yanaştı. Üstünde partal bir palto, paltonun altında bir ceket, ceketin altında yelek, yeleğin altında da yakası iliklenmiş mintanı vardı. 'Yolunu gösteririm ama önce üstünden şu paltoyu çıkart!' dedim. Çıkarttı. 'Ceketi de çıkart!' Onu da çıkarttı. 'Şimdi de yeleği çıkart!' Çıkarttı. 'Çöz mintanının yakasını!' Çözdü. 'Sıva kollarını!' Sıvadı. 'Senin sorduğun yere şuradan gidilir!' dedim. Yürüyüp gitti. Giderken bir iki kez arkasına dönüp baktı. Kıssadan hisse: Garip hareketi her şeyden önce bir havalandırma hareketidir."

Oktay Rifat'ın bu sözleri, beni iki yeni şiir tanımına, yani Melih Cevdet'in şairlerin ne olduğunu bilmediklerini söylediği şiirin kıyılarına kadar götürür. Bence şiir, yeryüzündeki tüm kuşları aynı anda havalandırma hareketidir. Ya da kuşun kafesinden soyunmasıdır. Evet, şiir Akgün Akova'ya göre biraz bunlar, bunlar ve dilinin dönmediği başka şeylerdir.

Çocukların soruları da, kuşlara benzerler. Onlar, aklı havalandırma hareketleridir. Bu sorular, kimi zaman öylesine yükseklerden uçarlar ki, beynimizin dağları, ovaları ve kıvrımları bile çok aşağılarda kalır. Bu tür soruları boşluğa bırakanlardan biri de benim uykusu bulutlu oğlum Fırat'tır. Fırat'ın arkadaşlarından biri de komşumuzun kızı Belgin...

Bir gün yanıma geldi Fırat ve sordu:

— Baba, ben büyüyünce Belgin beni nasıl tanıyacak?

— O da seninle birlikte büyüyecek oğlum. Büyürken de, seni görecek. Sen de onu. O yüzden birbirinizi hep tanıyacaksınız!

— Baba, sen beni nasıl tanıyacaksın?

— Tanımam mı canım! Tanırım seni. Sen yavaş yavaş büyüyeceğin için seni tanırım.

— Ama ben çok büyüyeceğim di mi baba?

— Evet oğlum, sen şimdi küçüksün, ama çok büyüyeceksin!

— Ben çok büyümek istemiyorum, baba!

— Niye Fırat?

— Çok büyürsem, kuşlar benim kafamı gagalar, onun için büyümeyeceğim ben!

Güvercinler kimsenin kafasını gagalarlar mı bilmiyorum ama, kutup bölgeleri dışında, dünyanın her yerinde bulunurlar. Göçmen güvercinler de vardır. Bilim adamları, kuşların göç yollarını nasıl buldukları konusunda araştırmalar yaparlarken, güvercinin beyninde diğer kuşlarda bulunmayan bir bölge bulmuşlardır. Bu manyetik bölge, bir iç pusula görevi yaparak güvercinlerin yollarını yeryüzündeki manyetik alanlar yardımıyla bulmasını sağlar. Güvercinlerin yüzlerce türü vardır. Cüce güvercin, Gazzi güvercini, gök güvercin, paçalı güvercin, taklacı güvercin, trampetçi güvercin bu türlerin yalnızca birkaçıdır. Kumrular ise, yerde yaşayan büyük boylu güvercinlerdir. Orhan Veli, *"Kumrulu Şiir"*inde onları da anar:

Duyduğum yoktu ne vakittir
Güvercin sesi, kumru sesi, pencerede;
İçime gene
Yolculuk mu düştü, nedir?
Nedir bu yosun kokusu,
Martıların gürültüsü havalarda;
Nedir?
Yolculuk olmalı, yolculuk.

Penceredeki güvercin sesi midir, kumru sesi midir?
Orhan Veli'ye göre ikisi de evet, bana göre ikisi de hayır!
Penceredeki ses, Bıdı Hasan'ın abisinin saldığı güvercinlere tuttuğumuz alkışa karşılık veren sestir. Ve bu yazıyı yazmama yol açan da o alkış sesidir.

Yıllar sonra doğduğum kasabaya çocukluk anılarımı sandık odasından çıkarmak için geri döndüğümde, beni anımsayan ender kişilerden biri tekerlekli sandalyede oturan genç bir adam oldu. Şiir yazdığımı öğrenince, bir yerlerde okuyup çok sevdiği, ama şairini bilmediği bir şiiri ezbere okudu bana:

"Dört kişi parkta çektirmişiz;
Ben, Oktay, Orhan bir de Şinasi.
Anlaşılan sonbahar:
Kimimiz paltolu, kimimiz ceketli;
Yapraksız arkamızdaki ağaçlar.
Henüz babası ölmemiş Oktay'ın,
Ben bıyıksızım,
Orhan Süleyman Efendi'yi tanımamış.
Lakin ben hiç böyle mahzun olmadım.
Ölümü hatırlatan ne var bu resimde?
Halbuki hayattayız hepimiz."

"Bu şiiri yazan şairin adı, Melih Cevdet Anday. İmge ormanlarında yaşlı bir ağaçkakan gibi dolaşan adam," dedim. Sevindi. Bir kağıda not aldı. Altı yaşında kuş yumurtalarını toplamak için tırmandığı ağaçtan düşmüş, belden aşağısı tutmaz olmuştu. *"O kazadan sonra saatler birbirine yapıştı sanki. Tıpkı o şiirdeki gibi yapraksız kaldı ağaçlar,"* dedi. Sonra *"Siz,"* diye sordu, *"Bıdı Hasan'ın abisi okul bahçesinde güvercin uçururken orada mıydınız?"*

"Evet," diye yanıtladım, *"güvercinler bulutlara varırken biz deli gibi alkışlardık onları. Sonra yukarılardan, belli belirsiz bir karşılık gelirdi, çok sevinirdik. Sanırım okul bahçesinin çevresini saran yüksek binaların yarattığı yankıydı bu. Biz çocuk aklımızla o alkış sesinin Bıdı'nın karşılığı olduğunu sanırdık."*

Gülümsedi, ellerini bana doğru uzatarak *"O alkış sesi bu ellerindi,"* dedi. Şaşırmıştım. *"Biz de okul bahçesini sarmalayan o yük-*

sek evlerin birinde oturuyorduk. Okulun ilk günü ben pencereyi açar beklerdim. Pencere yüksekte olduğu için sizleri göremez, ama kanat sesleriyle alkış seslerini duyunca çok heyecanlanırdım. Salınan güvercinler yükselip penceremin önünden geçerken, başlardım ben de alkışlamaya. Ayağa kalkamazdım, pencerenin önünde dikilip dışarı bakamazdım, ama o güvercinler gözden yitip gidene kadar onları alkışlardım. Sizler de alkışımı duyar, ama beni göremezdiniz."

Bu konuşmadan birkaç saat sonra sokaklara daldığımda, doğduğum evin yerinde bir inşaatın yapılmakta olduğunu gördüm. Donup kaldım. Sanki çocukluğum kuyuya düşen bir kuş gibi karanlıklara yuvarlanmıştı bir anda. Sanki geceleri ateşböceği yakalamak için yarıştığımız o bahçe hiç olmamıştı. Bir sağnak gelmiş, bütün oyuncaklarımı çamurlara karıştırıp götürmüştü. Sanki toplarımızı kesen Sait Efendi, Makinist Bekir, torunu Selma'yı gizli gizli sevdiğim ve doğduğumda beni bacaklarımdan tutup popoma *"Hoşgeldin!"* şaplağını indiren Zeynüş Teyze, Mavi Köşe Tuhafiyecisi'nin sahibi Remzi Bey, adına şarkılar düşürdüğüm Nazlı Hanım hiç yaşamamıştı. Sokağı dönüp o ahşap kokan, merdivenlerini çıkarken tahta gıcırtıları duyduğumuz, kova ile su ısıtıp küçücük banyosunda üşüyerek yıkandığımız; kış günlerinde sıvasız tuğlaların arasından içeri giren soğukla odun sobamızın bilek güreşi yaptığı evimizin yıkılmış olduğunu gördüğüm an; tekerlekli sandalyesinde bana ellerini uzatan genç adamın sözleri, bildiğim bütün kuşların kanatlarına yazıldı:

"Çocukken günler günleri kovalıyordu, büyüyünce günler güvercinleri kovalıyor."

Haklıydı.

Çünkü o güvercinler bizdik.

Pablo ile Albatros

Deniz kıyısında oturmuşuz.
Mehtabı
ve kadın astronotların
hamile kalmasını bekliyoruz.
SÜREYYA BERFE

Siz hiç albatros gördünüz mü?

Ben görmedim.

Ama çocukluğumda ensemize tırtıllı makinesini dayayıp saçımızı alnımıza yakın bir ufak perçem bırakacak şekilde *"imha eden"* berberin kellemizde yarattığı saç biçimine biz *"albatros"* derdik. *"Alabrus"*a, dilimizin oynadığı bir oyundu bu. Geçici bir havaalanına dönüşen başımıza uçaklar, talih kuşları ve albatroslar değil, sinekler konmaya çalışırdı. Aklımız bir nimbüs bulutu kadar havada olduğu için, bunu bir türlü başaramazlardı. Sonraları sevgili büyüklerimiz aklımızı ders kitaplarıyla yere indirmeyi denediler. Bu çabanın en azından benim aklımın "ıslahı" konusunda bir yararı olmadı. Büyüklerimin (!) beni bugün bile bir baltaya sap olamayan bir evlat olarak görmelerine dayanarak, bu çabanın onlara da yarar getirmediğini söyleyebilirim. Zaten oldum olası

"bir baltaya sap olamamak" deyimine gıcık kapmışımdır. Neden o güzelim ağaçları kesip paralayacak bir nesnenin tutacağı olayım ki! Altı yedi yaşlarındayken, *"Ne bir baltaya sap olurum, ne de kuşlara bir kafes!"* demiştim bir gün babama. Ne demek istediğimi hâlâ anlamaya çalışıyor.

Hay allah! Gördünüz mü, tam albatroslardan söz açmışken, bir berberin makas şıkırtısına takılıp kendimizi baltalarla başbaşa bulduk. Baltaları elimizden bırakıp, *"şiirin boşuna yazılmış olmayacağına"* inanan bir Latin Amerikalı ile ormanların gölgesinden çıkıp yazımızın üzerine kuşlar konduralım:

"Şili'nin soğuk denizlerinde, her cins ve her türden albatrosa sahibiz; gezginci ve heybetli, gri ve gururlu, diğer kuşlara benzemeksizin uçarlar. Ülkemizin geniş kanatlı bir albatrosun uzatılmış biçimine sahip olması da bu yüzdendir belki," der **Pablo Neruda.** Ve **Samuel Taylor Coleridge'**ın *"Eski Bir Denizcinin Şiiri"* adlı yapıtından söz eder. Coleridge şiirinde, öldürdüğü bir albatrosun olanca ağırlığını sonsuza dek boynunda taşımaya mahkûm bir denizciyi anlatmaktadır.

Neruda'nın yaşam öyküsü ise, bize barış denen beyaz bulutu sonsuza dek yüreğinde taşıyan esmer bir şairi anlatır. Neruda'nın barışa ve özgürlüğe olan tutkusunu biliyoruz, peki ya onun kuşlara ve uçmaya olan tutkusunu? Robert Bly'la yaptığı bir konuşmada şunları söylüyor Neruda: *"Güney Amerika'da şiir tümüyle değişik bir uğraştır. Görüyorsun, ülkelerimizde daha adı olmayan ırmaklar, kimsenin bilmediği ağaçlar, kimsenin betimlemediği kuşlar var. Öyleyse bize düşen anlayabildiğimiz ölçüde, duyulmamış olanı anlatmaktır."* Ve 1966 yılında **"Kuşlar Sanatı" (Arte de Pajaros)** adlı küçük bir kitap yayınlar. Kitapta, Güney Amerika'nın gerçek kuşları ile şairin düşsel kuşları birlikte kanat çırparlar. Düş ve gerçeğin şiirselliğini kuşlarla yüceltir Neruda. Ve orada, sevgili *"Siyah Boyunlu Kuğu"*su için şunları yazar:

"Yüzen karın üstünde
bir uzun, kara soru işareti."

Ülkesi Şili'yi, *"geniş kanatlı bir albatrosun uzatılmış biçimine"* benzeten Neruda, bu betimlemeyi yaptığı New York'taki Pen Kulübü'nün 50. Kuruluş Yılı toplantısında, elçilik sıfatıyla bulunduğu bir başka toplantıdan söz eder. Masanın bir tarafında Neruda ile birkaç Şilili, karşılarında da mali dünyanın, bankaları ve hazinelerin adamları, ülkesinin büyük paralar borçlu olduğu ülkelerin temsilcileri vardır. Sömürenlerle sömürülenlerin karşı karşıya geldiği bu toplantıya kadar, *"insanoğlu aya ulaşmış, penisilin ve televizyon bulunmuştur."* Oysa, yeryüzünde hâlâ *"varlıklılarla yoksullar arasında, ödünç ekmek kırıntısı veren uluslarla yoksulluk çeken uluslar arasında, acı ve gururdan, adalet ve yaşama hakkından oluşan bir ilişki sürmektedir."* Ve yayını albatrosun yüreğine doğru acımasızca geren bu avcıların karşısında oturan Neruda'nın önüne, bir sürü rakamlarla dolu "değerli" borç kağıtları uzatılmıştır. Oysa onun için en değerli kağıtlar, üzerlerinde şiirler ya da aşk sözcükleri yazılı olanlardır. O toplantıda Neruda, albatrosu vurmaya can atanların başında Kuzey Amerika delegesinin bulunduğunu görür. İşte, onun Coleridge'in *"Eski Bir Denizcinin Şiiri"*nden söz etmesinin nedeni budur. Bir şairin diliyle, ironiyle söyler sözlerini. Demek istediği şudur: *"Siz, Şili"nin kanını emerek onu ortadan kaldırmaya hazırlanan kapitalist ülkeler, bunu yaparsanız eğer, onun yükü bir hayalet, bir yürek hastalığı gibi hep içinizde olacak, peşinizi hiç bırakmayacaktır."*

Neruda, kimsenin kimseyi sömürmediği, taşla rüzgârın beraber şarkı söylediği, yıldızların gökyüzünü itiş kakışsız paylaştığı bir dünya özlemiyle şiir yazmıştır. Ha bakın, burada yıldızlara ve gökyüzüne değinmişken, uzay adamlarının söylediklerini işitebilmek için yazımızın yörüngesine bir casus uydu yollayalım. Çünkü kuşları kıskanan insanlar, kanat eksikliklerini gidermek için uzay araçları yapmışlardır. Neruda, *"Sputnik'ten sonra dünya daha hızlı dönmeye başladı"* der. Ve Moskova'da karşılaştığı kozmonot **Guerman Titov**'a sorar:

"Söyleyin bana, gökyüzünde dolaşıp aşağıdaki dünyamızı seyrederken, Şili'yi de gördünüz mü?"

Titov bir an düşünür ve yanıt verir:

"Güney Amerika'da sarımtırak sıradağlar gördüğümü anımsıyorum. Çok yüksek oldukları belliydi. Belki Şili burasıydı."

Neruda heyecanla atılır:

"Tabii Şili'ydi, dostum."

Şairin, kozmonota ülkesinin uzaydan görüntüsünün albatrosa benzeyip benzemediğini sorup sormadığını bilmiyoruz. Ama onun uzaya çıkan ilk insan olan Rus kozmonot **Yuri Gagarin**'e beslediği derin sevgiyi çok iyi biliyoruz. Şairin 8 Nisan 1968'de Santiago'da *Frederic Joliot Curie* madalyasını aldığı gün, yakın zamanda bir uçak kazasında ölen Gagarin için söylediklerine kulak verelim:

"Onun adı tüm Şili'liler için hem efsane, hem tanıdıktır. Onun yaptıkları, gerçekle düşü, bizim gezegenimizle diğer gezegenleri, insanoğluyla gizemli evreni birleştirmekten ötedir. Bu genç kahramanın başka hünerleri de vardı: Uzayla karşılaşması, tüm insanlar arasında uzlaştırıcı bir etken oldu, en uzak köşelere yayılmış halkları birleştirdi. Uçuşunda, insanlığın yüreğinin en derinlerini, tüm insanların hareket gereksinimini, tüm ırkların cüretini, tüm insanoğlunun inanılmaz mucizesini temsil etti.

Her halk onu kendinden bildi, o tüm insanlığı temsil etti, en ilkel ilerlemelerinden geçmişinin çapraşıklığından ve gelişmeye doğru yönelmiş acı yüklü adımlarından, tüm olabilirliklerin keşfine kadar.

Gagarin ışığın oğluydu. O, çağımızın aydınlık saçan başmeleğiydi. O, gelişmekte olan tüm yaşamlara yakındır. Yüreği durdu, ama anısı her bahar, her bakışta, yıldızları ilk kez düşünmeye başlayan her çocukta çiçek açacak."

Vostok 1'in penceresinden dünyayı ilk kez yusyuvarlak gören Gagarin'in gözleri şimdi nerde acaba? Saklanıp korundu mu, yoksa çürüyüp gitti mi bütün ölülerin gözleri gibi? Bence, o gözlerin dünyayı büyük bir bilye gibi gördüğü an, insanlık tarihinin en değerli şiirlerinden biri yazılmış gibi olmuştur.

Gagarin'den sonra uzaya giden birçok insan dünyaya "göz attı" Hepsi de dünyayı yukarıdan ilk kez gördüklerinde çarpıldılar. Gagarin'in ülkedaşı olan ve Voşkod 2 ile Soyuz 19'da yolculuk yapan **Aleksey Leonov,** *"Dünya kesinlikle yuvarlaktı. Onu uzaydan görünceye kadar 'yuvarlak' kelimesinin tam olarak ne anlam ifade ettiğini bilmediğimi anladım. Dünya küçüktü, açık mavi renkte ve acınacak derecede yalnız... Evimiz, tıpkı kutsal bir emanet gibi korunmaya muhtaçtı,"* demişti.

Apollo 15'le uzaya giden, ayda "ay otomobili" ile gezen, 14 milyar yaşındaki "Genesis" taşını bulan **James Irwin**'in söyledikleri de Leonov'un söylediklerinden farksızdı: *"Dünya, bize uzay karanlığında asılı duran bir Noel ağacı süsünü anımsatıyordu. Ondan uzaklaştıkça, küçülüyordu; sonunda bir çakıltaşı gibi kalakaldı. Ama görüp görebileceğiniz en güzel çakıltaşıydı. Bu güzel, sıcak, canlı, capcanlı nesne öylesine hassas, öylesine narin gözüküyordu ki, sanki parmağınızla dokunsanız kırılıp dökülecekti. Bunu görmek bir insanı değiştirmeli."*

Dönüşünde kendini dine veren, Nuh'un gemisini aramak için defalarca Ağrı Dağı'na çıkan Irwin'den başka, ruhlar dünyasına dalan ve parapsikolojiye kafayı takan bir astronot da Apollo 14'ün mürettebatından **Edgar Mitchell**'dı. *"Ay'a teknisyen olarak gittik, insan sevgisiyle dolu olarak döndük"* diyordu Mitchell. Gerçi insan sevgisiyle dolmak için, ille de uzaya gitmek gerekmiyordu ya, o başka dava. Mitchell, *"İnsan Varlığının Derinliği ve Araştırılması Enstitüsü"*nü kurdu ve varını yoğunu bu işte yitirdi.

Aralık 1990'da Columbia uzay aracı ile uzaya selam çakan **Sam Durrance**'ın söyledikleri de diğer astronotlarınkine koşuttur.

"Bu, kimsenin sizi hazırlamayacağı bir şey. Daha önce fotoğrafları görüyor, insanlardan çeşitli hikâyeler dinliyorsunuz. Ama kimse görüntünün tam olarak ne olduğunu size anlatamıyor. Hazırlıksız yakalanıyorsunuz. Dünya, yörüngeden bakıldığında müthiş güzel gözüküyor. Daha önce gördüğünüz resimlerden çok daha güzel. Çok duygusal bir an bu. Aynı anda Dünya'dan kopmak, ama Dünya'yla bu inanılmaz bağlantıyı da hissetmek. Daha önce hissettiklerime hiç benzemeyen bir şey bu."

Skylab 4'ün mürettebatından **William Pogue'**in yaşadıkları da şöyleydi: *"Dünyanın çevresindeki karanlık gitgide büyüyordu. Uzaya baktığımda gördüğüm karanlığın altında adeta ezilmiştim. Sırtımın karıncalandığını, boynumdaki tüylerin diken diken olduğunu hissettim."*

Soyuz 5 ve Soyuz 21'le dünyanın çevresini dolanmış olan **Boris Volinov** ise, bütün söylenenlerin özetini çıkarmıştı:

"Bir uzay yolculuğu sırasında, her astronotun ruhsal karakteri yeniden şekillenir. Güneş'i, yıldızları ve gezegenimizi görmek, daha yaşam dolu ve daha yumuşak olmamıza yol açar. Canlılara yeni bir heyecanla bakmaya başlarsınız ve çevrenizdekilere karşı daha nazik ve sabırlı olmayı öğrenirsiniz. Her neyse, benim başıma gelen buydu."

Astronotlar üstümüzü başımızı yıldız tozuna bulamadan, sözü küçük bir "astronot"u (!) anlatan Eduardo Galeano'ya bırakalım:

"Claudio, üç yaşındayken çok zayıftı. Bu yüzden ölümle pençeleşti. Ama, sonunda kurtuldu. Güç soluk alıyor, ateşler içinde yanıyordu. Arada sırada, uzunca bir soluk alıyor ve dişlerini sıkarak gülümsüyordu:

'İyiyim ben anne,' diye kekeliyordu, 'görmüyor musun, iyiyim.'

Hastaneye yattığında hemen hemen hiç soluk alamıyordu. Onu oksijen odasına aldılar. Burada, masmavi ve serin uzayda, aya yolculuk yaptı.

'Biz astronotlar emzik şeker kullanmayız' diyerek kendisine verilen emziği geri çevirdi.

'Gökyüzünde, süvariler dört nala ilerliyorlar' diye mırıldanıyordu.

Sonra onu ameliyat odasına götürmek üzere sedyeye koydular. Upuzun sedyenin üzerinde, küçücüktü. Bir bir herkese elveda deyip teşekkür etti. Asansörün kapısı kapandı. Kendine geldiğinde kurt gibi acıkmıştı.

'Dişlerimi yemek istiyorum,' diyordu yarı baygın, 'uyanmak istedim, ama olmadı. Kendime geldiğimde, çarşafın üzerine bir tavuk çizdim.'

Ciğerlerinin iyi olması için uzun bir süre geçti."

Yukarıdaki metinde Claudio alışmadığımız bir yolla aya gidiyordu! Çocukları bilirsiniz, onlar istedikleri yere, sözcüklerle hemencecik giderler.
Peki, ya ay nasıl gider gecenin içinde?
Bu sorunun ipucunu, Fırat'ın 38 aylıkken söylediği sözlerde bulabiliriz belki:

"Polonezköy'den dönüyoruz. Gece. Dolunay var. Fırat, arabanın arka koltuğunda annesinin kucağında yatıyor, bir yandan da parmağını emerek söyleniyor.

'Baba bak ay da bizim eve geliyo. Ama ayakları yok onun. Onun için havadan geliyo'."

Yaklaşık bir ay sonra, mutfakta yemek yiyoruz. Pencereden dolunay görünüyor.

"Bak, Fırat," diyorum, "bak, ay yuvarlacık!"
"Su köpüğü balonu gibi, baba!" diyor. Cuk diye kalıyorum.
"Hırsızlar onu çalamazlar di mi baba?" diye soruyor.
"Çalamazlar oğlum!"
"O çok yüksekte olduğu için çalamazlar, di mi baba?"
"Evet, oğlum. Ay çok yüksekte olduğu için çalamazlar!..."

Yoksa bu "kanatsız uçan insanlar", yani astronotlar, ayı çalmak için oraya çıkıyor olmasınlar! Fırat, ertesi sabah, kahvaltıda soruyu patlatıyor:

"Baba, ay amca kimin?"

İsterseniz benim yanıtımı değil, bir bilimsel derginin yanıtını öğrenin:

"Neil Armstrong ve yanındakiler Ay'a ayak bastıklarından beri herkes Ay'ın Amerika Birleşik Devletleri'nin malı olduğunu sanıyor. Çoğu kişinin ciddi olarak Ay'ın Amerika'nın olduğunu sanmasının nedeni, Apollo'nun astronotlarının Ay'ın üstüne diktikleri bayrak.. Ancak, ABD bayrağının Ay'a dikilmesi sadece sembolik açıdan bir önem taşıyor. Uzayı sahiplenme konusu, 1968 yılında yapılan uluslararası bir anlaşma ile çözüme bağlandı. Bu anlaşma Ay'ın ve diğer gökcisimlerinin de içinde bulunduğu uzayın araştırılması ve kullanılması konusunda çeşitli kurallar getiriyordu. Buna göre uzay, hiçbir şekilde hiçbir ulus tarafından sahiplenilemeyecek. Ay, tıpkı "Dünya Parkı" olarak ilan edilen Antarktika gibi... Uzay da, hiç kimseye ait değil, ya da herkese ait..."

*"Kanatsız uçan insanlar"*ı konuk ettiğimiz bu yazının son sözcüklerinde, uzay araçlarıyla yarıştırdığımız "edebiyat" arabasının frenine basıp hız keselim. Ama uzayda tekerleğimiz patlar matlar da olmadık bir yörüngeye gireriz diye(!), **Ülkü Tamer**'in *"Ay Yolunda"* adlı şiirinin bir bölümünü de yedeğimize almayı unutmayalım.

"Yarım saat önceyi hatırlıyorum şimdi,
kucağıma bir kedi verip
güleryüzlü bir resim çektirdiklerini.

Rüzgar çok hafif esiyordu,
ışıklar kediyi ürkütmüştü,
yüzümü tırmalayıp kaçmak istedi.

Generallerden biri,
'Biliyor ayda fare olmadığını,
onun için gelmek istemiyor seninle,' dedi,
bir kahkaha attı sonra,
herkes güldü,
gazeteciler cümleyi tekrarlattılar.

Karım televizyonun başındaydı
roket ateşlendiği anda.
Bahçemizde çakıllar arasından
karıncalar yürüyordu.
Milyarlarca hayvan yürüyordu toprakta,
karıncalar, kaplanlar, ceylanlar.
Bir yerlerde elma topluyordu kadınlar,
çocuklar gizlice sigara içiyor,
adamlar sinemalarda yer gösteriyordu.

Hatırladığım kadarıyla
kalabalık bir yerdi dünya."

Pablo ile Astronot

"Gökbilim, şiirin ağababası değil miydi?"
İLHAN BERK

"Yemek yerken ya da uyumak istemediğim zamanlarda pencereden dışarıyı seyrediyordum. Sürekli bir değişim vardı orada. Güneş ışınlarının geliş açısına bağlı olarak görüntü sürekli değişiyor. Ben 'yaşayan resimler' diyorum bu manzaraya. Uzay aracındaki bilgisayarlar yeşil renkte ışık yayıyorlar ortama. Uyku zamanı geldiğinde, onları kapatıyor, uyku moduna geçiriyorduk. Gözlerimiz karanlığa alıştığında milyarlarca yıldız çıkıyordu karşımıza. Siyah, gerçekten siyahtı; yıldızlarsa parlak, yerden göründüğünden daha parlak.. Ve herşey üç boyutluydu. Çok sayıda renk bize görkemli gösteriler yapıyordu. Bunları atmosfer nedeniyle dünyadan göremiyoruz.

Uzaydan dünyaya baktığınızda size karmaşık gelen herşeyin aslında çok basit olduğunu görüyorsunuz. Döndüğümde olaylara farklı bakıyordum; eskiden beni çileden çıkaran ufak tefek şeyler beni sinirlendirmez olmuştu.

Uzaydan dünya bir bütün olarak karşımızdaydı ve 90 dakikada çevresini dolaşıyorduk. Dünyadaki politikacılar ve liderler uzayda dünya etrafında 90 dakikalık böyle bir tur atsalar, birbirleriyle çok daha iyi anlaşır, sorunlara çözüm yolu bulurlar diye düşünüyorduk. Yukarıdan bakıldığında dünya, büyük bir ailenin yaşadığı bir gezegen görünümündeydi."

Bu sözleri söyleyen kişi, **Columbia** uzay aracıyla bize "tepeden bakan" ve uzayda patates bile yetiştiren **Albert Sacco**'dur. **Discovery 5** ile uzaya göz bırakan **Sultan Bin Selman El-Suud** da, *"İlk iki gün herkes kendi ülkesini işaret etmeye çalışıyordu. Dördüncü günden sonra diğer kıtaları göstermeye başladık. Beşinci gün sadece bir dünyanın olduğunu anlamıştık,"* demişti. İşte Soyuz 14'te dünyaya el sallayan **Yuri Artyukin**'in söyledikleri:

"Bu birlik ve bütünlük duygusu basit bir gözlem değil. Beraberinde bir merhamet duygusu da oluşuyor. İnsanlar yeryüzüne nasıl davranıyorlar!.. Bunu düşünmeye başlıyorlar. Bir denizde veya gölde bir parça kirlilik saptamış olmanızla ilgisi yok. Hangi ülkenin ormanlarında yangın çıkabileceği ya da hangi kıtada bir kasırga patlayabileceğini oradan gözlemliyor olmanız da önemli değil. ***Tüm yeryüzüne arka çıkmaya,*** *onu korumaya başlıyorsunuz."*

Tüm yeryüzüne arka çıkmak... Deniz kıyıları ile, hanımeli çiçekleri ile, elma ağaçları, karlı dağları, geçmiş uygarlıkları, gelecek insan kuşakları, *"Hişt...hişt..."* diyebildiğimiz ve diyemediğimiz bütün varlıkları ile yeryüzüne arka çıkmak... Sanırım, uzaydan dünyaya bakan astronotla, şiirini kurmak için boş kağıda bakıp duran şair arasındaki benzerlik gelip bu noktaya dayanıyor. Tüm yeryüzüne arka çıkmak... Daha da ötesi, yeryüzünü üzerindeki her şeyle birlikte paylaşmak...

Bu duyguyu yüreğinin en derininde duyumsayanlardan biri **Pablo Neruda**'dır. Neruda, Pearl Harbour baskınından kısa bir süre önce Guatemala'da **Miguel Angel Asturias**'la görüştükten son-

ra; *"Kardeşler olarak bu dünyaya gelmiş olduğumuzu kavradık..."* demişti.

Bir şaire bunları söyleten ne ise, bir uzay adamının içinde *"tüm yeryüzüne arka çıkma duygusu"*'nu yeşerten şey de odur. Şairin içinde yaşamın kökleriyle sarıp sarmalanan boşluk ile dünyaya bakan astronotun içindeki yalnızlığın yarattığı boşluk aynı duyguya kapı açar: Yeryüzünü savunmaya... Şair de, astronot da şunun farkına varmışlardır: İnsanoğlunun varlığı evrenin varlığı karşısında bir hiçtir. Onu anlamlı kılan bilim ve sanattır. Bilim, insanın yeryüzünün ve evrenin sırlarını çözmesine yarar, sanat da kendi varlığının ve bilinçaltının farkına varmasına. Ve işte tam bu noktada, şair ve astronot, ne acıdır ki, yeryüzünü hemcinslerine, yani insanlara karşı savunmak zorunda kalırlar.

Neruda'nın anılarını biraz karıştırırsak, kendimizi Suçumi'de, Sovyetler Birliği'nin sevimli bir kıyı kentinde buluruz:

"Birkaç günlüğüne yazar Simonov'un evinde kalıyorum. Birlikte Karadeniz'in ılık sularında yüzüyoruz. Simonov bana bahçesindeki güzel ağaçları gösteriyor. Tanıyorum, adlarını da biliyorum. Gösterdiği ağaçların çoğu bizim ülkemizde de var. Vatansever bir köylü gibi cevap veriyorum:

'Bu Şili'de var. Bu ağaç da benim ülkemde var. Şuradaki de!'
Simonov bana alaycı bir gülümseme ile bakıyor. Ben diyorum ki: 'Belki Santiago'daki evimin önünde uzanan bağları, Şili güzünün altın renkli kavaklarını görmeyeceksin. O altın renk başka bir bitkide yoktur. İlkbaharda çiçek açan kirazları görebilseydin, ovalarda güzel kokular saçan fundalıklardan koparabilseydin, ne kadar sevinirdim. Melipilla yolunda köylülerin evlerinin damlarına koyduğu altın mısır koçanlarını görseydin, ayaklarını Kara Ada'nın o buz gibi berrak sularına sokabilseydin. Fakat sevgili Simonov, ülkeler aralarına engeller döşüyor, birbirlerine düşman oluyor ve insanlar biraraya gelemiyor. ***En hızlı füzelerle göğe çıkıyoruz, ellerimizi ise kardeşçe duygularla birbirimize yaklaştıramıyoruz. Bilsen, ne kadar üzgünüm.'***

Simonov gülümseyerek cevap verdi. 'Belki günün birinde her şey değişir.' Sonra yerden aldığı beyaz bir taşı, Karadeniz'in sularında kaybolmuş Tanrılara attı."

"En hızlı füzelerle göğe çıkan, ama ellerini kardeşçe duygularla birbirine yaklaştıramayan" insanlarla dolu bir dünyada, şairler sözcüklerle "daha güzel bir dünya" yaratılmasına katkıda bulunmaya çalışırlar. Bu çabayı gösterenler yalnızca şairler değildir, bilim adamlarının derdi de budur. ***Albert Einstein,*** *"Ne hazin bir çağda yaşıyoruz. Bir önyargıyı ortadan kaldırmak, atomu parçalamaktan daha güç!" derken Pablo Neruda'nın söylediklerini onaylar gibidir.* ***İlhan Berk*** *ise, "Şiirin Gizli Tarihi"nde şöyle yazar:*

"Kişiyi değiştirir şiir. İnsandaki değişme, değiştirme gücünün ta kendisidir."

Uzaydaki görüntüler astronotu, imgeler ise şairi değiştirir. Onların değişimi, bilimin ve sözcüklerin değişimine yol açar. Bilgiler yenilenir, dil değişir. Yeni bilgiler, yeni soru işaretlerini yaratır. Fırtınayla sürüklenen bir bulut gibi şaşırtıcı bir hızla içimizden geçer yaşam. Dil ve anlam, ara sokaklarda birbirlerini yitirir yitirir yeniden bulurlar. Onları bir sokak başında çarpıştıran İlhan Berk'e göre:

"Bir şiir yazılıp yeryüzüne çıkmışsa, dünyada bir şeyler değişmiştir."

Gerçekten böyle midir bu? Belki evet, belki hayır.

"Bir yeryüzü tanığıdır ozan.
'Ben bu yerlerden geçtim!' diyordur."

diyen Berk, kendini "olduğu gibi" anlattığı *"Uzun Bir Adam"* adlı özgeçmiş kitabında şunları söyler:

'Bu dünyayı anlamlı bulsaydım kalemi elime almazdım!' diyen Camus, neyi söylemek, neyi koymak istiyor? Kendini anlatmayı, kendini koymayı elbet. Bu dünyada bir anlam bulmuyorum, bu dünya anlamsızdır diyerek, bu dünyaya karşı koyarak, kendini, kendi tavrını, kendi bakışını bir yeryüzü tavrı olarak öneriyor. Bir ozanın: 'Şiirlerinin konusu nedir?' sorusuna: 'Ben!' diye karşılık vermesi de aynı anlamı içerir. Bu, yazmak denen eylemle dünya karşısında bir ozanın kendini yargılamasını ortaya koyar. Bu yine, öte yandan bu dünyayla çarpışmak, bu dünyadaki yerini saptamak, pekiştirmek anlamına gelmelidir. Kişinin kendisini yapması, yaratması da ancak bu hesaplaşma sonucudur. Bundan başka bu dünyayı, bu dünyadaki nice şeyi anlatmak, bir kişi olarak bu hesaplaşmaya girmedikçe, katılmadıkça olanaksızdır da. Gerçekten de bir ozan şiirlerinin konusu kendi oldukça, kendisini doğruladıkça, kendisini koydukça, bu yeryüzünü koyuyordur. Ancak o zaman ozanın 'ben'i dışlaşıyor, çoğalıyor, 'başkası' oluyor demektir. 'Ben'in çoğalması, dağılması, insancıl içerikler edinmesi, herşeyden önce ben olmasıyla bağıntılıdır. Kişi, 'ben' olmadıkça, hiçbir şey de olamaz. Bundan bireyci anlamlar çıkarmak, ozanı kendi içine kapalıymış gibi göstermek, insana yaklaşmayı ortadan kaldırmak demektir. Böylece yalnız ozanı değil, toplumu da bir nesneler evreni olarak görmek ve bir özne olmak olanağını bütün bütün ortadan kaldırmaktır. Bu da, yalnız doğanın değil, toplumun eytişimine de ters düşmek olur. Bu anlamda 'ben' demeyen toplum, hiçbir zaman bir özne olamaz. Olsa olsa bir nesneler toplumudur, o daha doğmadan da yoktur, ölmüştür. Bunun için bir kişi olmak, kişilikli bir toplum olmak demektir.

Buraya, **Özdemir Asaf**'ın *"Bakı"* adlı şiirini de iliştirmemek olmaz:

"Kendi bahçesinde dal olamayanın biri
Girmiş bahçeme ağaçlık taslayor."

Ey okur, yazının başında uzaya paçadan dalınca, sözcükler de Astronot Niyazi'ye benzedi! Hani nerede Fırat? Yoksa o da mı astronot oldu?! Korkmayın canım, o şimdilik *"Baba, bizim niye kanatlarımız yok?"* diye soruyor! Bu kadarla kalıyor mu? Kalmıyor elbette:

40 Aylık

Geceleyin araba ile eve dönüyoruz. Puslu gökyüzünde, ay bulutların arasına girip girip çıkıyor. Fırat arabanın arka koltuğunda annesiyle babaannesinin arasına devrilmiş, aya bakıyor. Araba eğimli yollardan geçtiği için ay sık sık yer değiştiriyor. Fırat, babannesine, *"Babaanne, bak ay kaçıyor!"* diyor.

"Bulutlar da onu kovalıyorlar oğlum!" diye ekliyor babaannesi.

"Onu alıp odama götürelim, bulutlardan saklayalım," diyor Fırat.

"Bulutları da evimizin bodrumuna koyalım mı?" diye soruyor babaannesi.

"Yok, yok.." diyor bizimkisi, ardından bağırıyor: *"Babaanne bak, bak bulutlar ayı yakaladı!"*

Ay, bulutların arasına girip kayboluyor.

Fırat yine veryansın ediyor!

"Bulutlar bırakın ay amcayı!"

Rüzgar bulutları oradan oraya taşıdıkça, bu "ayın yakalanması ve bırakılması işlemi" yineleniyor! Sonunda, dikkati dağılan sürücü kızgınlığıyla sesleniyorum:

"Tamam oğlum! Bulutlar ayı yakalamıyorlar. Onlar ayın arkadaşları. Oyun oynuyorlar. Hem n'olmuş ayı yakalamışlarsa?!"

Fırat karşı çıkan bir sesle yanıt veriyor:

"Ama baba, bayrağın içi boş kalacak!"

41 Aylık

Samanyolunu gösteriyorum Fırat'a. Üstümüzde yıldızlar pırıldıyorlar. *"Bak baba,"* diyor, *"yıldızlar bize bakıyor!"*

Dolunay bulutların arasından çıkınca, onu ve yolun kenarında ışıkları sönmüş evleri göstererek, *"Baba,"* diyor, *"Ay amca evlerdeki ışıkları yiyor, onun için böyle çok ışığı var di mi?"*

Ay amcanın başına bir şey gelmeden, onu Fırat'ın göz eriminden alarak, Nihal Yeğinobalı'nın *"Sitem"* adlı kitabına götürelim:

"Esat Bey'lerin evine verilen küçük Yörük kızı Sitem, köy yaşamından Yeşilce'nin dünyasına alışırken, çocuksu ve komik sorunlar yaşar. 'Sizin buranın ayı amma yamuk!' demişti gelişinin ikinci akşamında, Yaban'ın gerisindeki uzak mavi dağlardan yükselen, eksilmiş, bakır rengindeki ayı gördüğü zaman. Köyden çıktıklarından beri her gece bir başka köyde gecelemişlerdi; ay dolundu ve Sitem her köyün ayrı, kendine özel bir ayı var sanmıştı. Ayın tek olduğuna bir süre inanmak istemedi, sonra da şaştı kaldı. Bu olay Haççe'nin dili yoluyla kısa zamanda mahalleye yayıldı ve zamanla ufak bir dağarcık oluşturan Sitem fıkralarının tohumunu attı. Sitem'in o ilk akşam, Sultan Dağın eteğine yaslanmış Yeşilce'nin ışıklarını (aslında, örneğin İzmir gecelerinin ışıklarıyla karşılaştırıldığında mangal külünde köz gibi sönük kalan hüzünlü ışıklar) gördüğü zaman gözleri kocaman açılarak, 'Bunun hepsi bir tek köy mü?' diye soruşunun öyküsü gibi."

Girdiğimiz bu ışıklı dolambaçta sözü Neruda'ya bırakmanın zamanı geldi de geçiyor:

"...İlk kitaplarımı yazdığımda, kendimi yıllar sonra alanlarda, sokaklarda, fabrikalarda, konferans salonlarında, tiyatro ve bahçelerde şiirlerimi okurken bulacağım hiç aklıma gelmemişti. Ülkemin insanları arasına şiirimi tohum gibi saçarak, Şili'nin hemen her köşesine gittim.

Santiago'nun en büyük ve en bilinen pazar yeri Vega Santral'de başıma gelenleri anlatacağım. Buraya şafak vakti, el arabaları, at ve öküz arabaları, kamyonlar sonu gelmez bir kuyrukla, doymak bilmez başkenti çevreleyen bostanlardan sebze, meyva ve yiyecek getirirler. Pazarda çalışanlar —çok düşük ücretli ve çoğu kez yalınayak dolaşan adamlardan oluşan kocaman bir birliktir bu— Vega civarındaki kahvelerde, ucuz pansiyon ve lokantalarda kaynaşırlar.

Bir gün beni alıp götürmek üzere biri geldi. Arabaya binerken nereye ve niçin gittiğimi tam olarak bilmiyordum. Cebimde kitabım 'Yürekte İspanya' vardı. Arabada bana Vega pazar hamallarının sendika binasında bir konuşma yapmaya davet edildiğim söylendi.

Dokunsan yıkılacak halde olan salona girdiğimde, Jose Asuncion Silva'nın 'Nocturno' şiirindeki gibi bir üşümeyle ürperdim, yalnızca kış iyiden iyiye geldiği için değil, bulunduğum yerin havası da beni şiddetle çarpmıştı. Elli kadar adam büyük sepetler, derme çatma tahta sıralar üzerine oturmuş, beni bekliyordu. Bazılarının belinde önlük gibi bağlanmış torbalar vardı, bazıları yamalı iç gömlekleri ile örtünmüştü ve kimileri de Şili'nin soğuk temmuzuna, belden yukarısı çıplak, kafa tutuyordu. Beni bu olağandışı dinleyicilerden ayıran küçük masanın arkasına geçtim. Hepsi sabit bir şekilde, ülkemin insanlarının kömür karası gözleriyle bana bakıyordu.

...Bu dinleyiciye nasıl yaklaşmalıydım? Onlara nelerden söz edebilirdim? Hayatımla ilgili neler onların ilgisini çekerdi? Karar veremiyordum, fakat oradan çıkıp gitmek isteğimi gizleyerek, yanımda taşıdığım kitabı çıkardım ve onlara şöyle dedim:

'Kısa bir süre önce İspanya'daydım. Orada bir sürü çarpışma ve ateş vardı. Bununla ilgili ne yazdığımı dinleyin.'

Söylemeliyim ki, kitabım 'Yürekte İspanya' bana hiçbir zaman anlaşılması kolay bir kitap gibi görünmedi. Açık olmaya çalışır

ama, karşı konulamaz va acı dolu olayların güçlü akıntısı doldurmuştur onu.

Neyse, yalnızca birkaç şiir okuyup, bir iki söz söyledikten sonra veda edeceğimi düşünüyordum. Ama öyle olmadı. Birbiri ardına şiir okurken, kelimelerimin içine düştüğü derin sessizliği işiterek, o gözler ve kara kaşların dizelerimi öyle dikkatli izlediklerini görerek, anladım ki kitabım hedefini buluyordu. Kendi şiirimin sesinden etkilenerek, şiirlerimi bu terk edilmiş ruhlara bağlayan mıknatıs gücünden sarsılarak, okudum, okudum.

Okuma bir saatten fazla sürdü. Ayrılacağım sırada, adamlardan biri ayağa kalktı. Beline torba bağlamış olanlardan biriydi. 'Size hepimiz adına teşekkür etmek istiyorum,' dedi, 'şunu da söylemek istiyorum, hiçbir şey bizi bu kadar etkilememişti.'

Konuşmasını bitirdiğinde, hıçkırığını tutamadı. Birkaç kişi daha ağlıyordu. Islak gözler ve kabaca alkışlar arasında dışarı çıktım.

Böyle ateşten ve buzdan deneylerden geçtikten sonra şair aynı kalabilir mi?"

Bu yazıda, uzaydan dünyayı mavi beyaz bir top olarak gördüğünde kişiliği değişen astronotla, halkın yüreğinin atışını duyarak duyguları değişen şairin öyküsünü birlikte anlatmaya çalıştım. Aklımdakilerin tümünü yazabildim mi, elbette hayır. Yazıyı beynimin saatinde bir zemberek gibi kurarken ortaya çıkan çağrışımlar o denli çok oldu ki, onları da başka yazıların kucağına bırakıyorum. Ama Neruda'nın insanoğlunun çelişkisini pürüzsüz bir dille anlattığı o müthiş tümcesini bir kez daha yinelemeden edemiyorum:

"En hızlı füzelerle göğe çıkıyoruz, ellerimizi ise kardeşçe duygularla birbirimize yaklaştıramıyoruz."

Kaynakça

YATAĞA VURAN DALGA

- **ATALAY YÖRÜKOĞLU,** *"Çocuk Ruh Sağlığı"*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1978
- **NURULLAH CAN,** *"Kuyuda Bir Yusuf: Ercüment Uçarı"*, Varlık Dergisi, Ocak 1997, Sayı: 1072
- *"Eczacıdan Nasıl İlaç İstiyoruz?"*, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Mayıs 1994
- **ERCÜMENT UÇARI,** *"Albatros Adı Bir Gün Gelecek"*, Kendi Yayını, 1971
- **FERİDE ÇİÇEKOĞLU,** *"Uçurtmayı Vurmasınlar"*, Can Yayınları, 1992
- **EDUARDO GALEANO,** *"Ateş Anıları 3 : Rüzgarın Yüzyılı"*, Türkçeleştiren: Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, 1995
- *"Türkiye'den Graffiti: Biz de Duvar Yazısıyız"*, Metis Yayınları, 1989
- *"Kara Tenli Şiirler"*, Ray Durem Bölümü, Türkçeleştiren: Özcan Özbilge, Yazko Yayınları, 1983

SIRTI KAŞINAN ZÜRAFA

- **EDUARDO GALEANO,** *"Kucaklaşmanın Kitabı"*, Türkçeleştiren: Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, 1994
- **METİN ÜSTÜNDAĞ,** *"Langadank"*, Güneş Yayınları, 1989

ELİMİ TUT YETER!

- **MELİH CEVDET ANDAY,** *"Sözcükler"*, İş Bankası Kültür Yayınları, 1979
- **ÜLKÜ TAMER,** *"Yanardağın Üstündeki Kuş", Adam Yayınları, 1994*
- **EDUARDO GALEANO,** *"Kucaklaşmanın Kitabı"*, Türkçeleştiren: Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, 1994
- *"1945 Sonrası İsveç Şiiri Antolojisi,"* Hazırlayanlar: Lütfi Özkök & Yüksel Peker, Yapı Kredi Yayınları, 1996
- **EGON KRAGEL,** *"Che"*, CD Kitap, Türkçeleştiren: Şadi Ozansü, Boyut Yayıncılık, 1997
- **ONAT KUTLAR,** *"Bahar İsyancıdır"*, De Yayınları, 1986

●**AYŞEGÜL USTA - SELİM GENÇ,** *"Kolum Tekrar Çıkacak"*, Hürriyet Gazetesi, 15 Şubat 1998
●**ŞULE PERİNÇEK,** *"Matematik, Sonluluk ve Allah: Cahit Arf'la Son Söyleşi"*, 2000'e Doğru Dergisi, Nisan 1992
●*"Cahit Arf Anısına"*, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi Eki, Şubat 1998, Sayı: 363

"YUMURTALAR NEDEN UÇMUYOR?"

●**PLINIO APULEYO MENDOZA,** *"Gabriel Garcia Marquez'le Konuşmalar"*, Türkçeleştirenler: Şen Süer ve Hilmi Bitim, Metis Yayınları, 1983
●*"Brel'in 10. Ölüm Yıldönümü"*, Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ekim 1988
●*"Biz de Duvar Yazısıyız / Türkiye'den Graffiti"*, Metis Yayınları, 1992

ÖZÜR DİLEDİĞİN İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM

●**ÜLKÜ TAMER,** *"Yanardağın Üstündeki Kuş"*, Can Yayınları, 1986
●**İLHAN BERK,** *"Güzel Irmak"*, Adam Yayınları, 1988
●**İLHAN BERK,** *"Kanatlı At"*, Yapı Kredi Yayınları, 1994
●**AKIN İLKİN,** *"Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi"*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1983
●**TURGUT UYAR,** *"Büyük Saat"*, Can Yayınları, 1994
●**ERDAL ÖZ,** *"Tutuklu Olmadığım İçin Özür Dilerim"*, Varlık Dergisi, Aralık 1996, Sayı: 1076
●**ORAL ÇALIŞLAR,** *"Biraz Kül, Biraz Duman"*, Cumhuriyet Gazetesi Dergi Eki, 10 Kasım 1996, Sayı: 555
● **JULIAN HUXLEY,** *"Davranışın Töreleşmesi"*, Abbottempo Özel Sayısı, 1970
●**BURAK ELDEM,** *"Mayıs Çiçeğinden Barış Türküsüne...Joan Baez"*, Simge Yayınları, 1986

SAAT KAÇTI MI?

●**PLINIO APULEYO MENDOZA,** *"Gabriel Garcia Marquez'le Konuşmalar"*, Türkçeleştirenler: Şen Süer & Hilmi Bitim, Metis Yayınları, 1983
●**EDUARDO GALEANO,** *"Kucaklaşmanın Kitabı"*, Türkçeleştiren: Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, 1994
●**KEMAL ÖZDEMİR,** *"Osmanlı'dan Günümüze Saatler"*, Creative Yayıncılık, 1993
●**ŞÜKRAN KURDAKUL,** *"Namık Kemal Kitabı"*, Altın Kitaplar, 1991
●**CEMAL SÜREYA,** *"Sevda Sözleri"*, Yapı Kredi Yayınları, 1995
●**EDİP CANSEVER,** *"Yerçekimli Karanfil - Toplu Şiirleri 1"*, Adam Yayınları, 1995
●**HULKİ AKTUNÇ,** *"Istıraplar Ansiklopedisi"*, Oğlak Yayınları, 1994

"BABA, KARGALAR NEDEN KARA BİLİYO' MUSUN?"

- **PLINIO APULEYO MENDOZA,** *"Gabriel Garcia Marquez"le Konuşmalar",* Türkçeleştirenler: Şen Süer & Hilmi Bitim, Metis Yayınları, 1983
- **EMILE AJAR (ROMAIN GARY),** *"Onca Yoksulluk Varken",* Türkçeleştiren: Vivet Kanetti, Can Yayınları, 1981
- **EDUARDO GALEANO,** *"Ateş Anıları 1: Yaratılış",* Türkçeleştiren: Zülal Kılıç, Can Yayınları, 1994
- **ŞEBNEM İŞİGÜZEL,** *"Kim İnanır Noel Baba'ya",* Radikal Gazetesi, 30 Aralık 1996
- **ERIC MARSHALL- STUART HAMPLE,** *"Çocuklardan Tanrı'ya Mektuplar",* Sarmal Yayınevi, 1992
- **CAN DÜNDAR,** *"Vurmayın Kadınlara, İmajimız Bozuluyor!",* Yeni Yüzyıl Gazetesi, 4 Ekim 1997
- *"Müjde Ar'la Söyleşi",* Cumhuriyet Gazetesi, 29 Nisan 1990
- *"Dünya Şiiri Antolojisi Cilt: 2",* Hazırlayanlar: Ataol Behramoğlu & Özdemir İnce, Söylem Yayınları, 1986
- *"Şiir Atlası 3",* Hazırlayan: Cevat Çapan, Yapı Kredi Yayınları, 1996
- **URUNGU AKGÜL,** *"Osmanlının Uzaya Bakan Gözü: Takiyüddin ve İstanbul Rasathanesi",* TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Şubat 1997, Sayı: 351
- **İLHAMİ BUĞDAYCI,** *"Gölgeler",* TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Mayıs 1997, Sayı: 354

YERDE GEZEN KARABİBERLER

- **EDİP CANSEVER,** *"Şairin Seyir Defteri, Toplu Şiirleri II",* Adam Yayınları, 1995
- **JACQUES PREVERT,** *"Şiirler",* Türkçeleştiren: Sabahattin Eyüboğlu, Milliyet Yayınları, 1995
- **İLHAN BERK,** *"Deniz Eskisi / Şiirin Gizli Tarihi",* Adam Yayınları, 1982
- **İLHAN BERK,** *"Kül",* Adam Yayınları, 1979
- **ALİ CENGİZKAN,** *"Çocuk Ömrümüz",* Dayanışma Yayınları, 1982
- **CAN YÜCEL,** *"Gökyokuş",* De Yayınları, 1984
- **MELİSA GÜRPINAR,** *"Çocukluğum ve Ölümüm",* Can Yayınları, 1992
- **HAYDAR ERGÜLEN,** *"Eskiden Terzi",* Korsan Yayınları, 1995

BEN PERİYE PERİ DEMEM, PERİ GÖZE GÖZÜKMEYİNCE

- **GÖKHAN AKÇURA,** *"Türkiye'nin İlk Güzeli",* Albüm Dergisi, Mart 1998, Sayı: 2
- **GÖKHAN AKÇURA,** *"Dünyanın En Güzel Kızı",* Albüm Dergisi, Nisan 1998, Sayı: 3
- **MELİH CEVDET ANDAY,** *"Sözcükler",* İş Bankası Yayınları, 1979

●**AKGÜN AKOVA,** *"Hayvan-et Bahçesindeki Güzellik Yarışması"*, Elele Dergisi, Haziran 1992
●*"Güzelleri Neden Hep Çapkınlara Seçtiriyorlar?"*, Bugün Gazetesi, 4 Haziran 1992

SAVAŞ GEMİLERİ KİRİDİR DENİZLERİN

●*"Denizlerin Kapalı Kutuları"*, Focus Dergisi, Ağustos 1996
●**SUNAY AKIN,** *"Küçük Asker, Küçük Asker"*, 68'liler Birliği Vakfı, 1995
●**SUNAY AKIN,** *"Kaza Süsü"*, Cem Yayınları, 1994
●**SUNAY AKIN,** *"Antik Acılar"*, Cem Yayınları, 1991
●**SUNAY AKIN,** *"Makiler"*, Cem Yayınları, 1989
●**MEHMET YAŞIN,** *"Sevgilim Ölü Asker"*, Adam Yayınları, 1997
●**PABLO NERUDA,** *"Yaşadığımı İtiraf Ediyorum"*, Alan Yayıncılık, 1976
●**ZEYNEP ORAL,** *"İzlemek Yerine Bir Şeyler Yapmak"*, Milliyet Gazetesi, 29 Ekim 1995
●**BARIŞ PİRHASAN,** *"Tarih Kötüdür / İmzasız Elyazıları"*, Adam Yayınları, 1985

BALIKLARIN EVİ

●**ORHAN VELİ,** *"Bütün Şiirleri"*, Adam Yayınları, 1994
●**EDUARDO GALEANO,** *"Kucaklaşmanın Kitabı"*, Türkçeleştiren: Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, 1994
●**EDUARDO GALEANO,** *"Latin Amerika'nın Kesik Damarları"*, Türkçeleştirenler: Attila Tokatlı - Roza Hakmen, Alan Yayıncılık, 1988
●**EDUARDO GALEANO,** *"Ateş Anıları 1: Yaratılış"*, Türkçeleştiren: Zülal Kılıç, Can Yayınları, 1994
●**ANTONIO GRAMSCI,** *"Çocuklarıma Mektuplar"*, Türkçeleştirenler: Meral ve Cemal Erez, Belge Yayınları, 1979

BEN SIÇRAMAZSAM, KİMSE BANA DÜŞMAN OLMAZ Dİ Mİ BABA?

●**KEMAL ÖZER,** *"Çağdaş ve Boyun Eğmeyen"*, Can Yayınları, 1985
●**ORHAN VELİ,** *"Lafonten Masalları / Nasrettin Hoca Hikayeleri"*, Adam Yayınları, 1995
●**SABAHATTİN KUDRET AKSAL,** *"Şiirler"*, Cem Yayınevi, 1988
●**AHMET ERHAN,** *"Alacakaranlıktaki Ülke"*, Lir Yayınları, 1982
●**AHMET ERHAN,** *"Yaşamın Ufuk Çizgisi"*, Lir Yayınları, 1982
●**FERNAND BRAUDEL,** *"Akdeniz: Mekan ve Tarih"*, Türkçeleştiren: Necati Erkurt, Metis Yayınları, 1990
●**SUNAY AKIN,** *"Makiler"*, Cem Yayınevi, 1989
●**EDUARDO GALEANO,** *"Ateş Anıları 1: Yaratılış"*, Türkçeleştiren: Zülal Kılıç, Can Yayınları, 1994
●**EDUARDO GALEANO,** *"Latin Amerika'nın Kesik Damarları"*, Türkçeleştirenler: Attila Tokatlı - Roza Hakmen, Alan Yayıncılık, 1988

●**LEWIS THOMAS,** *"Bir Hücrenin Yaşamları"*, Türkçeleştiren: Kayhan Şentin, e Yayınları, 1984
●*"Böcekler Alemi Evrensel Karınca Dilini Konuşuyor"*, Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Eki, 29 Haziran 1991
●*"Geveze Erkek Ağustosböceği", Focus Dergisi, Eylül 1996*
●*"Karınca Cumhuriyeti"*, Focus Dergisi, Ekim 1996
●*"Ağustosböceklerinin Yeraltındaki Garip Yaşamı"*, Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Eki, 31 Mayıs 1997, Sayı: 532
●*"Eş Bulma Çılgınlığı"*, Çeviren: Feza Akça, Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Eki, 20 Aralık 1997, Sayı: 561
●*"Farklı Bir Orkestra"*, Bilim ve Teknik Dergisi Çocuk Eki, Ağustos 1997
●*"Ses ve Müzik"*, TÜBİTAK Bilim ve Çocuk Dergisi, Mart 1998, Sayı: 3

GÜNLER GÜVERCİNLERİ KOVALIYOR...

●**EVREN EREM***'le yapılan söyleşiden, Gösteri Dergisi,* Temmuz 1995, Sayı: 176
●**OKTAY RİFAT Kitabı,** Yapı Kredi Yayınları, 1991
●**ENVER ERCAN**'ın **MELİH CEVDET ANDAY** *ile yaptığı "Ben Belki de Duyguculuğa Bir Tepkiyimdir" başlıklı söyleşi, Düşün Dergisi,* Şubat 1985
●**ORHAN VELİ,** *"Bütün Şiirleri"*, Adam Yayınları, 1994
●**MELİH CEVDET ANDAY,** *"Sözcükler: Bütün Şiirler"*, İş Bankası Yayınları, 1979
●**OKTAY RİFAT,** *"Elleri Var Özgürlüğün"*, Adam Yayınları, 1983
●**MEYDAN-LAROUSSE Ansiklopedisi,** *"Güvercin" maddesi, Cilt 5*

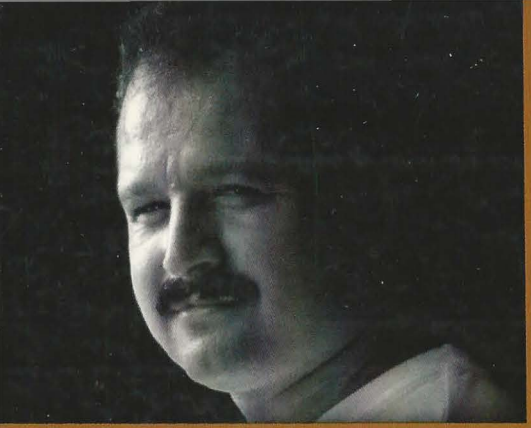
PABLO İLE ALBATROS

●*"Bir Dünya Var Uzakta!"*, Yeni Yüzyıl Gazetesi Pazar Eki, 12 Mayıs 1996
●*"Şiir Atlası"*, Hazırlayan: Cevat Çapan, Mitos Yayınları, 1994
●**PABLO NERUDA,** *"Yaşadığımı İtiraf Ediyorum"*, Türkçeleştiren: Ahmed Arpad, Alan Yayıncılık, 1976
●**PABLO NERUDA,** *"Şiir Boşuna Yazılmış Olmayacak"*, Türkçeleştiren: Nesrin Arman, De Yayınları, 1985
●**ÜLKÜ TAMER,** *"Yanardağın Üstündeki Kuş"*, Adam Yayınları, 1994
●*"Uzay Adamlarının Uzay Dönüşü Başlarına Gelenler"*, Cumhuriyet Gazetesi Pazar Eki, 4 Mart 1994
●**SÜREYYA BERFE,** *"Ufkun Dışında"*, De Yayınevi, 1985
●*"Ayın Sahibi Var mı?"*, Focus Dergisi, Ağustos 1996, Sayı: 8
●**EDUARDO GALEANO,** *"Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri"*, Türkçeleştiren: Gülin Dalaman, Alan Yayıncılık, 1986

PABLO İLE ASTRONOT

●**PABLO NERUDA,** *"Saf Şiir Yoktur"* adlı ortak kitabın *"Şiirin Gücü"* başlıklı bölümü, Türkçeleştiren: Eser Yalçın, De Yayınevi, 1984

●**PABLO NERUDA,** *"Şiir Boşuna Yazılmış Olmayacak",* Türkçeleştiren: Nesrin Arman, De Yayınevi, 1985
●**PABLO NERUDA,** *"Yaşadığımı İtiraf Ediyorum",* Türkçeleştiren: Ahmet Arpad, Alan Yayıncılık, 1976
●**İLHAN BERK,** *"Deniz Eskisi / Şiirin Gizli Tarihi",* Adam Yayınları, 1982
●**İLHAN BERK,** *"Uzun Bir Adam",* Yazko Yayınları, 1982
●**ÖZDEMİR ASAF,** *"Bir Kapı Önünde",* Adam Yayınları, 1982
●*"Bir Dünya Var Uzakta!"* başlıklı yazı, Yeni Yüzyıl Gazetesi Pazar Eki, 12 Mayıs 1996
●**DİDEM SANYEL,** *"Uzayda 16 Gün",* Bilim Teknik Dergisi, Ağustos 1996, Sayı: 345
●**NİHAL YEĞİNOBALI,** *"Sitem",* Can Yayınları, 1997

Çocukların soruları, kuşlara benzerler. Onlar, aklı havalandırma hareketleridir. Bu sorular, kimi zaman öylesine yükseklerden uçarlar ki, beynimizin dağları, ovaları ve kıvrımları bile çok aşağılarda kalır. Bu tür soruları boşluğa bırakanlardan biri de, benim uykusu bulutlu oğlum Fırat'tır: "Baba, kargalar neden kara biliyo'musun ?", "Yumurtalar neden uçmuyor?", "Deniz balıkların evi mi baba?", "Ay amca evlerdeki ışıkları yiyor, onun için çok ışığı var onun di mi?", "Vapurlar batınca denizin canı acır mı baba ?"

Fırat da, doğanın kaçınılmaz sonucu olarak bir gün büyüyecek. O zaman, onu sırtıma alıp sokaklarda gezdiremeyeceğim. Belki de, şimdi yaptığı gibi, elini başına koyup, "Baba, beni sırtına alsana!" demeyi bir gün kendiliğinden bırakacak. Onun çocukluğunun bittiğini belki o zaman anlayacağım. Yıllar sonra, sanki gizli bir kentten söz eder gibi, "Ben nasıl bir çocuktum baba, anlatsana!" diye soracak. Ben de, o zaman kendime "Şimdi ben o çocuğu nerde bulabilirim?" diye sormamak için, Fırat'ın dünyayı yeniden kuran sözlerini ve anlamı yerinden oynatan sorularını bir kenara yazmaya başladım. Önceleri, bunları yayınlamak aklımın ucundan bile geçmiyordu. Ama kirpi saçlı çocuğun sözleri öyle yerlere vardı ki, sıradanlığın sınırlarını zorlamaya başladı.

Bu kitabın yazılışı bittiğinde, beş yaşını zamanın sıçrama tahtasından süt içtiği bardağa yuvarlayan Fırat soru sormayı sürdürüyordu: "Baba, insanlar eskir mi?", "Anne baba ayrılınca önce hangisi evden gider?", "Fillerin neden gagası yok baba ?"...

Sanıyorum, içinde çocuk olan her evde bu kitabın benzerleri yazılıyor.

Büyüklere rağmen !!!!

ISBN 975 - 348 - 127 - 6